T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ VE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ÇORUM ÖRNEĞİ

İlhan ÜNAL

YÜKSEK LİSANAS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

Danışman

Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ

KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

SİMGELER ve KISALTMALAR ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
SUMMARY ..... **vii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar 3
1.1.1. Fiziksel Sorunlar 4
1.1.2. Ekonomik Sorunlar 5
1.1.3. Sosyal Sorunlar 6
1.1.4. Psikolojik Sorunlar 8
1.2. Problem Çözme Becerisi 9
1.2.1. Problem Kavramı 9
1.2.2. Problem Çözme Süreci 10
1.2.3. Problem Çözme Becerisi 12
1.2.4. Problem Çözme Becerisi ile İlgili Çalışmalar 13
1.2.5. Problem Çözme Becerisi ve Sosyal Hizmet 18
1.3. Psikolojik Dayanıklılık 23
1.3.1. Psikolojik Dayanıklılığın Kavramsal Çerçevesi 23
1.3.2. Psikolojik Dayanıklılığa Etki Eden Faktörler 25
1.3.3. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar 27
1.3.4. Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Hizmet 34
1.4. Araştırmanın Problemi 35
2. GEREÇ VE YÖNTEM **37**
2.1. Araştırmanın Amacı 37
2.2. Araştırmanın Önemi 38
2.3. Araştırmanın Modeli 39
2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 39
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları 39
2.6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları 40
2.6.1. Kişisel Bilgi Formu 40
2.6.2. Problem Çözme Envanteri 40
2.6.3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği 41
2.7. Araştırmada Verilerin Toplanması 42
2.8. Araştırmada Verilerin Değerlendirilmesi 43
2.9. Araştırmanın Etiği 43
2.10. Araştırmanın Çalışma Takvimi 44
3. BULGULAR **45**

3.1. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sosyo- Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular 45
3.2. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisi ve Psikolojik Dayanıklılığına İlişkin Bulgular 48
4. TARTIŞMA 76
4.1. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi 76
4.2. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisine İlişkin Verilerin Değerlendirilmesi 78
4.3. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılığına İlişkin Verilerin Değerlendirilmesi 84
4.4. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisi ve Psikolojik Dayanıklılığı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi 89
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 91
5.1. Sonuçlar 91
5.2. Öneriler 93
5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler 93
5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler 94
6. KAYNAKLAR 96
7. EKLER 105
EK-A: Problem Çözme Envanteri 105
EK-B: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği 108
EK-C: Kişisel Bilgi Formu 109
EK-D: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu 111
EK-E: Araştırma İzni 112
EK-F: Etik Kurul Onayı 113
8. TURNİTİN RAPORU 115
9. ÖZGEÇMİŞ 116

SİMGELER ve KISALTMALAR

PÇE : Problem Çözme Envanteri

YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

ÖZET

TC
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisi ve Psikolojik Dayanıklılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Çorum Örneği

İlhan ÜNAL

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ/KONYA-2021

Bu çalışmada Çorum Belediye Başkanlığı'na bağlı hizmet veren Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi ve çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Bu araştırma nicel bir araştırma olup ilişkisel tarama modeline uygun şekilde düzenlenmiştir. Çalışmada tam sayım yöntemiyle Engelli Eğitim Merkezi'nde kayıtlı olan toplam 208 engelli bireyin ailelerinin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak Covid-19 pandemi süreci nedeniyle araştırmaya 129 kişi katılım sağlayabilmiştir. Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla; "kişisel bilgi formu", "Problem Çözme Envanteri" ve "Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 paket programına girilerek gerekli olan analizler yapılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre; engelli bireye sahip ailelerin gelir durumu arttıkça problem çözme becerisinin de arttığı görülmüştür. Problem yaşandığında 'suçlayıcı' ve 'ilgisiz' tutum sergileyenler ile problem çözmede ' kabul etmeye açık olma' özelliğine sahip olanların problem çözme becerilerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Problem çözmede 'iyimserlik' ve 'kararlı duygular' duygusal başa çıkma stratejisi kullananların, problem çözmede 'çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyenlerin' ve problemle karşılaştığında 'çözebileceğime inanırım' hissine sahip olanların problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Problem yaşandığında 'suçlayıcı' ve 'ilgisiz' tutum sergileyenlerin, problem çözmede ' kabul etmeye açık olma' özelliğine sahip olanların ve problem çözmede 'anlık çözüm yolları bulmaya çalışan' engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Problem çözmede 'iyimserlik' ve 'kararlı duygular' duygusal başa çıkma stratejisi kullananların ve problemle karşılaştığında 'çözebileceğime inanırım' hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Engelli bireye sahip ailelerin problem çözme sürecindeki tutum, duygusal başa çıkma stratejileri, sahip olduğu özellikler, kullanılan yöntemler ve çözüme yönelik hislerinin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle engelli bireye sahip ailelerin problem çözme sürecine ilişkin bilgi, bilinç ve farkındalık düzeylerini geliştirecek çalışmalar yapılmasının problem çözme becerileri ve psikolojik dayanıklılıklarına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile; Engelli; Problem Çözme Becerisi; Psikolojik Dayanıklılık

SUMMARY

REPUBLİC OF TURKEY
SELÇUK UNIVERSITY
HEALTH SCIENCES INSTITUTE

Examining the Relationship Between Problem Solving Skills and Psychological Resilience of Families with Disabled Persons: The Case of Çorum

İlhan ÜNAL

Department of Social Work

MASTER THESIS/KONYA-2021

In this study, it is aimed to examine the relationship between problem solving skills and psychological resilience of families with a disabled individual receiving service from the Disabled Education Center, which is affiliated to Çorum Municipality, and to compare them in terms of various variables.

This research is a quantitative research and was organized in accordance with the relational screening model. In the study, it was aimed to reach all the families of 208 disabled individuals registered in the Disability Education Center with the full count method. However, due to the Covid-19 pandemic process, 129 people were able to participate in the research. In order to collect data within the scope of the research; "Personal Information Form", "Problem Solving Inventory" and "Adult Resilience Scale" were used. The data obtained in the research were entered into the IBM SPSS 22.0 package program and the necessary analyzes were made.

According to the findings obtained in the study; It has been observed that as the income status of families with a disabled person increases, problem solving skills also increase. It has been determined that the problem solving skills of those who exhibit 'accusative' and 'indifferent' attitudes when a problem is experienced, and those who have the trait of 'openness to accepting' in problem solving are low. It has been determined that those who use 'optimism' and 'stable feelings' emotional coping strategy in problem solving, those who 'make a plan for a solution and follow the steps in accordance with this plan', and those who have the feeling of 'I believe I can solve it' when faced with a problem have higher problem solving skills. It has been observed that the psychological resilience levels of those who have an 'accusative' and 'indifferent' attitude when they experience a problem, those who have the 'openness to accept' feature in problem solving, and families with a disabled person who 'try to find instant solutions' in problem solving are lower. It has been determined that the psychological resilience of those who use 'optimism' and 'stable feelings' emotional coping strategies in problem solving and families with disabled individuals who have the feeling of 'I believe I can solve it' when faced with a problem is higher. In addition, a moderate negative significant relationship was found between the problem-solving skills and psychological resilience levels of the families with a disabled person who participated in the research. It has been observed that the attitudes, emotional coping strategies, characteristics, methods used and feelings towards the solution in the problem-solving process of families with disabled individuals are effective on problem-solving skills and psychological resilience. For this reason, it is predicted that studies that will improve the knowledge, awareness and awareness levels of families with a disabled person will contribute to their problem-solving skills and psychological resilience.

Key Words: Family; Disabled; Problem Solving Skills; Psychological Resilience

1. GİRİŞ

Engellilik, bireyin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal becerilerini doğuştan veya sonradan çeşitli nedenlerle belli ölçüde kaybetmesi sonucu; kişisel ve sosyal hayatında uyum sağlama ve gereksinimlerini karşılama noktasında desteğe ihtiyaç duymasını ifade etmektedir.

İnsanlar mutlu olmak ve nesillerinin devamını sağlamak için çocuk sahibi olmak isterler. İnsanların genel olarak beklentileri normal gelişim gösteren sağlıklı bir çocuğa sahip olmaktır. Ancak doğum öncesi, doğum sırası veya sonrasında gelişen çeşitli olumsuzluk veya kalıtsal nedenlerle insanlar engelli çocuk sahibi olabilirler. Her ne kadar böyle bir durumla karşılaşmak istemeseler de bir anda engelli bir çocuğun sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalabilirler.

Engellilik doğuştan olabileceği gibi günlük yaşam akışı içerisinde karşılaşılan ekstrem sağlık sorunları, kazalar vb. sebeplerle de meydana gelebilir. Bu tür durumlarda öncesinde sağlıklı olan bir bireyin yaşanan olumsuzluk sonrasında engelli durumuna gelmesi söz konusudur.

Engelli bir bireyin dünyaya gelmesi veya çeşitli sebeplerle sonradan oluşan bir engellilik durumu, birçok problemi de beraberinde getirir. Ancak bu durum sadece engelli bireyin kişisel sorunu değil aynı zamanda ailesini de doğrudan etkileyen bir durumdur.

Sosyal hizmet kuramlarından Ekolojik Yaklaşım Kuramında kişi, ‘çevresi içinde birey’ olarak değerlendirilmektedir. Sürekli olarak etkileşim halinde olduğu çevresiyle bir bütün olarak görülmektedir. Dolayısıyla engelli bireylerin çevresiyle olan etkileşimleri kendilerine katkı sağlarken bakımını üstlenen kişilere de sorumluluk yükleyebilmektedir. Bu nedenle engelli bireye sahip aileler bu durumdan kaynaklı olarak ekonomik, sosyal, fiziksel, psikolojik birçok sorunla karşı karşıya kalabilmektedirler. Zaten engelliliğin dezavantajlarını yaşarken bir taraftan da bu tür ikincil sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Engellilikle ilgili yaşanan sorunlar, yalnızca engelli bireyin ebeveynlerini değil abla, kardeş ve yakın akrabalar olmak üzere tüm aile bireylerini doğrudan etkileyen bir durumdur. Bu nedenle engelliliğin, tüm aile üyelerinin sosyal işlevselliğini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Engelli bireye sahip ailelerin sosyal

işlevselliklerinin en az derecede zarar görmesi açısından sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bunun için de süreç içerisinde kişilerin problem çözme becerileri ve psikolojik dayanıklılıkları büyük önem arz etmektedir.

Engelli bireye sahip aileler hayatlarının her döneminde birçok problemle karşılaşmakta olup bu durum hayatın doğası gereği normaldir. Bu tür durumlarda önemli olan; problemin var olması veya olmaması değil, problemin üstesinden gelinebilmesidir. Bu nedenle problem çözme becerileri, karşılaşılan problemlerle baş etme konusunda etkin kullanılması gereken bir özelliklerden bir tanesidir. Problem çözme becerisi, engelli bireye ait aileler açısından hem mevcut problemin çözümünde hem de daha sonra karşılaşılacak problemlerde yol gösterici olması açısından önemlidir.

Sosyal hizmet mesleğinin temel amaçlarından bir tanesi bireylerin problemlerle baş etme potansiyellerini artırmaktır. Bu nedenle sosyal hizmet kuramlarından Problem Çözme Yaklaşımı geliştirilmiştir. Problem çözme yaklaşımında ise bireylerin problemlerini çözmeleri ve problem çözme becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmetin çalışma alanları içerisinde yer alan engelliler ve ailelerinin problem çözme becerileri de sosyal hizmet mesleğinin öncelikli alanlarından olduğu söylenebilir.

Engelli bireye sahip olmak hem birçok problemle karşılaşmaya sebep olurken diğer taraftan da süreklilik arz eden bir durum olması nedeniyle; aile bireylerini süreç içerisinde psikolojik olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum da psikolojik dayanıklılık kavramını gündeme getirmektedir. Çünkü psikolojik dayanıklılık, engelli bireyler ve ailelerinin karşılaşılan problemlerde hazır bulunurlukları ve direnç göstermeleri açısından oldukça önemlidir. Ayrıca psikolojik dayanıklılık, sadece belli olaylar karşısında kullanılmayan hayatın her anında sahip olunması gereken bir özelliktir. Çünkü problemler karşısında anlık psikolojik değişimler görülebilmekte olup yaşanabilecek olumsuzluklar karşısında kişinin psikolojik dayanıklılığa sahip olması sürecin sağlıklı yürütülebilmesi açısından oldukça önemlidir.

Sosyal hizmet bağlamında değerlendirildiğinde; problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık konularında çalışma yapılmasının, hangi değişkenler açısından değişkenlik gösterdiklerinin tespit edilmesinin, aralarında nasıl bir ilişki olduğunun

ortaya konulmasının mevcut ve bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu nedenlerle araştırmamızda, Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip ailelerin demografik özellikleri açısından problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki incelenecektir.

Araştırmamızın 'Giriş' bölümünde engelli bireye sahip ailelerin yaşadığı sorunlar, problem çözme becerisi, psikolojik dayanıklılık, araştırmanın problemi konularına; 'Gereç ve Yöntem' bölümünde araştırmanın amacı, önemi, modeli, evren ve örneklemi, sınırlılıkları, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin değerlendirilmesi, araştırmanın etiği ve çalışma takvimi konularına yer verilmiştir. 'Bulgular' bölümünde verilerin analizi yapılmış olup 'Tartışma' bölümünde elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. 'Sonuç ve Öneriler' bölümünde ise ulaşılan sonuçlar açıklanarak konuyla ilgili öneriler sunulmuştur.

1.1. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar

Hayatın normal akışı içerisinde, evlenmek ve çocuk sahibi olmak insanları mutlu eden bir olaydır. Tüm anne ve babalar sağlıklı bir çocuğa sahip olmayı hayal ederler ve bunun üzerine hayatlarını planlarlar. Daha önce sadece karı koca ilişkisi olan ailede, yeni bir çocuk dünyaya geldiği zaman ilişki ağı çeşitlenir ve karmaşıklaşır. Buna göre de kişilerin hem rollerinde hem de konumlarında değişiklikler olur (Altuğ-Özsoy ve ark 2006).

Çocuk sahibi olduktan sonra insanların hayata bakış açıları ile hayattan ve toplumdan beklentileri farklılaşır. Yani aileye yeni bir bireyin dâhil olması birçok yeniliği ve değişikliği de beraberinde getirmektedir (Akkök ve ark 1992).

Sağlıklı bir çocuğa sahip olmak bile insanların hayatında birçok zorluğa neden olmaktayken engelli bir çocuğa sahip olmak ise aile içerisinde ayrıca bir krize neden olmaktadır. Bu durum aile üyelerinin toplumsal ve cinsiyet rollerini, stres düzeylerini, ekonomik koşullarını, çalışma hayatlarını ve yaşam kalitelerini etkileyebilmektedir. (Giulio ve ark 2014).

Engelli bir çocuğa sahip olmak hem aile hem de toplum açısından birçok sorumluluğu da beraberinde getirir (Üstün 2018). Çocuğa engelli olduğunun teşhisi

konulmasıyla başlayan bu sorumluluk insanların hayatları boyunca devam eder. Hayatlarının her döneminde farklı sorunlarla karşı karşıya kalan ebeveynler sürekli olarak engelli çocuğa uyum süreci içerisinde olacaklardır (Türkoğlu ve Artan 2001).

Ailelerin çocuklarının engelli olacağını öğrenmesiyle birlikte şok yaşadıkları, inkâr ettikleri ve sonrasında depresyon süreci yaşadıkları bilinmektedir (Kaya 2010). Aileler belirli bir süre kabul süreci yaşamaktadırlar. Ancak kabul sürecinin uzamasının engelli çocuğun benlik algısında ve kardeşleriyle olan ilişkilerinde olumsuz etkileri olmaktadır (Demirbilek 2013).

Engelli bireyin yaşadığı sorunlar engel oranına, engel grubuna ve bir başkasının bakım ve gözetimine ihtiyacı olmasına göre farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca kişinin doğuştan engelli olması veya sonradan engelli olması yaşanan travma düzeyini de farklılaştırmaktadır. Doğuştan engelli olan bir kişiye göre sonradan engellilik durumu ortaya çıkan kişi kabullenme sürecini daha ağır atlatabilmektedir (Uzunoğlu 2019).

Engelliliğin iki olumsuz yönü bulunmaktadır. Birincisi engellinin kendisini ilgilendiren ve doğrudan yaşadığı sorundur. İkincisi ise toplumsal ve çevresel sorunlardan kaynaklı temel vatandaşlık hizmetlerine erişememe, kültürel, sosyal ve ekonomik çevrelerden uzaklaştırılma, yani sosyal dışlanma durumudur (Genç 2015). Engelli birey sosyal dışlanmayı tek başına yaşamamakta, ailesi de sosyal dışlanmaya bağlı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Engelli bireye sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar fiziksel sorunlar, ekonomik sorunlar, sosyal sorunlar ve psikolojik sorunlar olmak üzere dört ana başlıkta ele alınmıştır.

1.1.1. Fiziksel Sorunlar

Fiziki engeller, engelli bireyler ve ailelerinin yaşadığı en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Ulaşım, çevre ve konutlarla ilgili fiziksel engeller, engelli bireyin normal hayata katılımını olumsuz yönde etkileyen birincil etmenlerdendir Macit 2017).

Engelli bireyin normal hayata diğer insanlar gibi katılım sağlayabilmesi ve vatandaşlık haklarını etkin kullanabilmesi için kamuya hizmet veren tüm alanlarda,

yollarda, kamu binalarında, park ve bahçelerde, okullarda, ulaşım araçlarında ve konutlarda birçok fiziki düzenleme ve iyileştirme yapılması gerekmektedir. Yapılan bu çalışmalar sadece engelli bireylerin değil tüm dezavantajlı kesimlerin sosyal hayata katılımlarını olumlu yönde etkileyecektir (Bekci 2012).

Fiziki koşulların oluşturduğu engeller sadece engelli bireyi etkilememekte, aynı zamanda engelli bireyin bakımını gerçekleştiren yakınlarının da zorluklar yaşamasına, mevcut sorunlarının ve bakım yükünün artmasına neden olmaktadır. Bakım yükünün artması ise ailenin günlük hayatını olumsuz etkilemekte stres düzeylerini artırmaktadır (Gündoğdu 2014).

1.1.2. Ekonomik Sorunlar

Ülkemizde son yıllarda engelli bireyler ve ailelerinin ekonomik refah düzeylerini yükseltmek amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. 2022 sayılı kanun kapsamında aylık geliri asgari ücretin 1/3'inden az olan engelli bireylere Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla aylık olarak engel oranına göre ekonomik destek sağlanmaktadır. Sağlık Kurulu Raporu ile %50 ve üzerinde 'Tam bağımlı' raporu olup günlük hayatını devam ettirmede sürekli bir başkasının desteğine ihtiyaç duyan engelli bireylerin yakınlarına veya vasilerine ise Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri aracılığıyla engelli evde bakım yardımı verilmektedir. Söz konusu yardımın verilmesindeki ekonomik koşul ise engelli bireyin yaşadığı hanede kişi başına düşen aylık gelirin asgari ücretin 2/3'sinden az olmasıdır. Ayrıca engelli bireylere; şehir içi ücretsiz, şehirlerarası indirimli ulaşım, vergi indirimi, motorlu araç vergisi muafiyeti, ÖTV indirimli sıfır araç alımı, Belediyelerce tanınan indirimler vb. doğrudan veya dolaylı ekonomik destek hizmetleri sağlanmaktadır. Ancak verilen hizmetlerin engelli birey ve ailelerinin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmadığı görülmektedir (Boru 2020).

Ailede engelli bir bireye sahip olmak ekonomik olarak da aileyi zorlayan bir durumdur. Çünkü aileler diğer ailelerden farklı olarak tedaviler, tıbbi bakım, ilaç vb. için ek harcamalar yapmak zorunda kalmaktadırlar (Wallender 1989) . Ayrıca çocuğun eğitim çağına gelmesiyle birlikte özel eğitim masrafları ve günlük yaşamda kullanması gereken protez, tekerlekli sandalye vb. araç ve gereç masrafları ailelerin ekonomilerini olumsuz etkilemektedir (Öztürk 2011).

Ghosh ve Parish (2013) tarafından yapılan bir araştırmaya göre Amerika'da yaşayan ve engelli çocuğa sahip ailelerin, diğer ailelere göre ekonomik gelirlerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ailede engelli bir bireyin varlığı bazen özel fiziksel düzenlemeleri de zorunlu kılmaktadır. Engelli bireyin engel durumuna göre yapılacak olan bu fiziki düzenlemeler ailelere ayrıca maddi külfet getirmektedir.

1.1.3. Sosyal Sorunlar

Ülkemizde 2000 yılından sonra engelliler ve aileleriyle ilgili önemli yasal düzenlemeler yapılmış ve sosyal refah politikaları geliştirilmiştir (Burcu 2006). İlk olarak 2002 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından engelli bireylerin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, sosyal güvence durumu, işgücü durumu ve devlet kurumlarından beklentilerine ilişkin araştırma yapılmıştır. Yasal düzenlemelerin en önemlisi ise 01.07.2005 tarihinde kabul edilen *5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'*dur. Söz konusu kanun, engelli bireylerin temel hak ve hürriyetlerinden doğan düzenlemeleri içermektedir (Kara 2016). Söz konusu kanunda kamuya hizmet veren her türlü bina, açık alan ve toplu taşıma araçlarının engelli bireylerin kullanımı açısında erişilebilir olması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca tüm bu alanların 8 yıl içerisinde erişilebilir hale getirilmesi gerektiği yer almaktadır. Ancak halen erişilebilirlik çalışmalarının yeterli olmadığı görülmektedir.

Engelli bireylerin toplumla bütünleşmelerinin en önemli yolu istihdamdır. Bu kapsamda engelli bireylerin özel sektörde istihdamını artırmak amacıyla elli ve üzerinde işçi çalıştıran işletmelerin 1475 sayılı İş Kanunu gereği çalışan sayısının %2 oranında engelli istihdam etmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca 2014 yılında çıkarılan *Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik* yayınlanmıştır. Bu kapsamda devlet kurumlarında toplam dolu kadroların %3'ü oranında engelli memur çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir (Metin 2017). Ancak her ne kadar engelli bireylerin istihdamına ilişkin olumlu gelişmeler yaşansa da atamaların yeterli olmadığı engelli bireylere sağlanan imkânların yetersiz olduğu görülmektedir (Tellioğlu 2019). Engelli bireylerin sosyal kaynaklara erişilebilirliğinin yeterli düzeyde olmaması ise engelli birey ve ailelerinin toplumsal aidiyetlerini ve sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sosyal bir varlık olan insan, sosyalleşme sürecini ilk olarak aile içerisinde yaşamaktadır (Üstün 2018). Kişinin eğitim çağına gelmesiyle birlikte sosyalleşme alanı genişler ve farklı sosyalleşme araçlarıyla devam eder. Ancak engelli bireyler ve engelli bireye sahip olan aileler, kişinin engel durumuna bağlı olarak sosyalleşmede kişisel veya toplumsal sorunlarla karşılaşabilirler.

Ailede engelli bir bireye sahip olmak kişilerin sosyal hayatlarını çeşitli ölçülerde sınırlar. Özellikle engelli çocuğa sahip anne ve babalar, tatil, eğlence gibi keyifli vakit geçirebilecekleri sosyal aktiviteler için ya çok az zaman ayırabilmekte ya da hiç vakit ayıramamaktadırlar. Yaşanan bu tür sosyal sorunlar ailelerin içinde bulundukları durumu zorlaştırmakta, yaşadığı sorunları daha da artırmaktadır.(Baran ve İçöz 2001). Ayrıca engelli bireyin bakım yükünün normal bireye göre daha fazla olması ailelerin daha fazla zaman harcamasına neden olmakta, dolayısıyla sosyalleşmelerini olumsuz etkilemektedir (King ve ark 1999).

Toplumsal cinsiyet rolleri erkek ve kadınlara farklı sorumluluklar yüklemektedir. Bu kapsamda engelli bireye sahip ailelerde engellinin bakım yükü daha çok annenin üzerine kalmaktadır. Bu nedenle engelli çocuğu olan annelerin iş hayatına ya hiç katılamadıkları ya da süreç içerisinde devam edemedikleri, kendilerini geliştirme anlamında fırsat eşitliğine ve ekonomik özgürlüğe sahip olmadıkları görülmektedir. Bu durum engelli çocuğu olan annelerin sosyal sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca aile ilişkilerini de olumsuz yönde etkilemektedir (Akgün ve Gökçearslan-Çifci 2010).

Toplum içerisinde engelli bireye yapılan baskılar nedeniyle bazı aileler diğer insanlarla görüşmekten kaçınmaktadır (Giarelli ve ark 2005, Öztürk 2011). Bu tür durumlar ise kişilerin kendilerini toplumdan soyutlamalarına neden olmaktadır.

Engelli bireye sahip ailelere sosyal destek sağlanması yaşamış oldukları zorlukların üstesinden gelmede ve iyilik hallerini korumada oldukça önemlidir. Ancak toplum tarafından yeterli sosyal destek sağlanmazsa bu durum ebeveynlerde strese ve tükenmişliğe neden olmaktadır (Sivrikaya ve Çifci-Tekinarslan 2013).

Engelli bireye sahip ailelerin karşılaştıkları sorunlardan bir tanesi de toplumun engellilik konusundaki olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle damgalanmalarıdır (Tellioğlu 2019). Bu durum, toplumun engellilik konusundaki farkındalık düzeyinin

düşük olmasından kaynaklanmakta olup, ailelerin kendilerini toplumdan soyutlamalarına neden olmaktadır.

1.1.4. Psikolojik Sorunlar

Engelli bireye sahip ailelerin psikolojik sorunları ilk olarak engelli bir çocuğa sahip olunacağının öğrenilmesiyle başlar. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan anne ve babaların yaşadığı ilk psikolojik sorunlar keder ve yas tutma olarak görülmektedir. Sonrasında ise aile üyelerinde inkâr etme, ailede kendini yetersiz hissetme, korkma ve umutsuzluğa kapılma davranışları görülebilmektedir (Uzunoğlu 2019).

Engelli bireye sahip ailelerde yas süreci; birbirini izleyen inkâr, öfke, pazarlık, depresyon ve kabullenme aşamalarından oluşmaktadır. Tüm engelli birey yakınları her aşamayı yaşamayabileceği gibi söz konusu aşamaları aynı uzunluk ve derinlikte de yaşamayabilirler (Gören 2016).

Aileye yeni bir engelli birey katıldıktan sonra artık hiçbir şey normal seyrinde devam etmeyecektir. Bu durumdan tüm aile üyeleri olumsuz olarak etkilenmektedirler. Çoğunlukla sorunun kaynağı engelli birey görülmekte olup aile içerisindeki etkileşimi ve iletişimi de olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle engelli bireye sahip ailelerde psikolojik sorunlar da kaçınılmaz hale gelmektedir.

Engelli çocuğu ile kendini özdeşleştiren anne ve babalar çocuklarının engelli olmasının kendi yetersizliklerinden kaynaklandığını düşünebilmektedirler (Sardohan-Yıldırım ve Akçamete 2014). Ercan ve arkadaşları (2019) tarafından engelli çocuğu olan anneler ile yapılan araştırmada, engelli çocuğu olan annelerin bazılarının durumu kabullendiklerini ancak süreğen bir üzüntü halinin devam ettiğini ifade ettikleri görülmüştür. Bu kapsamda engellilik durumu her ne kadar kabullenilse de süreğen üzüntü halinin engelli bireye sahip ailelerin psikolojik durumlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Engelli bireye sahip aileler normal yaşam akışı içerisinde diğer ailelere göre yoksulluk, gelir yetersizliği gibi ekonomik sorunlarla daha çok karşılaşmaktadırlar. Bu tür durumlarda engelli bireye sahip ailelerin daha fazla mücadele içerisine girdikleri görülmektedir. Bu mücadele durumu da süreç içerisinde engelli bireye sahip ailelerin psikolojik durumlarını olumsuz etkilemektedir.

Engelli bireye sahip aileler ‘Ben öldükten sonra çocuğum ne olacak? Kendi kendine yeterli olabilecek mi?’ düşüncesiyle yoğun bir şekilde kaygı yaşarlar (Sevinç ve Babahanoğlu). Bu sürekli duyulan kaygı süreci ise engelli bireye sahip ailelerin psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Aile bireylerinin yaşadığı psikolojik sorunların en büyük nedenlerinden bir tanesi de engelli bireyin bakım yüküdür (Üstün 2018). Engelli bireyin engel durumuna bağlı olarak öz bakım ihtiyaçlarını diğer aile üyeleri tarafından karşılanmaktadır. Bu durum öncelikle kişilere fiziksel zorluklar yaşatmakta, fiziksel zorluklar ise strese yol açmaktadır. Yaşanan strese bağlı olarak da aile işlevselliği olumsuz etkilenmektedir (Duyan 2007).

1.2. Problem Çözme Becerisi

Bu bölümde problem kavramı, problem çözme süreci, problem çözme becerisi, problem çözme becerisi ile ilgili araştırmalar, problem çözme becerisi ve sosyal hizmet konuları üzerinde durulmuştur.

1.2.1. Problem Kavramı

Problem, kişinin hedeflerine ulaşma çabası içerisinde iken önüne çıkan ve üstesinden gelinmesi gereken engeller olarak tanımlanmaktadır. Problemler içeriklerine göre ekonomik, duygusal, fiziksel, basit veya karmaşık vb. şekillerde sınıflandırılabilir (Cüceloğlu 2004).

Bingham (1998) problem kavramını, bireyin belirli bir amaca yönelik kullandığı mevcut güçlerinin karşısında olan engeller olarak tanımlamaktadır. Stevens (1998) problemi, mevcut durumdan daha fazla tercih edilen başka bir duruma geçiş esnasında karşılaşılan engel veya zorluklar olarak tanımlamıştır. Yavuzer (1989) ise bireyin amacına ulaşmak için kullandığı mevcut güçlerinin engellenmesi sonucu yaşanan çatışma durumunu problem olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle problem bireyin zihnine meydan okuyan, zihinde karışıklığa neden olan ve inancı belirsizleştiren durumlar olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla belirsizliklerin giderilmesiyle problemin çözülmesi mümkün olur (Baykul ve Aşkar 1987). Ancak bir problem bazı bireylerde karışıklığa yol açarken bazılarında açmayabilir. Bu durumda kişi aynı problemle daha önce karşılaşmış ve çözüm yolu bulmuş ise o kişi için

problem oluşturmuyor demektir. Yani problemin, kişinin ilk defa karşılaştığı orijinal bir durum olması gerekir (Gelbal 1991).

Bireyin karşılaştığı problemler karşısında problemin çözümüyle ilgili olarak birden çok seçeneği olabilir. Farklı seçeneklerin olması halinde de hangi yöntemin tercih edileceği sorun haline gelebilir. Böyle bir durumda kişinin yapması gereken sorunu ortadan kaldırabilecek en iyi yöntemi bulmaktır. Bu nedenle problem çatışmanın çözümlenmesi şeklinde de tanımlanabilir (Morgan 1993).

Bir problem yaşanılması halinde üstesinden gelinmesi gereken bir güçlük var demektir. İnsana düşünsel veya fiziksel açıdan sıkıntı vermesi nedeniyle güçlüğün giderilmesinin istenmesi gerekmektedir. Buradan yola çıkarak bireye rahatsızlık veren her durum problem olarak tanımlanabilir (Karasar 1999).

Problem, bireysel farklılıklar neticesinde kişinin kendisinden veya çevreden kaynaklanabilir. Bireylerin kişisel algı düzeylerinin farklı olması nedeniyle aynı olaylar farklı şekilde yorumlanabilir ve farklı tepkiler verilebilir (Nezu ve Perri 1989).

Günlük hayatın sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için karşılaşılan problemlerin ortadan kaldırılması yani çözümlenmesi gerekmektedir. Problemin çözümünde ise sistematik bir yaklaşımla hareket edilmesi önemlidir. Bu sistematik yaklaşım ise problem çözme sürecini ifade etmektedir.

1.2.2. Problem Çözme Süreci

Günümüzde teknolojik gelişmeler giderek artmakta ve toplumsal yapı değişmektedir. Buna bağlı olarak ekonomik, siyasi ve sosyal değişimler karşısında insanlar gün geçtikçe daha farklı problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle problem çözme, bilimin önemli konularından biri haline gelmiştir (Ağır 2007).

Problem çözme kavramı, D'Zurilla (1995) tarafından kişinin sıkıntılı durumlar içerisinde başa çıkma yöntemlerini geliştiren, çaba göstermeyi ve bilinçli olmayı gerektiren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle herhangi bir problemin üstesinden gelebilmek için önceki yaşantılar aracılığıyla öğrenilen yöntemlerin geliştirilerek yeni çözüm yolları üretmektir (Korkut 2002).

Problem çözme, bireylerin hedeflerine ilerlerken karşılaştıkları güçlükleri ortadan kaldırmak için bir dizi çabayı kapsar (Korkmaz ve Kaptan 2001).

Problem çözme süreci birbiri ardına devam eden aşamalardan oluşur. İlk aşama, kişinin problemin farkında olmasıdır. Yani kişinin kendisini rahatsız eden bir durum ile karşı karşıya olması ve bu durumun da kendisini rahatsız ettiğinin farkında olması gerekir. Eğer mevcut durum kişiye rahatsızlık vermiyor ve kişi bu durumu fark etmiyorsa problem yok demektir. İkinci aşama, problemin tanımlanmasıdır. Bu aşamada ise problemin kaynakları belirlenerek tanımlayıcı özellikleri ortaya konulur. Üçüncü aşamada çözüm için alternatif yöntemler geliştirilir. Dördüncü ve son aşama ise alternatif çözüm yöntemlerinden uygun olanların kullanılarak sorunun ortadan kaldırılmasıdır (Gelbal 1991).

Problem çözme süreci, sorun olarak kabul edilen bir uyarıcının tehditkar, müdahaleyi gerektirici veya zararlı olarak değerlendirilmesiyle ortaya çıkan etkileşim ile birlikte başlamaktadır. Problemin farkına varılmasıyla başlayan süreç, problemin çözülerek sorunun ortadan kaldırılması şeklinde devam eden bir dizi zihinsel etkinliği kapsar (Ağır 2007).

Öğülmüş (2001) problem sürecini; kişinin problemi algılamış olması, olması gereken durumla mevcut durum arasında fark olması, kişinin sorunu ortadan kaldırmaya yönelik faaliyette bulunması ve sorunu çözmeye yönelik girişimlerinin engellenmesi olarak ifade etmiştir.

Kabadayı (1992), problem çözme sürecini hem beceri ve zihinsel faaliyet hem de eğitim süreciyle ilgili bir teknik olduğunu belirtmiştir. Ayrıca problem çözmenin duyuşsal veya bilişsel bir özellik olduğunu, bir yöntem ve yaşantı olduğunu ifade etmiştir.

Morgan (1993) problem çözme sürecini, belli bir amaca ulaşmak için çalışırken karşılaşılan engeli ortadan kaldırmanın çözümünü bulma süreci olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle problem çözme, karşılaşılan engelin üstesinden gelmek için en uygun yöntemini bulmak olarak değerlendirildiğinde; problem çözme süreci, sorunun farkına varıldığı andan itibaren uygun çözüm bulununcaya kadar geçen süreç olarak açıklanabilir.

Heppner ve Krauskpf (1987), problem çözme sürecinde kullanılan stratejileri şu şekilde sıralamışlardır:

- Problemin yeniden yapılandırılması: Kişinin karşılaştığı durumu algısal olarak yeniden tanımlaması ve başa çıkma yöntemlerini kullanarak sorunu yeniden yapılandırmasıdır. Bu kapsamda alt amaçlar belirlenmeli, problem süreç açısından daha geniş ele alınmalı, problem basit alt yapılarına indirgenerek gerekli planlama yapılmalıdır.
- Bilişsel rasyonalizasyon: Kişi problem çözme zorluğuna mantıklı sebepler bularak, yani etkin savunma mekanizması geliştirerek kaygı düzeyini azaltmak isteyebilir.
- Bireylerin eylemlerini düzenleme şekiller: Kişilerin kendilerini pekiştirme veya cezalandırma açısından eylemlerini nasıl şekillendirdikleri ile alakalıdır.

1.2.3. Problem Çözme Becerisi

İnsan hayatının uzun bir problem çözme süreci olduğu söylenebilir. Çünkü insan, hayatının her döneminde küçük, büyük, basit veya karmaşık birçok sorunla karşı karşıya kalır. Süreç içerisinde birçok problem çözme becerileri geliştirir, geliştirdiği problem çözme becerileri ile de yaşam dengesini kurar ve hayata uyum sağlar (Ağır 2007). Ancak bireyin özgüven duygusunun yüksek olması, yaratıcı düşünebilmesi, sorunlar karşısında soğukkanlı durması, atılgan olması ve nesnel düşünebilmesi gibi özellikleri de problem çözme becerisi üzerinde etkilidir (Saygılı 2000).

Problem çözme becerisi insan hayatının tüm alanlarını kapsayan temel becerilerden bir tanesidir. Kişinin yaşının ilerlemesine bağlı olarak problem çözme becerisi de gelişir. Okul öncesi dönemde aile ve çevrenin etkisiyle gelişen problem çözme becerisi, okul döneminde belirli bir sistem üzerine oturur ve hayat boyu devam eder (Aksan 2006).

Tüm bireylerin sahip olması gereken önemli meziyetlerden bir tanesi de problem çözme becerisidir. Ancak Sosyal Hizmet gibi insanlara yardım hizmeti veren mesleklerde çalışan meslek elemanları için çok daha önemlidir (Hamamcı ve Çoban 2009).

Bireyler yaşanan değişimler ve çeşitlenen problemleri karşısında alternatif problem çözme yöntemleri geliştirme çabası içerisine girmektedirler. Bu doğal bir süreç olup bireylerin yaşamları boyunca devam edecektir (Taylan 1990).

Eğitim sisteminin her aşamasında bireylerin problem çözme becerileri geliştirilmeye çalışılır, bu sayede kişilerin toplumla uyum sağlamaları amaçlanmaktadır. Eğitimin toplumsal ve bireysel işlevlerini yerine getirebilmesi açısından öğrencilere problem çözme becerilerinin kazandırılması oldukça önemlidir (Azar ve Koray 2008).

Bazı bilim insanları problem çözme sürecinde bireyin geçmişinin en önemli etken olduğunu savunurken, bazıları da bireyin içinde bulunduğu durumu algılama biçiminin en önemli unsur olduğunu savunmuşlardır (Heppner 1978).

Bonner ve Rich'e (1988) göre kişinin problem çözme becerisini nasıl değerlendirdiği, sorunlarla başa çıkma ve problem çözme performansını etkilemektedir. Problem çözme sürecinde bilişsel aktivitelerin etkilendiği üç ana değişken bulunmaktadır. Bunlar süreçlerin bilinçli kontrolleri, süreçler aracılığıyla davranışların düzenlenmesi ve bilişsel başa çıkma stratejileridir.

1.2.4. Problem Çözme Becerisi ile İlgili Çalışmalar

Bu bölümde problem çözme becerisi ile ilgili yapılan çalışmalar yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalar olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır.

Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Özdemir (2018) tarafından İstanbul ilinde yaşayan engelli bireye sahip 59 erkek ve 253 kadının katılım sağladığı bir araştırma yapılmıştır. Engelli bireye sahip ailelerde evli kişilerin evlilikte problem çözme becerisi ve sabır gösterme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı araştırmada; Evlilikte Problem Çözme Ölçeği ve Sabır Ölçeği aracılığıyla veriler toplanmıştır. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; engelli bireye sahip ailelerde evli kişilerin problem çözme ve sabır gösterme tutumları arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.

Başgöze ve Kağan (2020), zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi

amacıyla yapılan çalışmanın neticesinde; zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların problem çözme becerisi ve yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca engelli çocuğun tanı durumu ve özel eğitime devam etme süresi ile problem çözme becerisinin; yaşam doyumu üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğu görülmüştür.

Yukay-Yüksel ve Bostancı-Eren (2007), otistik çocuğa sahip ailelerin problem çözme becerisi ve depresyon durumları üzerinde grupla psikolojik danışma çalışmasının etkisini incelemek amacıyla araştırma yapmışlardır. Problem Çözme Envanteri ve Beck Depresyon Envanterinin kullanıldığı araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; depresyon düzeyleri ile problem çözme becerisi arasında anlamlı bir farklılık görülmediği ifade edilmiştir.

Lüle (2008), engelli bireye sahip ailelerin karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerle başa çıkma tarzlarını ortaya koymak amacıyla, Ankara ilinde yaşayan ve ekonomik yoksunluk içerisinde olan 76 engelli çocuğa sahip annenin katılımıyla araştırma yapmıştır. Yoksulluk kriteri olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV)'ndan yardım alıyor olması belirlenmiştir. Söz konusu araştırmada; engelli ailelerinin sosyal destek türleri, ekonomik koşulları, psikolojik ve sosyal özellikleri, engellilerin engel durumları, karşılaşılan güçlükler ve başa çıkma tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma neticesinde elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Engelli yakını olan kişinin yaşının artmasına ve bulunduğu ilde yaşama süresinin artmasına bağlı olarak kendine güven duygusunun arttığı belirtilmiştir.
- Ailenin sosyal güvencesinin bulunması, yaşanılan hanenin fiziki koşulları ve niteliği problem çözme becerisi üzerinde etkili olmaktadır.
- Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik süresi arttıkça daha iyimser davranışlar sergiledikleri ve kendine güven duygusunun arttığı görülmüştür.
- Ailelerin gelir durumları ve problem çözme becerisi arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.
- Engelliğe sebep olan etmenlerin bilinmesi, bireylerin problem çözme becerisini artırmaktadır.

- Engelli bireyin engellilik seviyesi yükseldikçe, ailelerde kendine güven duygusunun arttığı görülmüştür.
- Ailelere ekonomik ve sosyal destek sağlayan kişilerin bulunmasının, bireylerin problem çözme becerisini artırdığı tespit edilmiştir.

Izgar (2009), engelli bireye sahip ailelerde bireylerin umutsuzluk düzeyi ve problem çözme becerilerini; eğitim seviyesi, engelli bireye yakınlık durumu ve cinsiyet bağlamında incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; ailelerin eğitim durumu ile sosyal problem çözme becerileri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca soruna olumlu veya olumsuz yönelim durumunun motivasyon kaybının yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Barut ve Genez (2000) tarafından zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların iyimserlik ve problem çözme becerisi; ekonomik gelir, evlilik süresi, öğrenim düzeyi, meslek, çocuğun ve ebeveynin yaşı değişkenleri bağlamında incelenmiştir. Yapılan araştırmanın neticesinde; anne ve babaların yaşlarının artmasına bağlı olarak problem çözme becerilerinin arttığı, ebeveynlerin mesleğinin problem çözme becerisi üzerinde yordayıcı etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yiğit (2019), kişinin problem çözme becerisi ile aile değerlendirme düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 81 erkek ve 171 kadın olmak üzere toplam 252 kişinin katılım sağladığı bir araştırma yapmıştır. Söz konusu araştırmada veriler, bilgi formu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; sağlıklı bir aile yapısına sahip olduğunu düşünen bireylerin problem çözme becerilerinin de daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koç'un (2015) sosyal hizmet uzmanlarının problem çözme becerisi üzerine yapmış olduğu araştırmasında; sosyal hizmet uzmanlarının problem çözme becerisi konusunda %68,9 başarı gösterdikleri, şehir merkezinde yaşayan ve eşiyle boşanmış olan sosyal hizmet uzmanlarının problem çözme konusunda diğerlerine göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Ayrıca genel olarak değerlendirildiğinde; problem çözme becerisini kişisel özelliklerden daha çok çevresel etmenlerin etkilediği sonucuna varılmıştır.

Arı ve Seçer (2006), ortaokul öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırmalarında; çocukların problem çözme becerisi üzerinde ebeveyn tutumlarının etkisini incelemişlerdir. Yapılan araştırmada, ebeveynleri aşırı koruyucu tutum ve davranış gösteren çocukların problem çözme becerisinin diğerlerine göre daha düşük olduğu, demokratik ebeveyn tutumlarının ise çocuklarda problem çözme becerisini artırdığı, ayrıca anne ve babanın geçimsiz tutum ve davranışlarının ise çocuklarda problem çözme becerisi üzerinde olumsuz etkisi olduğu görülmüştür.

Ağır (2007) tarafından 251 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; cinsiyet ve babanın eğitim seviyesi değişkenlerine göre Problem Çözme Envanteri ve Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin umutsuzluk, çaresizlik duygusu, hayatı tehlikeli olarak değerlendirme, kendini suçlu hissetme ve negatif benlik algısına yönelik bilişsel çarpıtmaları arttıkça problem çözme hususunda kendisine güven duygunun azaldığı saptanmıştır.

Oğuztürk ve arkadaşları (2011), üniversite öğrencilerinin umutsuzluk seviyeleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf ve bölüm değişkenleri açısından değerlendirilmesi amacıyla, 207 öğrencinin katılımıyla araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmanın neticesinde; umutsuzluk düzeyi ve problem çözme becerisi üzerinde anlamlı ilişki olduğu, ayrıca öğrencilerin 1. veya 4. sınıfa devam etmelerinin problem çözme becerisine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

D'Zurilla (1990), son gelişmeler ve teorik çalışmalar ışığında etkili stres yönetimi ve önlenmesinde problem çözme eğitiminin etkisini incelemek amacıyla araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmanın neticesinde; problem çözme konusunda eğitim verilmesinin, stresi ve stresin olumsuz etkilerini azalttığı, kişilerin psikolojik durumlarını olumlu etkilediği, stres yönetiminde uygulanabileceğini ve kişilerde umut düzeyini artıran bir yaklaşım olduğunu ortaya koymuştur.

D'Zurilla ve Shedy (1991), 127 üniversite öğrencisinin katılımıyla kaygı ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişki konusunda araştırma yapmışlardır.

Ortalama yaşın 19,9 olduğu araştırma sonuçlarına bakıldığında; sosyal problem çözme becerisi ile kaygı düzeyi arasında ters yönlü ilişki olduğu görülmüştür.

Baumgardner ve arkadaşları (1986), 180 üniversite öğrencisinin katılımıyla problem çözme becerisi üzerinde nedensel atıf rolü konusunda iki aşamalı bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın birinci aşamasında; katılımcılardan problem çözme becerisinin yüksek olduğunu düşünenlerin karşılaşılan problemlerin kendilerinden kaynaklandığını, çözümün ise çabaya bağlı olduğunu ifade ettikleri, gösterilen başarıyı içsel sebeplerle, başarısızlıkları ise dış etkenlerle açıkladıkları görülmüştür. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Problem Çözme Envanteri verilerine bakılarak en yüksek ve en düşük puan alan öğrencilerden erkek ve kız öğrenci belirlenmiş ve bireysel ve kişiler arası sorunlar ile problem çözme becerisi üzerine eğitim verilmiş ve öğrenciler tekrar değerlendirilmiştir. Problem çözme becerisi yüksek çıkan öğrencilerin, bu durumu daha çok kişisel kabiliyet ve çabaya bağlı gördükleri, kararlılık düzeylerinin ve motivasyonlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Problem çözme becerisi üzerine deneysel bir çalışma yapan Heppner ve Petersen (1982); söz konusu çalışmasında problem çözme becerisi algısını, problem çözme eğitiminin nasıl etkilediğini araştırmıştır. 19 kişinin katılım sağladığı araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; problem çözme becerisi algılama seviyesi üzerinde problem çözme eğitiminin anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür.

Heppner ve arkadaşları (1982), bireysel özelliklerin problem çözme becerisi üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Veriler Money Problem Tarama Listesi ve Problem Çözme Envanteri aracılığıyla toplanmış ve araştırmaya katılan kişilerle bireysel görüşme yapılmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında; problem çözme becerisi yüksek olan kişilerin problemi kavrama, çözüm sürecinin farkında olma, problem çözme sürecinde etkin yöntemlerden faydalanma konularında daha iyi oldukları görülmüştür. Ayrıca problem çözme becerisinde cinsiyetin etkili olduğu, erkeklerin sürecin daha fazla farkında oldukları, stratejik yöntemlerden daha fazla yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Nezu (1985), 213 üniversite öğrencisinin katılımıyla duygusal stres ve psikolojik bozukluk gibi değişkenler açısından problem çözme becerisi algısı konusunda araştırma yapmıştır. Söz konusu araştırma neticesinde; problem çözme

becerilerini olumlu değerlendirenlerin, iç kontrol seviyelerinin yüksek olduğu, anksiyete ve depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Dixon ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan üniversite öğrencilerinin intihar düşüncesi, umutsuzluk, stres ile problem çözme becerisi ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan araştırma sonucuna bakıldığında; umutsuzluk duygusu ve intihar düşüncesi üzerinde problem çözme becerisi algısının yordayıcı olduğu tespit edilmiştir.

Webster ve arkadaşları (2001), problem çözme becerisi eğitiminin saldırgan davranışlar sergileme tutumunu nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Araştırma neticesinde; problem çözme becerisi eğitimi verilen öğrencilerin saldırgan davranış tutumlarında azalma olduğu, empati düzeylerinin arttığı, problem çözme becerilerinin geliştiği ve sosyal uyumlarının arttığı görülmüştür.

D'Zurilla ve arkadaşları (2003); 205 üniversite öğrencisinin katılımıyla, saldırganlık, benlik saygısı ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırma neticesinde; sosyal problem çözme becerisinin, saldırganlık üzerinde yordayıcı olduğu, düşük benlik saygısı ile öfke ve saldırganlığın ilişkili olduğu görülmüştür.

Chang (1998) tarafından 148 lisans öğrencisinin katılımıyla, intihar riski, kültürel etkenler ve mükemmeliyetçilik ile problem çözme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla araştırma yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; intihar riski ve problem çözme becerisi arasında ters yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Belzer ve arkadaşları (2002), 353 lisans öğrencisinin katılımıyla problem çözme becerisi ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla araştırma yapmışlardır. Söz konusu araştırmada veriler Katastrofik Kaygı Ölçeği ve Penn Kaygı Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; kaygı düzeyinin sosyal problem çözmenin üç alt boyutunda etkileyici olduğu görülmüştür.

1.2.5. Problem Çözme Becerisi ve Sosyal Hizmet

Pincus ve Minahan (1973); sosyal hizmetin, bireylerin hayat gayelerini, sorunlarla başa çıkma potansiyellerini, isteklerini yerine getirme becerilerine etki eden bireyin çevresiyle olan etkileşimiyle alakalı olduğunu ifade etmiştir.

Bartlett (1970), sosyal hizmet mesleğinin odağının sosyal işlevsellik olduğunu ifade etmiştir. Sosyal işlevselliği ise, bireylerin başa çıkma faaliyetleri ve çevresel etmenlerle olan ilişkisi şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal hizmet ile ilgili yapılan tanımlamalara bütüncül olarak bakıldığında; bireylerin problem çözmelerine yardım eden faaliyetlerden bahsedildiği görülmektedir (Koç 2015).

Zastrow (1999), sosyal hizmet mesleğinin amaçlarının şunlar olduğunu ifade etmiştir:

1. Bireyi çevresi ile birlikte bir bütün olarak değerlendirerek, onların problem çözme, başa çıkma ve gelişimsel potansiyellerini yükseltmek,
2. Müracaatçılar ile onlara şans, hizmet ve kaynak sunan sistemler arasında bağlantı kurmak,
3. Toplumda var olan sistemlerin insani ve etkin faaliyet yürütmesini sağlamak,
4. Sosyal politikaların üretilmesinde ve geliştirilmesinde rol almak,
5. Risklerle karşı karşıya bulunan dezavantajlı grupların güçlendirilmesini sağlamak, ekonomik ve sosyal adaletin geliştirilmesine katkı sunmak,
6. Sosyal hizmet alanında profesyonel bilgiler üreterek beceri gelişimini sağlamaktır.

Sosyal hizmet mesleğinin genel olarak bahsedilen amaçlarına bakıldığında; bireylerin güçlendirilmelerine, problem çözme ve başa çıkma potansiyellerinin artırılmasına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda araştırmamıza konu olan "problem çözme becerisinin" sosyal hizmet mesleğiyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanları tarafından karşılaşılan problemlerin çözümünde sosyal hizmet kuramlarından Hak ve Adalet Yaklaşımı, Sistem Yaklaşımı ve Güçlendirme Yaklaşımı ve Problem Çözme Yaklaşımı kullanılmaktadır (Koç 2015). Problem çözme becerisiyle sosyal hizmet kuramlarından özellikle Problem Çözme Yaklaşımının doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle araştırmamızın bu bölümünde Problem Çözme Yaklaşımı ele alınacaktır.

Problem Çözme Yaklaşımı

Problem çözme yaklaşımının gelişim tarihine bakıldığında hem sosyal hem de fenni bilimlerde etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Çünkü insanlar, yaşamlarının her döneminde küçük veya büyük birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu nedenle sorunların olumsuz etkilerini en aza indirmek ve süreçleri sağlıklı bir şekilde atlatabilmek için problem çözme yaklaşımı ön plana çıkmaya başlamıştır (Danış ve Kara 2016). İnsana yardım mesleklerinden biri olan sosyal hizmet mesleğinin, temel amaçlarından bir tanesinin insanların problem çözme becerilerini geliştirmek olması nedeniyle; problem çözme yaklaşımı, öne çıkan sosyal hizmet müdahale yöntemlerinden biri haline gelmiştir.

Problem çözme yaklaşımında; bireyler, etrafındaki diğer kişiler ve kurumlarla aralarında bulunan ilişkileri kapsayan bir sistem olarak kabul edilmektedir. Problemler ise bu sistem içerisinde bulunan elemanların kendisine ait rolleri yerine getirmede ya da diğerlerinin rollerini tamamlama biçimlerinden ve söz konusu rollerle alakalı beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Yaklaşımın amacı, bireyin kendini sadece sorunu olan biri olarak görmemesi, kendini problemin kaynağını fark edebilen, davranışlarının, hislerinin ve fikirlerinin problem üzerindeki etkilerini görebilen bir kişi olarak tanımlamasını sağlamaktır (Turan 1999).

Hedeflenen değişikliğin meydana gelebilmesi için etkili bir şekilde faaliyette bulunma veya arzu edilen duruma ulaşma Problem Çözme Yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Bu konuda sosyal hizmet uzmanına oldukça iş düşmektedir. Çünkü problemin çözümünde, uzmanın problem çözme aşamalarını takip ederek akılcı hareket etmesi önemlidir (Kut 1988).

Perlman(1972), problem çözme yaklaşımında takip edilmesi gereken aşamaları şu şekilde sıralamıştır:

1. *Problemin belirlenmesinde müracaatçı ile ortak hareket edilmesi:* Yapılan sosyal hizmet müdahalelerinde en çok dikkat edilmesi gereken husus problemin müracaatçının kendisi tarafından tanımlanmasıdır. Sosyal hizmet uzmanı her ne kadar problemi ifade etmiş olsa da müracaatçı problemi kendi açısından daha farklı değerlendirebilir. Bu nedenle önemli

olan müracaatçının problemi nasıl tanımladığıdır ve bu durum problem çözme sürecinin başlangıcını oluşturur.

2. *Problemle alakalı kişisel duygu, fikir ve çevresel şartların belirlenmesi:* bu aşamada sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı tarafından problemle alakalı her türlü veri toplanmalıdır. Çünkü problemle alakalı ne kadar bilgi toplanırsa, problemin sebeplerinin ve bağlantılı olduğu durumların belirlenmesine o kadar katkı sunar.
3. *Problemin sebepleri ve sonuçları arasındaki bağlantıları belirlemek:* problemin neden ve sonuçları ortaya konulduktan sonra problemin çözümüne yönelik amaçlar ve hedefler belirlenmelidir.
4. *Problemin üstesinden gelmede faydalanılacak imkân, kaynak ve farklı alternatif yolların belirlenmesi*: Bu aşamada problemin çözümünde kullanılması planlanan alternatiflerin olumlu ve olumsuz yanları ortaya konmalıdır.
5. *İhtimal dâhilinde bulunan sonuçlar göz önünde bulundurularak problemin çözümünde kullanılacak palanın belirlenmesi*: Bu aşamada ihtimal dâhilinde olan sonuçlar düşünülerek alternatif yollar tekrar değerlendirilmelidir.
6. *Problemin çözümüne ilişkin hazırlanan planın uygulanması:* Daha önce çeşitli değerlendirmelerden geçirilerek ortaya konan çözüm planı uygulanmalıdır. Uygulama esnasında gerekli olması halinde uygun değişiklikler yapılarak problemin çözümü sağlanmalıdır. Bu aşamadan sonra süreç sonlandırılmalıdır.

Problem çözme yaklaşımı, sorunu tanımlamaya, alternatif çözüm yolları bulmaya, müracaatçının çözüm sürecine dâhil edilerek çözüm planını belirlemesine, belirlenen çözüm planı hayata geçirilerek, problem çözme sürecinin nasıl faydalı olduğunu değerlendirmesine odaklanmıştır.

Danış ve Kara (2016); sosyal hizmet alan yazınına katkı sağlayan yazarların, problem çözme yaklaşımı ile ilgili önerilerini şu şekilde sıralamıştır.

- Müracaatçının karşılaşılan sorunu kabullenmesini sağlamak,
- Müracaatçı tarafından içinde bulunulan durumun anlamlandırılmasını sağlamak,

- Müracaatçının değişimle ilgili karar almasında destek olmak,
- Müracaatçıya karşı sempatik tutum sergilemek,
- Müracaatçı ile uyum içerisinde olmak,
- Müracaatçıya problemle ilgili gerçek bilgileri vermek ve değerlendirmek,
- Müracaatçıya faaliyete başlaması için tavsiyede bulunmak,
- Müracaatçının dinleme ve gözlem yapma konusunda beceri geliştirmesini sağlamak,
- Çözüm sürecine, başlangıç olarak müracaatçının olayı nasıl değerlendirdiği noktasından başlamak,
- Müracaatçıdan yalnızca gerekli olan bilgileri talep etmek,
- Problem çözme sürecinde genellikle kontrolü müracaatçıya bırakarak kendi kabiliyetinden yararlanmasını sağlamak, yalnızca gerektiğinde müdahalede bulunmak,
- Müracaatçının mevcut durumuyla alakalı tavsiyede bulunarak gerekli olması halinde uygun kaynaklara yönlendirmek,
- Müracaatçıyı mevcut haliyle kabullenmek,
- Müracaatçının taleplerini değerlendirmek,
- Müracaatçının taleplerinin alt yapısında bulunan ihtiyaçlarını tespit etmek,
- Müracaatçının kaygı düzeyini artıran durumları ve davranış biçimlerini izleyip tartışmak,
- Müracaatçının yeterli derecede başa çıkma becerisine sahip olabilmesi için destek sağlamak.

Problem çözme yaklaşımı, bireylerin problemlerinin üstesinden gelme noktasında motivasyonlarının artırılması, güçlü yönlerinin ortaya çıkarılması, problemin çözüm sürecine dâhil olması ve ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşmada yeteneklerinin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet mesleği, bireylerin problem çözme becerilerini artırarak hayatta kendi kendilerine yeterli hale gelebilmelerini ve sosyal işlevselliklerini artırmayı amaçlamaktadır (Duyan 2003). Problem çözme yaklaşımının, sosyal hizmet mesleğinin bu amaç ve hedeflerine oldukça olumlu katkı sağlaması nedeniyle sosyal

hizmet uzmanları tarafından uygulanan önemli bir sosyal hizmet müdahale yöntemi haline gelmiştir.

1.3. Psikolojik Dayanıklılık

Bu bölümde psikolojik dayanıklılığın kavramsal çerçevesi, psikolojik dayanıklılığa etki eden faktörler, psikolojik dayanıklılık ile ilgili araştırmalar, psikolojik dayanıklılık ve sosyal hizmet, engelli bireye sahip ailelerde psikolojik dayanıklılığın önemi konuları üzerinde durulmuştur.

1.3.1. Psikolojik Dayanıklılığın Kavramsal Çerçevesi

İnsanlar hayatlarının her döneminde küçük veya büyük birçok sorun ile karşılaşabilmektedirler. Bireylerin özel veya mesleki yaşantılarında maruz kaldıkları bu güçlükleri atlatabilmelerine yardımcı olması nedeniyle psikolojik dayanıklılık oldukça önemlidir (Buz ve Genç 2019).

Genel olarak literatür incelendiğinde psikolojik dayanıklılık kavramının farklı isimlerle Türkçe 'ye çevrildiği ve farklı disiplinler tarafından kendi bakış açılarına göre kullanıldığı dikkat çekmektedir. İngilizce'de daha çok 'resilience' olarak kullanılan ifadenin Türkçe karşılığıyla ilgili farklı çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Terzi (2006) tarafından 'kendini toparlama gücü', Gürgan (2006) tarafından 'yılmazlık', Karaırmak (2006) ve Gizir (2007) tarafından 'psikolojik sağlamlık', Çetinkaya Büyükbodur (2018) tarafından 'psikolojik dayanıklılık' olarak kullanıldığı görülmektedir.

Basım ve Çetin (2011) tarafından öncelikle 'resilience' kavramının karşılığı olarak kullanılan kelimler belirlenmiş, sonrasında ise 'resilience' konusunda çalışmaları bulunan akademisyenlere 'resilience' kavramına en uygun Türkçe karşılığın ne olduğu sorulmuştur. Araştırma sonucuna göre de akademisyenler tarafından 'resilience' kavramına en uygun Türkçe karşılığın 'Psikolojik dayanıklılık' olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmamızda da 'psikolojik dayanıklılık' kavramı kullanılmıştır.

Psikolojik dayanıklılık insanların fiziksel, zihinsel veya sosyal açıdan zarar verme ihtimali bulunan durumlar karşısında güçlü bir şekilde durabilmesidir. Ayrıca yaşam akışı içerisinde karşılaşılan zorluklara direnebilme kabiliyeti, bireylerin yeni

gelişen durumlara uyum sağlamalarını destekleyen, kaygı düzeylerini azaltan bir etken olduğu ifade edilmektedir (Jacelon 1997).

Psikolojik dayanıklılık, uzun yıllar boyunca çok geniş alanlarda kullanılmasına rağmen psikolojik bir kavram olarak son zamanlarda kullanılmaya başlanmış ve değer kazanmıştır (Bonano ve ark 2015).

Psikolojik dayanıklılık Cannor ve Davidson'a (2003) göre, bir güçlük karşısında kişinin gelişimine katkı sağlayan bireysel özellikleri içinde bulundurur. Saleebey'e (1996) göre psikolojik dayanıklılık, bireysel bir kabiliyet ya da durağan bir olgu değildir. Güçlüklerin içinde barındırdığı riskler ile bireysel koruyucuların etkileşimi neticesinde elde edilen bilgi birikimi ve artan kapasitedir.

Walsh (2003), psikolojik dayanıklılığı, hayatta karşılaşılan zorluklara direnme yeniden toparlanma kabiliyeti şeklinde tanımlamaktadır. Yıkıcı yaşam olayları karşısında kişi ilerleme gücünü kaybetmiş ya da köşeye sıkışmış olabilir. Buna karşın psikolojik dayanıklılık, zorlukların üstesinden gelmek için mücadele etme kabiliyetini muhafaza etmek ve ilerlemek gibi süreçleri kapsar.

Rutter (2007), bireylerin hayatta karşılaştıkları bazı güçlükler karşısında psikolojik dayanıklılıkları olabileceğini ancak karşılaşılan tüm güçlüklerde aynı durumun olamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca psikolojik dayanıklılık düzeyleri yüksek bireyler de stres yaşayabilmektedirler. Çünkü psikolojik dayanıklılık sürecine bakıldığında; kriz anlarında uyum sağlayabilme, sonraki dönemlerde karşılaşılabilecek zorluklarla mücadele etme ve mücadele etme yeteneğini geliştirme durumlarını içermektedir (Fox ve ark 2014).

Psikolojik dayanıklılık kavramı, ilk olarak Kobasa (1979) tarafından hazırlanan doktora tezinde kullanılmıştır. Tez kapsamında yapılan araştırmaya göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri yüksek olan bireylerin temelde şu özelliklere sahip oldukları ifade edilmiştir:

1. Kişilerin yaşam deneyimlerini kontrol edebilmeleri ya da etkileyebileceğine dair inancı olması,
2. Hayatlarındaki etkinliklere sıkı bir şekilde bağlılık göstermeleri,

3. Gelişimin sağlanabilmesi için değişimin olması gerektiğini düşünmeleridir.

Psikolojik dayanıklılık genel olarak ele alındığında kişinin kendine özgü bir durum gibi değerlendirildiği görülebilmektedir. Ancak Fraser ve arkadaşları (1999), psikolojik dayanıklılığın sadece kişisel özelliklere bağlı olmadığını çevresel şartların da etkili olduğu bütünleşik bir yapısı olduğunu ifade etmişlerdir.

Psikolojik dayanıklılık ile ilgili literatür genel olarak değerlendirildiğinde yapılan çalışmaların temeli, hayatta karşılaşılan güçlükler karşısında bazı kişilerin zorlukların üstesinden gelebildikleri ve toparlanabildikleri, bazı kişilerin ise anormal davranışlar gösterdikleri gerçeğine dayanmaktadır. Bu kapsamda psikolojik dayanıklılık ile ilgili iki bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Birincisi; psikolojik dayanıklılığı nitelik bakımından değerlendirerek, psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan bireylerin özellikleri üzerinde durmaktadır. İkincisinde ise; psikolojik dayanıklılık dinamik bir süreç olarak ele alınmış olup bu özelliğin nasıl sağlanabileceğine dair süreçler ele alınmıştır (Çetin ve ark 2015).

1.3.2. Psikolojik Dayanıklılığa Etki Eden Faktörler

İnsanlar hayatlarının her döneminde farklı sorunlarla karşılaşmakta, bireysel ve çevresel faktörlere bağlı olarak güçlükler yaşamakta, bu da bireyleri bazen dezavantajlı duruma düşürmektedir. Ancak yaşanan sorunlar ve dezavantajlı durumlar kişilik özelliklerine bağlı olarak sorunlarla başa çıkma kapasitelerini geliştirebilmekte ve psikolojik dayanıklılıklarını artırabilmektedir. Bu kapsamda psikolojik dayanıklılığa etki eden faktörler, koruyucu faktörler ve risk faktörleri olarak ele alınmıştır.

Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler, hayatta karşılaşılan zorlukların olumsuz etkilerini hafifleten, risk düzeyini azaltan, kişini uyum sürecini hızlandıran durumları ifade etmektedir (Masten 1994).

Psikolojik dayanıklılık ile ilgili yapılan çalışmalarda; aynı güçlükle karşı karşıya kalan bireylerin bazılarının diğer kişilere nazaran daha az olumsuz sonuç ile karşılaştıkları, yeni gelişen durumlara daha kolay uyum sağlayabildikleri ve daha

sağlıklı tepkiler geliştirdikleri görülebilmektedir. Bu durumun açıklanmasında çevresel faktörlerin, ailevi ve kişisel özelliklerin ele alınması gerekmektedir (Masten ve Reed 2002).

Psikolojik dayanıklılık, karşılaşılan güçlükler karşısında yalnızca olumsuz durumları tamamen ortadan kaldırmak anlamına gelmez. Güçlüklerin olumsuz sonuçlarını en aza indirmek olarak da değerlendirilebilir. Bu da psikolojik dayanıklılığın koruyucu unsurları içerisinde barındırmasıyla alakalıdır. Koruyucu unsurlar psikolojik dayanıklılığın temelinde olması gereken özelliklerden olup karşılaşılan güçlüklerin olumsuz etkilerine karşı koruyucu bir görev üstlenirler (Li ve ark 2015).

Wagnild ve Young (1993) tarafından bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini artıran etmenlerin şunlar olduğu ifade edilmiştir: Dengeli olmak, kararlı olmak, özgüven sahibi olmak, hayatın bir amacı olduğuna inanma ve hayatın herkesin kendine özel olduğunu kabul etmektir.

Gizir (2007) psikolojik dayanıklılık ile ilgili olan kişisel özelliklerin sosyal yeterlilik, özerklik, iyimserlik, benlik saygısı, etkili problem çözme becerisine sahip olma, öz yetkinlik, iç kontrol odağı, zeka seviyesi, öz farkındalık ve kolay mizaç olduğunu ifade etmiştir.

Psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek bireylerin sosyal ilişkilerinde daha aktif oldukları, diğer insanlardan daha fazla ilgi gördükleri (Bernard 1991), hayattan zevk alma potansiyellerinin daha yüksek olduğu (Kumpfer 1999), mizahi özelliklerinin daha fazla gelişmiş olduğu (Masten 1986), biyolojik yapıları ve fiziki özellikleri bakımından daha iyi oldukları görülmektedir (Mandleco ve Perry 2000).

İnsanın doğuştan elde ettiği özelliklerden bir tanesi olan cinsiyet de psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörlerdendir. Bu kapsamda Kumpfer (1999), zor durumlar karşısında psikolojik dayanıklılık düzeylerinin kız çocuklarının, erkek çocuklara göre daha fazla olduğunu ifade etmiştir.

Kişinin ailesinden veya çevresinden kendisine destek veren bir kişinin olması, kendi yaşıtları arasında kabul görmesi koruyucu faktörler olarak psikolojik dayanıklılığına olumlu katkı sağlamaktadır (Werner ve Smith 1982).

Risk Faktörleri

İnsanların biyolojik, sosyal veya psikolojik işlevselliğini ve psikolojik dayanıklılıklarını olumsuz etkileme ihtimali bulunan tüm durumlar risk faktörleri olarak ifade edilmektedir (Karaırmak 2006). Psikolojik dayanıklılığın tanımlanmasında risk unsurlarının ve yıkıcı etkileri olabilme ihtimali olan durumların varlığı önemlidir (Garmezy 1993).

Çocukluk döneminde; anne veya babanın ölümü, kazalar, maddi yoksunluk, ihmal veya istismara uğrama, ebeveynler ile verimli zaman geçirememe, öğrenmede güçlük yaşama vb. örnek verilebilir. Gençlik ve ergenlik döneminde; kimlik oluşumu, kaygı düzeyinin artması, eğitimle ilgili baskılar, sağlık sorunları, maddi zorluklar, cinsellik, benlik saygısı, gönül ilişkileri, iş bulma kaygısı vb. durumları içerebilir. Aile hayatına ilişkin olarak eşler arası ilişkileri, maddi sıkıntılar, iş hayatı ile ilgili sorunlar, anne-baba sorumlulukları, üst ebeveynler ile iletişim problemleri, boşanma vb. örnek verilebilir (Anasuri 2016).

Çocuklarda ve yetişkinlerde görülen gelişim sorunlarının temeline bakıldığında daha önce karşılaşılmış olan ihmal veya istismar olayları, maruz kalınan sosyal ve ekonomik yoksunluk gibi risk unsurlarının etkileyici olduğu görülmektedir (Werner 1989).

Bireylerin psikolojik dayanıklılığına etki eden bir tane risk unsuru olduğu gibi birden fazla risk unsuru da olabilir. Bu tür durumlarda risk unsurları katlanmış olur (Çetinkaya Büyükbodur 2018). Örneğin; ekonomik yoksulluk içerisinde yaşayan bir kişinin engelli bir çocuğa sahip olması gibi.

Bireyin çocukluk döneminde bakım yükünü üstlenen anne ve babasıyla olan ilişkileri psikolojik dayanıklılık bakımından oldukça önemlidir. Çocukluk yıllarında anne veya babasını kaybeden kişilerin psikolojik dayanıklılıklarını olumsuz yönde etkilediği ve depresif duygu düzeylerini artırdığı görülmektedir (Masten 1990).

1.3.3. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde psikolojik dayanıklılık ilgili yapılan çalışmalar yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalar olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır.

Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Bayraklı (2010), zihinsel engeli olmayan çocuğa sahip 234 anne ve zihinsel engelli çocuğa sahip 257 anne olmak üzere toplam 491 annenin katılım sağladığı, psikolojik dayanıklılığa etki eden değişkenlerin incelendiği bir çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda; sosyal desteğin, problem odaklı başa çıkmayı orta düzeyde ve olumlu yönde, psikolojik dayanıklılığı ise düşük ve olumlu yönde etkilediği, ayrıca psikolojik dayanıklılığı problem odaklı başa çıkmanın yüksek düzeyde ve olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Eser-Ektaş (2017), otizmli çocuğa sahip annelerinin psikolojik iyi oluş, öz duyarlılık ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla araştırma yapmıştır. 200 otizmli çocuk annesinin katılım sağladığı araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; annelerin yaşları arttıkça psikolojik dayanıklılık ve öz duyarlılık düzeylerinin arttığı, ayrıca psikolojik iyi olma durumu ile psikolojik dayanıklılıkları arasında olumlu ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Eyüboğlu (2019) tarafından özel gereksinimli çocuğa sahip 102 anne ve 55 baba olmak üzere toplam 157 ebeveyn grubunda yapılan araştırmaya göre; psikolojik destek alma ve psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Açar (2018) tarafından otizmli çocuk sahibi annelerin tükenmişlik ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi amacıyla, 72 otizmli çocuk annesinin katılım sağladığı araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde; psikolojik dayanıklılık ile duyarsızlaşma arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kocakaya (2017) tarafından yapılan araştırmada engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile algılanan aile işlevselliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Ankara ilinde yaşayan ve ailelerinde engelli birey bulunan 141 yetişkin ile yapılan çalışmada Aile Değerlendirme Ölçeği ve Yetişkin Yılmazlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ise engeli bireye sahip ailelerde aile işlevselliğinin, psikolojik dayanıklılığı anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çetinkaya Büyükbodur (2018) tarafından yapılan ve 201 sosyal hizmet uzmanının katıldığı araştırmada psikolojik dayanıklılıklarının ikincil travmatik strese etkisi incelenmiştir. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtileri Ölçeği ve Yetişkinler

İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin kullanıldığı araştırma sonuçlarına göre; psikolojik dayanıklılığın sosyal yeterlilik ve kendilik algısı alt boyutlarının ikincil travmatik stresi anlamlı bir şekilde yordadığı, kadınların erkeklere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bildirici (2014) tarafından yapılan özel eğitime ihtiyacı olan ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile aile yükü arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Zihinsel Yetersiz Çocuğu Olan Aileler İçin Aile Yükü Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile aile yükleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Çulhacık (2020) tarafından çocuğu özel eğitim okulunda öğretim gören 33 engelli çocuğa sahip annenin katılım sağladığı araştırmada; engelli çocuğa sahip ailelerde sanat etkinliklerinin kullanıldığı aktivite gruplarının psikolojik dayanıklılık ve ilişkili faktörler üzerine etkileri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında engelli çocuğu olan annelerin yaşam doyumunu, psikolojik dayanıklılığını, aile yükünü ve genel sağlık durumunu; sanatsal unsurların kullanıldığı aktivite gruplarının olumlu olarak etkilediği görülmüştür.

Tura (2017), engelli çocuğa sahip anneler ile engelli çocuğa sahip olmayan annelerin anksiyete, psikolojik dayanıklılık ve depresyon düzeylerini karşılaştırmak amacıyla araştırma yapmıştır. Engelli çocuğa sahip 75 anne ve engelli çocuğu olmayan 75 anne olmak üzere toplam 150 annenin katıldığı araştırmada, Connor- Davidson Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Beck Despresyon Envanteri ve Beck Anksiyete Ölçeği ile veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; engelli çocuğa sahip annelerin anksiyete ve depresyon düzeylerinin engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha yüksek olduğu, ayrıca engelli çocuğa sahip annelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Aydın ve Arslantürk Egin (2018), serebral palsili, zihinsel engelli ve otizmli çocukların anne ve babalarının ebeveynlik algıları ile psikolojik dayanıklılıkları arasındakinin ilişkinin incelenmesi amacıyla araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmaya İstanbul'da yaşayan 68 baba ve 266 anne olmak üzere toplam 334 ebeveyn

katılım sağlamıştır. Söz konusu araştırmada Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ile Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Ebeveyn türüne göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanları değerlendirilmiş ve aralarında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmış olup; sosyal yeterlilik, kendilik algısı, aile uyumu ve toplam puanları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Eroğlu ve arkadaşları (2015) tarafından özel gereksinimli çocuğa sahip anneler ile çocuğu normal gelişim gösteren annelerin mutluluk düzeyleri, iyilik hali ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmaya özel gereksinimli çocuğa sahip 86 anne ile çocuğu normal gelişim gösteren 86 anne olmak üzere toplam172 anne katılım sağlamıştır. Söz konusu araştırmada İyilik Hali Ölçeği, Oxford Mutluluk Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin iyilik hali ve mutluluk düzeyleri ile psikolojik dayanıklılıklarının özel gereksinimli çocuğa sahip annelere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Karal ve Biçer (2020) tarafından pandemi sürecinde psikolojik dayanıkılık üzerinde sosyal desteğin etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. 350 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın soncuna bakıldığında; psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Altundağ (2013) tarafından Bolu ilinde yaşayan, anne ve babası boşanmış 144 lise öğrencisinin katılımıyla yapmış olduğu çalışmasında; yaşam doyumu ve psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, ebeveynleri boşanmış lise ergenlerin psikolojik dayanıklılığında yalnızlığın yordayıcı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Küçük ve Sarıçam (2015) tarafından Kütahya ilinde yaşan 90 zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveyn ve 90 normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynin katılım sağladığı bir çalıma yapılmıştır. Söz konusu çalışmada ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin, normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Perişan (2018), başa çıkma yolları, psikolojik dayanıklılık ve kaygı arasındaki ilişkiyi ve aracı olarak üst bilişin rolünü incelemek amacıyla 18-65 yaş aralığında bulunan 153 erkek ve 292 kadın olmak üzere toplam 445 kişiden oluşan örneklem grubunda araştırma yapmıştır. Araştırmada Üst Bilişler Ölçeği-30, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Sürekli Kaygı Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında erkekler ve kadınların dolaylı başa çıkma ve sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Genç (2019) tarafından çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının psikolojik dayanıklılıkları ve baş etme tarzları konusunda, Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile bağlı kuruluşlarında görevli 108 meslek elemanının katıldığı araştırma yapılmıştır. Görüşme Formu, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) ve Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği Kısa Formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre meslek elemanlarının psikolojik dayanıklılık düzeylerinin orta seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Kurt (2011), 332 Çevik Kuvvet Polisi'nin katılım sağladığı araştırmada çevik kuvvet personelinin psikolojik dayanıklılıkları, stresle baş etme tutumları ve iş doyum düzeylerini incelemiştir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında iş doyumu ile psikolojik dayanıklılık arasında düşük düzeyde pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tekin (2011), 519 askeri hastane hemşiresinin katılım sağladığı araştırmasında, askeri hastanelerde görevli hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; toplam çalışma süresinin, mesleğini isteyerek yapma durumunun, aylık gelirinin ve medeni durumunun psikolojik dayanıklılığı etkilediği görülmüştür.

Ülker Tümlü ve Recepoğlu (2013) tarafından 94 akademisyenin katılım sağladığı araştırmada, yaşam doyumu ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu araştırmada Yaşam Doyum Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği/CD-RISC kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; yaşam doyumu ile psikolojik dayanıklılık arasında orta düzey anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ergenç (2016) tarafından 116 anasınıfı öğretmeninin katılım sağladığı araştırmasında, anasınıfı öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin sosyal becerileri ve empatik eğilim düzeyleri üzerindeki rolü belirlenmesi amaçlanmıştır. Sosyal Beceri Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği ve Dayanıklılık Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; anasınıfı öğretmenlerinin yaşlarının ilerledikçe psikolojik dayanıklılık düzeylerinin düştüğü görülmüştür.

Ergüner (2017) tarafından yapılan 227 aile hekimi ve 101 uzman doktorun katılım sağladığı araştırmada, doktorların demografik değişkenler, yaşam doyumlar, stres ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yaşam Doyumu Ölçeği, Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Algılanan Stres Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; medeni durum, cinsiyet ve hizmet yılına göre yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, ancak branşlarına göre doktorların yaşam doyum düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunduğu görülmüştür.

Demirbaş (2010), üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve yaşamda anlam düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmasının sonucunda; psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarından kendine yönelik olumlu değerlendirmeler ve toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler ile yaşamda anlamın alt boyutu olan yaşamda anlamın varlığı ve aranması arasında olumlu yönlü ancak düşük düzeyde ilişki olduğunu saptamıştır.

Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Terrill ve arkadaşları (2016) tarafından uzun süredir fiziksel engelli bulunan kişilerde psikolojik dayanıklılık, yaş ve algılanan semptomlar konusunda araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmanın neticesinde psikolojik dayanıklılık düzeyi en düşük olan kişilerin depresyon düzeyi yüksek, orta yaş ve altı kişiler olduğunu, psikolojik dayanıklılığın ikincil travmalar ve yaşam kalitesi arasında arabuluculuk ettiğini ifade etmişlerdir.

Hunter ve Chandler (1999) tarafından ergenlerde psikolojik dayanıklılık konusunda, İngiltere'de bir meslek lisesinden 51 lise öğrencisinin katılım sağladığı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; ırk ve cinsiyetin psikolojik dayanıklılık üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Rew ve arkadaşları (2004) tarafından 1998 yılında 59 evsiz ergenin katılım sağladığı, evsiz ergenlerde psikolojik dayanıklılık ilişkileri konusunda araştırma yapılmıştır. Veriler Dayanıklılık Ölçeği Yalnızlık Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Sosyal Bağlantı Ölçeği ve Ölümle İlgili Tutum Çizelgesi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yalnızlık, umutsuzluk, bağlılık ve yaşamı tehdit eden davranışlar ile psikolojik dayanıklılık arasında ilişki olduğu, cinsel yönelim ve cinsiyetin psikolojik dayanıklılık üzerinde yordayıcı olmadığını tespit etmişlerdir.

Min ve arkadaşları (2013a), psikolojik dayanıklılığın bazı özelliklerini araştırmak amacıyla anksiyete bozukluğu ve/ veya depresyon yaşayan hastalar ile çalışma yapmışlardır. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; maneviyatın psikolojik dayanıklılık önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir.

Yi ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan ve lise öğrenimine devam eden sporcu 404 kız öğrencinin katıldığı çalışmada, stresle başa çıkma ve psikolojik dayanıklılık arasında önemli ölçüde ilişki olduğunu, psikolojik dayanıklılık düzeyi düşük olan sporcularda başkalarını suçlama ve kaçınma davranışları görülürken, psikolojik dayanıklılığı yüksek sporcuların sosyal destek aramayı benimsedikleri ve problem odaklı başa çıkma yöntemleri izledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Lyons ve arkadaşları (2016) tarafından psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyilik halinin, kırsal topluluk gruplarına katılıma göre nasıl değişkenlik gösterdiğini araştırmak amacıyla Avusturalya'nın orta büyüklükteki bir kasabasında 18-94 yaş grubunda yer alan 176 kişinin katılım sağladığı bir çalışma yapmışlardır. Araştırma neticesinde grup üyelerinin eşit düzeyde olduğu gruplarda psikolojik iyilik halinin yüksek olduğu, üyelerin etkin olma duygusuna sahip olduğu gruplarda ise psikolojik dayanıklılığın yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

O'Rourke (2004), kocası vefat eden kadınların psikolojik dayanıklılıkları üzerine yapmış olduğu araştırma neticesinde; kocası vefat eden kadınların psikolojik dayanıklılıklarının iyilik halleriyle ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Min ve arkadaşları (2013b), Seul St. Mary's Hastanesi'nde tedavi süreci devam eden 152 kanser hastasının katılımı ile yapmış oldukları araştırma neticesinde; psikolojik dayanıklılık ile duygusal sıkıntı arasında olumsuz ilişki bulunduğunu saptamışlardır.

Horwitz (1998), sosyal hizmet uzmanlarından çocuk koruma alanında çalışanların psikolojik dayanıklılıkları üzerine yapmış olduğu çalışma neticesinde; benlik saygısı gelişimi, negatif ardışık tepkimelerden uzak durma ve risk azaltma gibi değişkenlerin mesleki psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olabileceğini ifade etmiştir.

Wilks (2008), sosyal hizmet öğrencileri arasında psikolojik dayanıklılık, akademik stres ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla sosyal hizmet eğitimine devam eden 314 öğrencinin katılım sağladığı bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda; psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek üzerinde akademik stresin negatif yönlü etkileşimi olduğunu, psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek arasında pozitif yönlü etkileşim olduğunu saptamıştır.

1.3.4. Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Hizmet

Psikolojik dayanıklılık, günlük hayatta karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelme konusunda bireylere olumu katkı sağlayan, öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir özelliktir. Bu nedenle insanların kendi kendilerine yetebilmelerini ve iyilik hallerini artırmayı amaçlayan sosyal hizmet mesleği açısından büyük önem arz etmektedir (Buz ve Genç 2019). Çünkü çeşitli zorluklarla mücadele eden müracaatçılarına destek sağlamaları açısından sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir.

Psikolojik dayanıklılık kavramı, sosyal hizmet mesleği açısından değerlendirildiğinde; sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik dayanıklılıkları ve müracaatçıların psikolojik dayanıklılıkları olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Ancak bu konuda sosyal hizmet uzmanlarına büyük sorumluluk düşmektedir. Çünkü hem çeşitli güçlükler karşısında profesyonel desteğe ihtiyacı olan müracaatçılarının psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirecek ve geliştirecek mesleki çalışmalar yapması hem de süreç içerisinde kendi psikolojik dayanıklılığını da koruyabilmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları güçlükler karşısında yeterli şekilde mücadele edebilmeleri ve başarılı olabilmeleri için öncelikle kendi psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek olması gerekir. Psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan meslek elemanları hem müracaatçılar açısından hem de sosyal hizmet kurumları açısından oldukça önemlidir (Genç 2019).

Grant ve Kinman (2014), psikolojik dayanıklılığın sosyal hizmet uzmanlarının büyük sorunlarla ilgili süreçleri yönetmelerine katkı sağlaması, iş verimini artırması, ortaya çıkan olumsuz duygusal durumlardan ve mesleki tükenmişlikten kendilerini koruması nedeniyle oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır.

Tüm mesleki çalışma alanlarında, işin doğası gereği çeşitli sorunlarla karşılaşılabilir. Fakat doğrudan bireylerin iyilik hali düzeylerini yükseltmeyi amaçlayan mesleki çalışma alanlarında daha çok duygusal taleple karşı karşıya kalınabilmektedir. Bu nedenle bu tür alanlarda çalışan kişilerin önce kendi psikolojik dayanıklılıklarını düzeylerini korumaları gerekmektedir. Sosyal hizmet mesleği de bu tür meslek gruplarından bir tanesidir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik dayanıklılıklarını nasıl koruyacakları, karşılaşılan güçlükler karşısında nasıl dayanıklı kalabilecekleri son zamanlarda dikkat çeken önemli konulardan biri haline gelmiştir (Buz ve Genç, 2019).

1.4. Araştırmanın Problemi

İnsanların hayatları normal seyrinde devam ederken aileye engelli bir bireyin katılması birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Engelliliğin ortaya çıkmasıyla birlikte tüm aile üyeleri bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Çünkü engel durumu engelli bireyin kişisel problemi değil; bakım ve gözetimini üstlenen aile bireylerini de doğrudan etkileyen, bağlayıcı ve sorumluluk yükleyici bir durumdur. Bu nedenle sosyal hizmet çalışmalarında; engelli bireylere verilen hizmetler kadar engelli bireylerin aileleriyle ilgili çalışmalar yapılması da büyük önem arz etmektedir.

Engelli bireye sahip aileler süreç içerisinde fiziksel, ekonomik, psikolojik, sosyal vb. birçok problemle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kapsamda engelli bireye sahip ailelerin ne tür problemlerle karşılaştıkları, problemin çözümü noktasında nasıl bir yol izledikleri, sürecin sağlıklı atlatılıp atlatılamadığı sosyal hizmetin öncelikli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü sosyal hizmetin temel amaçlarından bir tanesi bireylerin problemlerle baş etme potansiyellerini artırmaktır. Ayrıca ailelerin karşılaştıkları problemler karşısında direncini ve hazır bulunurluklarını ifade eden, değişen durumlara uyum sürecine katkı sağlayan psikolojik dayanıklılık da üzerinde çalışılması gereken konulardan bir tanesidir. Psikolojik dayanıklılık, sosyal hizmet çalışmalarında kullanılan Güçlendirme Yaklaşımı çerçevesinde ele alınması gereken önemli konulardan biridir. Bu kapsamda

problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığın, bireylerin sosyal işlevselliklerini doğrudan etkileyen özelliklerden olduğu söylenebilir.

Engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılıkları üzerinde gerek sosyal destek sistemlerinin gerekse diğer kurumsal hizmetlerin etkileri olabilmektedir. Bu araştırmanın problemi bir engelli eğitim merkezinden hizmet alma durumunun ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığına katkı sağlayıp sağlamama durumudur. Bu doğrultuda araştırmada Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığının çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenecektir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın amacı, önemi, modeli, evreni ve örneklemi, sınırlılıkları, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin değerlendirilmesi, araştırmanın etiği ve çalışma takvimi konularına ilişkin bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesidir.

Bu temel amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. Engelli bireye sahip ailelerin sosyo- demografik özellikleri nedir?
2. Engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi;
    - Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
    - Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
    - Ailenin ekonomik durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
    - Eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
    - Kişinin çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
    - Sahip olunan aile yapısına göre farklılaşmakta mıdır?
    - Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresine göre farklılaşmakta mıdır?
    - Problem yaşanması halinde nasıl bir tutum sergilediğine göre farklılaşmakta mıdır?
    - Problem çözme sürecinde hangi duygusal başa çıkma stratejilerini kullandığına göre farklılaşmakta mıdır?
    - Problem çözme aşamasındaki özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?
    - Problem çözmede kullanılan yollara göre farklılaşmakta mıdır?
    - Problemle karşılaşıldığında çözümüne yönelik hislerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı;
    - Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
    - Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?

- Ailenin ekonomik durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Kişinin çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Sahip olunan aile yapısına göre farklılaşmakta mıdır?
- Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresine göre farklılaşmakta mıdır?
- Problem yaşanması halinde nasıl bir tutum sergilediğine göre farklılaşmakta mıdır?
- Problem çözme sürecinde hangi duygusal başa çıkma stratejilerini kullandığına göre farklılaşmakta mıdır?
- Problem çözme aşamasındaki özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Problem çözmede kullanılan yollara göre farklılaşmakta mıdır?
- Problemle karşılaşıldığında çözümüne yönelik hislerine göre farklılaşmakta mıdır?

4. Engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile psikolojik dayanıklılığı arasında nasıl bir ilişki vardır?

2.2. Araştırmanın Önemi

Araştırmamızda engelli bireye sahip ailelerin yaşamış olduğu sorunlar, problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık konularında yapılan çalışmalara ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Ancak literatür genel olarak incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığı arasında bir ilişki olup olmadığı, varsa hangi yönlü olduğu konusunda araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışma ile söz konusu araştırma yapılarak alan yazına katkı sağlanacaktır.

Sosyal hizmet mesleğinin temel amaçlarından bir tanesi bireylerin problemlerle baş etme potansiyellerini artırmaktır (Duyan 2003). Araştırmamızda engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerileri çeşitli değişkenler açısından inceleneceğinden; çalışmanın sosyal hizmet mesleğine ve alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel bir araştırma olup engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkiyi incelemek üzere ilişkisel tarama modeline uygun şekilde düzenlenmiştir.

İki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek için kullanılan ilişkisel tarama modelinde, ilişki düzeyini belirlemek amacıyla korelasyon testi kullanılmaktadır. Bunun için değişkenlerin sembolleştirmelerinin, ilişki düzeyi ölçülebilecek şekilde yapılması gerekmektedir (Karasar 1999). Çalışmamızda Problem Çözme Envanteri ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin alt boyutları ile araştırmacı tarafından belirlenen bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın çalışma evreni; Çorum İl Merkezinde yaşayan ve Çorum Belediye Başkanlığı'na bağlı hizmet veren Engelli Eğitim Merkezi'nden faydalanan engelli bireylerin ailelerinden oluşmaktadır.

Çalışmada tam sayım yöntemiyle Engelli Eğitim Merkezi'nde kayıtlı olan toplam 208 engelli bireyin ailelerinin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkarak tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını, 2020 yılı Mart ayından itibaren ülkemizde görülmeye başlanmıştır. Salgınla mücadele kapsamında sürecin sağlıklı yönetilebilmesi için alınan tedbirler gereği, Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi tarafından da belirli sürelerde eğitime ara verilmiş veya daha az sayıda kişiye hizmet verilmiştir. Tam sayım yöntemine uygun olarak veri toplama sürecinde kayıtlı bulunan tüm engelli bireylerin ailelerine ulaşılmış ancak kayıtlı öğrenci sayısının azalması nedeniyle araştırmaya 129 kişi katılım sağlayabilmiştir.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada, Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden faydalanan tüm engelli bireylerin ailelerine ulaşılmak istenmiş ancak gerek belediyenin eğitim hizmetlerine ara vermesi gerekse ailelerin büyük bir kısmının Covid-19 hastalık riski nedeniyle engelli bireyleri eğitim merkezine göndermemesi nedeniyle kayıtlı öğrenci sayısı azalmıştır. Bu nedenle planlanandan daha sayıda kişiye ulaşılabilmiştir.

2.6. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla; araştırmaya katılacak olan her bir ebeveyn için düzenlenmiş, demografik bilgilerin sorulduğu ve araştırmacı tarafından hazırlanan "anket formu", "Problem Çözme Envanteri" ve "Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği" kullanılmıştır.

2.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ailelerin demografik bilgilerini içerecek şekilde düzenlenmiştir. Bu form yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir durumu, eğitim durumu ve Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresi, problem yaşanması durumunda nasıl bir tutum sergilediği, problem çözme sürecinde hangi duygusal başa çıkma stratejilerini kullandığı, problem çözme aşamasındaki özellikleri, problem çözmede kullandığı yol, problemle karşılaşıldığında çözümüne yönelik hislerine ilişkin bilgileri içermektedir.

2.6.2. Problem Çözme Envanteri

Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilen Problem Çözme Envanteri, Şahin ve ark (1993) tarafından da Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek, kişinin problem çözme becerilerini nasıl algıladığı konusunda öz değerlendirme tipindedir. Ergenlerde, yetişkinlerde ve gruplarda uygulanabilmektedir.

Her sorunun puanlaması 1-6 puan arasında yapılan, 35 maddelik Likert tipi bir ölçektir. Her soruda kişiye ne kadar sıklıkla ilgili maddede ifade edildiği şekilde davrandığı sorulmaktadır. Cevap seçenekleri ise "6- Her zaman böyle davranırım", 5- Çoğunlukla böyle davranırım", "4- Sık sık böyle davranırım", "3- Arada sırada böyle davranırım", "2- Ender olarak böyle davranırım", "1- Hiçbir zaman böyle davranmam" şeklinde derecelendirilmektedir.

Problem Çözme Envanteri bireyin kendi problem çözme becerisini nasıl algıladığını ifade etmekte olup; kişinin ölçekten aldığı puan yükseldikçe bireyin problem çözme becerisini daha fazla yetersiz gördüğü anlaşılmaktadır.

Ölçeğin geçerlilik uyarlama, güvenirlik ve geçerlik çalışması Taylan (1990) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde ölçeğin; "Problem

Çözme Yeteneğine Güven", Yaklaşma-Kaçınma", Kişisel Kontrol" olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğu ifade edilmiştir.

Ölçekte yer alan 5, 10, 11, 13, 19, 23, 24, 27, 33, 34 ve 35. maddeler Problem Çözme Güveni ile ilgili; 1, 2, 4, 6, 7, 8, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 30 ve 31. maddeler Yaklaşma-Kaçınma Tutumuyla ilgili; 3, 14, 25, 26 ve 32. maddeler ise Kişisel Kontrol ilgili maddelerdir. Ayrıca 1, 2, 3, 4, 11, 12, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30, 32 ve 34. maddelerde de ters sorular yöneltilmiştir.

Ölçekle ilgili yapılan güvenirlik çalışması kapsamında ölçeğin tümü için elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,90, alt boyutları için elde edilen katsayılar ise 0,72 ile 0,85 arasında bulunmuştur. Yapılan bu çalışmada ise Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı 0,77 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 'Problem Çözme Yeteneğine Güven' alt boyutunun 0,77, 'Yaklaşma- Kaçınma' alt boyutunun 0,73, 'Kişisel Kontrol' alt boyutunun 0,87'dir.

2.6.3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Friborg ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilmiş olup; Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Basım ve Çetin (2011) tarafından yapılmıştır. Toplam 33 maddeden oluşan ölçek, öz değerlendirme türünde beşli likert tipindedir.

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin 6 alt boyutu bulunmaktadır. Söz konusu alt boyutlara ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

1. *Kendilik Algısı:* Ölçeğin 1, 7, 13, 19, 28 ve 31. maddeleri ile ölçülmekte olup iç tutarlılık değeri 0.80'dir
2. *Gelecek Algısı:* Ölçeğin 2, 8, 14 ve 20. maddeleri ile ölçülmekte olup iç tutarlılık değeri 0.75'tir.
3. *Yapısal Stil:* Ölçeğin 3, 9, 15 ve 21. maddeleri ile ölçülmekte olup iç tutarlılık değeri 0.76'dır.
4. *Sosyal Yeterlilik:* Ölçeğin 4, 10, 16, 22, 25 ve 29. maddeleri ile ölçülmekte olup iç tutarlılık değeri 0.82'dir.
5. *Aile Uyumu:* Ölçeğin 5, 11, 17, 23, 26 ve 32. maddeleri ile ölçülmekte olup iç tutarlılık değeri 0.86'dır.

6. *Sosyal Kaynaklar:* Ölçeğin 6, 12, 18, 24, 27, 27, 30 ve 33. maddeleri ile ölçülmekte olup iç tutarlılık değeri 0.84'tür.

Ayrıca ölçeğin 1, 3, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 24, 25, 27, 31 ve 33. sorular hesaplama aşamasında ters kodlanması gereken sorulardır.

Ölçekle ilgili yapılan güvenirlik çalışması kapsamında ölçeğin tümü için elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,86 olarak hesaplanmıştır (Basım ve Çetin 2011). Yapılan bu çalışmada ise Cronbach Alpha iç tutarlılık kat sayısı 0,82 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 'Kendilik Algısı' alt boyutunun 0,73, 'Gelecek Algısı' alt boyutunun 0,78, 'Yapısal Stil' alt boyutunun 0,79, 'Sosyal Yeterlilik' alt boyutunun 0,77, 'Aile Uyumu' alt boyutunun 0,78, 'Sosyal Kaynaklar' alt boyutunun 0,78'dir.

2.7. Araştırmada Verilerin Toplanması

Araştırmada kişisel bilgi formu, Problem Çözme Envanteri ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (bkz. Ek A-B-C) kullanılmıştır.

Araştırmalar veri toplama sürecine göre genellikle boylamsal, kesitsel ve anlık olarak üçe ayrılmaktadır (Büyüköztürk ve ark 2013). Bu kapsamda araştırma anlık sürece göre uygulanmış olup araştırmada ihtiyaç duyulan veriler belirli bir aralıkta toplanmıştır.

Çalışmayla ilgili gerekli resmi izin ve Etik Kurul izni alınarak engelli bireye sahip aile bireylerine '*aydınlatılmış onam'* ilkesi gereği gerçekleştirilmek istenen araştırmanın amacı, kapsamı ve süresi hakkında rehberlik yapılmış ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağı ve korunacağı hususunda gerekli bilgilendirme yapılmıştır.

Verilerin toplanma sürecinde ilk olarak Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireylerin aileleriyle telefon görüşmesi yapılarak araştırma hakkında bilgi verilmiş ve Engelli Eğitim Merkezi'ne davet edilmiştir. Engelli Eğitim Merkezi'ne gelen kişilere 3-4 kişilik gruplar halinde veya bireysel olarak araştırmacı tarafından gerekli bilgilendirme yapıldıktan sonra anketlerin doldurulması sağlanmıştır.

Görüşmeler Engelli Eğitim Merkezi Sosyal Servisi'nde yapılmış olup katılımcılarla yapılan görüşmelerde Sosyal Servis'te görevli meslek elamanlarından da destek alınmıştır. Ancak verilerin toplanma sürecinde Covid-19 pandemi süreci nedeniyle ailelerden bazıları araştırmaya katılmak istememişlerdir. Bu durum veri toplama sürecinin araştırma öncesinde planlanandan daha uzun sürmesine neden olmuştur. Bu nedenle araştırma başında planlanan kişi sayısına ulaşılamamış ancak tam sayım yöntemine uygun olarak veri toplama sürecinde Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan tüm engelli bireylerin ailelerine anketler uygulanmıştır. Bu kapsamda araştırmaya 129 engelli bireye sahip aile katılım sağlamıştır.

2.8. Araştırmada Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 paket programına girilerek gerekli olan analizler yapılmıştır. Yapılan analizlerde ilk olarak kayıp veriler tespit edilmiştir. Sonrasında ise Problem Çözme Envanteri (PÇE) ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin geçerlilik ve güvenirlilik analizleri yapılmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan engelli bireye sahip ailelerin demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular için frekans analizi yapılmış olup elde edilen veriler tablolar haline getirilmiştir.

Problem Çözme Envanteri ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden elde edilen verilerin dağılımlarının uygunluğunu test ekmek amacıyla Kolmogorov- Semirnov (K-S) testi uygulanmıştır. Elde edilen verilerin dağılımının normallik göstermesi nedeniyle parametrik testler yapılmıştır.

2.9. Araştırmanın Etiği

Araştırma uygulamasının yapılabilmesi için Çorum Belediye Başkanlığı'ndan 03.09.2020 tarihinde izin alınmıştır. Ayrıca Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nden 30.09.2020 tarih ve 2020/1469 Karar numaralı Etik Kurul Kararı alınmıştır.

2.10. Araştırmanın Çalışma Takvimi

Araştırmanın Planlanması	: Ağustos 2020
Gerekli İzinlerin Alınması	: Eylül 2020
Araştırma Önerisinin Sunumu	: Ekim 2020
Araştırma Verilerinin Toplanması	: Aralık 2020- Mart 2021
Verilerin Analizi	:Nisan 2021
Araştırma Raporunun Yazılması	: Mayıs 2021

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip 129 ailenin katılım sağlamasıyla elde edilen veriler doğrultusunda araştırmanın genel amacına ulaşmak için geliştirilen alt problemlere cevap aranmıştır. Bu kapsamda engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığına ilişkin veriler demografik değişkenler açısından analiz edilerek sonuçlar tablolar haline getirilmiş ve açıklanmıştır.

3.1. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sosyo- Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında engelli bireye sahip ailelere uygulanan kişisel bilgi formunda yer alan kişisel bilgilere ilişkin toplu frekans dağılımı tablo haline getirilerek yorumlanmıştır.

Tablo 3. 1. Engelli Bireye Sahip Ailelere Ait Demografik Değişkenlerin Frekans Dağılımları

Demografik Değişkenler		**N**	**%**
Cinsiyet	Kadın	86	66,7
	Erkek	43	33,3
	Toplam	129	100
Yaş	21-45	43	33,3
	46-59	57	44,2
	60-85	29	22,5
Ekonomik Gelir	400 -2500 TL	41	31,8
	2600-3400 TL	55	42,6
	3500-5000 TL	33	25,6
Eğitim Durumu	İlkokul ve altı	73	56,6
	Ortaokul ve üstü	56	43,4
Çalışma Durumu	Çalışan	54	41,9
	Çalışmayan	75	58,1
Aile Yapısı	Geniş aile	26	20,2
	Çekirdek aile	103	79,8
Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi	0-12 ay	50	38,8
	12 ay ve üzeri	79	61,2
	Toplam	129	100

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin cinsiyet değişkenine bakıldığında; 86 kadın ve 43 erkeğin katılım sağladığı görülmektedir. Toplam 129

kişiden oluşan örneklem grubunun %66,7'sini kadınlar, % 33,3'ünü ise erkekler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin yaş değişkenine ait dağılım şu şekildedir: 21-45 yaş arası 43 kişi (% 33,3), 46-59 yaş arası 57 kişi (% 44,2), 60-85 yaş arası 29 kişi (% 22,5)'dir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin ekonomik gelir değişkenine bakıldığında; 400-2500 TL arası geliri olan 41 kişi, 2600- 3400 TL arası geliri olan 55 kişi 3500- 5000 TL arası geliri olan 33 kişi olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılım sağlayanların %31,8'inin 400- 2500 TL arası, %42,6'sının 2600- 3400 TL arası, %25,6'sının ise 3500- 5000 TL arası geliri bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin %56,6'sının ilkokul ve altı mezunu olduğu, %43,4'ünün ise ortaokul ve üstü mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin %41,9'unu oluşturan 54 kişinin çalıştığı, %58,1'ini oluşturan 75 kişinin ise çalışmadığı görülmüştür.

Engelli bireye sahip ailelerin sahip oldukları aile yapılarına bakıldığında; %20,2'sini oluşturan 26 kişinin geniş aile yapısına, %79,8'ini oluşturan 103 kişinin ise çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmüştür.

Engelli Eğitim Merkezi'nden 0-12 ay arası hizmet alan 50, 12 ay ve üzeri hizmet alan 79 engelli bireyin yakını araştırmaya katılım sağlamıştır.

Tablo 3. 2. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Soruların Frekans Dağılımı

Sorular	**Alt Düzeyleri**	**N**	**%**
Ailenizde bir problem yaşadığınızda sizin tutumunuz hangisi olmaktadır?	Sakinleştirici	51	39,5
	Akılcı	25	19,4
	Uyumlu	45	34,9
	Diğer	8	6,2
Problem çözme sürecinde hangi duygusal başa çıkma stratejilerini kullanırsınız?	İyimserlik	60	46,5
	Kararlı duygular	51	39,5
	Diğer	18	14
Bir problemi çözme aşamasında aşağıdaki özelliklerden hangilerine sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?	Problemi duyumsama (Problemin farkında olma)	49	38
	Sorgulama	24	18,6
	Açık görüşlü olma	30	23,3
	Kabul etmeye açık olma	26	20,2
Bir problemi aşağıdaki yollardan hangisini kullanarak çözersiniz?	Çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyerek	44	34,1
	Deneme- yanılma yöntemi kullanarak	24	18,6
	Yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışarak	20	15,5
	Anlık çözüm yolları bulmaya çalışarak	41	31,8
Bir problemi aşağıdaki yollardan hangisini kullanarak çözersiniz?	Çözebileceğime inanırım	116	89,9
	Çözebileceğime inanmam	13	10,1
	Toplam	129	100

Tablo 3.2'de engelli bireye sahip ailelerin problem çözme süreci ve problem çözme becerilerine ilişkin sorulan soruların frekans ve yüzdelik dağılımları verilmiştir.

"Ailenizde bir problem yaşadığınızda sizin tutumunuz hangisi olmaktadır?" sorusunda 51 katılımcı (%39,5) 'Sakinleştirici', 25 katılımcı (% 19,4) 'Akılcı', 45 katılımcı (% 34,9) ise 'Uyumlu', 8 katılımcı (%6,2) ise 'Diğer' cevabı vermiştir. Tabloda yer alan 'Diğer' seçeneği 'Suçlayıcı' ve 'İlgisiz' tutumu temsil etmektedir.

"Problem çözme sürecinde hangi duygusal başa çıkma stratejilerini kullanırsınız?" sorusuna 60 katılımcı (% 46,5) 'İyimserlik', 51 katılımcı (%39,5) 'Kararlı duygular', 18 katılımcı (% 14) ise 'Diğer' cevabı vermiştir. Tabloda yer alan

‘Diğer’ seçeneği ‘Pasif Kabulleniş’, ‘Umutsuzca Geri Çekilme’ ve ‘Diğer’ duygusal başa çıkma stratejilerini temsil etmektedir.

“Bir problemi çözme aşamasında aşağıdaki özelliklerden hangilerine sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?” sorusuna 49 katılımcı (% 38) ‘Problemi duyumsama (Problemin farkında olma), 24 katılımcı (%18,6) ‘ Sorgulama’, 30 katılımcı (%23,3) ‘Açık görüşlü olma’, 26 katılımcı (%20,2) ise ‘Kabul etmeye açık olma’ cevabı vermiştir.

“Bir problemi aşağıdaki yollardan hangisini kullanarak çözersiniz?” sorusuna 44 katılımcı (%34,1) ‘Çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyerek’, 24 katılımcı (%18,6) ‘Deneme- yanılma yöntemi kullanarak’, 20 katılımcı (%15,5) ‘Yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışarak’, 41 katılımcı (% 31,8) ise ‘Anlık çözüm yoları bulmaya çalışarak’ cevabı vermiştir.

“Bir problemi aşağıdaki yollardan hangisini kullanarak çözersiniz?” sorusuna 116 katılımcı (%89,9) ‘Çözebileceğime inanırım’, 13 katılımcı ise (%10,1) ‘Çözebileceğime inanmam’ cevabı vermiştir.

3.2. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisi ve Psikolojik Dayanıklılığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde engelli bireye sahip ailelerin demografik özelliklerine göre problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığına ilişkin analizlere yer verilmiştir.

Tablo 3. 3. Problem Çözme Becerisi ve Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama Puanlar

PÇE ve Alt Boyutları	N	En düşük değer	En yüksek değer	X̄	Ss	Skewness	Kurtosis
PÇE	129	60	173	103,19	23,43	,331	-,375
Problem Çözme Güveni	129	12	56	29,70	10,2	,463	-,386
Yaklaşma-Kaçınma	129	26	81	47,54	11,52	,453	-,119
Kişisel Kontrol	129	5	28	14,95	5,39	,07	-,642

Tablo 3.3'te engelli bireye sahip ailelerin Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarından aldıkları ortalama puanları incelenmiştir. Buna göre; katılımcıların Problem Çözme Envanteri ortalama puanının 103,19 olduğu, standart sapmanın ±23,43 olduğu, en düşük değerin 60 ve en yüksek değerin 173 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçeğin Problem Çözme Güveni alt boyutu ortalama puanının 29,70 olduğu, standart sapmanın ± 10,2 olduğu, en düşük değerin 12 ve en yüksek değerin 56 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçeğin Yaklaşma-Kaçınma alt boyutu ortalama puanının 47,54 olduğu standart sapmanın ± 11,52 olduğu, en düşük değerin 26 ve en yüksek değerin ise 81 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçeğin Kişisel Kontrol alt boyutu ortalama puanının 14,95 olduğu, standart sapmanın ± 5,39 olduğu, en düşük değerin 5 ve en yüksek değerin 28 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 4. Psikolojik Dayanıklılık ve Alt Boyutlarına İlişkin Ortalama Puanlar

PDÖ ve Alt Boyutları	N	En düşük değer	En yüksek değer	X̄	Ss	Skewness	Kurtosis
PDÖ	129	37	187	125,27	23,75	-,480	,634
Kendilik Algısı	129	6	68	23,16	7,05	,468	,033
Gelecek Algısı	129	4	20	13,91	4,69	-,385	-,621
Yapısal Stil	129	4	20	14,19	4,3	-,373	-,364
Sosyal Yeterlilik	129	6	30	22,09	5,67	-,383	-,255
Aile Uyumu	129	6	30	23,6	5,29	-,81	,394
Sosyal Kaynaklar	129	8	30	24,24	4,86	-,757	,241

Tablo 3.4'te engelli bireye sahip ailelerin Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarından aldıkları ortalama puanlar incelenmiştir. Buna göre; katılımcıların Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ortalama puanının 125,27 olduğu, standart sapmanın ± 23,75 olduğu, en düşük değerin 37 ve en yüksek değerin 187 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçeğin Kendilik Algısı alt boyutu ortalama puanının 23,16 olduğu, standart sapmanın ±7,05 olduğu, en düşük değerin 6 ve en yüksek değerin 68 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçeğin

Gelecek Algısı alt boyutu ortalama puanının 13,91 olduğu, en düşük değerin 4 ve en yüksek değerin 20 olduğu görülmüştür. Katılımcıların ölçeğin Yapısal Stil alt boyutu ortalama puanının 14,19 olduğu, standart sapmanın ±4,3 olduğu, en düşük değerin 4 ve en yüksek değerin 20 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ölçeğin Sosyal Yeterlilik alt boyutu ortalama puanının 22,09 olduğu standart sapmanın ± 5,67 olduğu, en düşük değerin 6 ve en yüksek değerin 30 olduğu görülmüştür. Katılımcıların ölçeğin Aile Uyumu alt boyutu ortalama puanının 23,6 olduğu, standart sapmanın ± 5,29 olduğu, en düşük değerin 6 ve en yüksek değerin 30 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların ölçeğin Sosyal Kaynaklar alt boyutu ortalama puanının 24,24 olduğu, standart sapmanın ± 4,86 olduğu, en düşük değerin 8 ve en yüksek değerin ise 30 olduğu görülmüştür.

Tablo 3. 5. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Cinsiyet Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Cinsiyet**	**N**	**PÇE (Ort±Ss)**	**PÇE**		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
Kadın	86	101,76 ±23,25	29,67 ±9,93	46,48 ±11,15	14,73 ±5,49
Erkek	43	106,12 ±23,82	29,93 ±10,78	49,88 ±12,00	15,40 ±5,23
t		,989	,134	1,595	,660
p		,330	,897	,124	,504

Tablo 3.5'te araştırmaya katılanların cinsiyet değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; cinsiyet değişkeni ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan kadın ve erkek bireylerin problem çözme becerilerinin benzer düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 6. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaş Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	PÇE (Ort±Ss)	PÇE		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)	Kişisel Kontrol (Ort±Ss)
Yaş					
21-45	43	101,09 ±24,16	29,53 ±10,25	46,14 ±12,08	14,47 ±5,32
46-59	57	106,55 ±22,58	30,65 ±9,75	49,39 ±11,32	15,45 ±5,60
60-85	29	99,79 ±23,91	28,34 ±11,07	46,31 ±10,88	14,72 ±5,20
F		1,055	,504	1,220	,432
p		,351	,605	,299	,650

Tablo 3.6'da araştırmaya katılanların yaş değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; yaş değişkeni ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan farklı yaş gruplarından bireylerin problem çözme becerilerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 7. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Ekonomik Gelir Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	PÇE (Ort±Ss)	PÇE		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)	Kişisel Kontrol (Ort±Ss)
Ekonomik Gelir					
400 -2500 TL[1]	41	106,70 ±26,69	31,83 ±11,81	48,32 ±13,75	15,61 ±5,39
2600-3400 TL[2]	55	105,76 ±21,98	30,62 ±9,43	49,33 ±10,74	15,15 ±5,20
3500-5000 TL[3]	33	94,61 ±19,63	25,76 ±8,18	43,88 ±8,86	13,82 ±5,69
F		3,100	3,746	2,482	1,071
p		**,049**	**,026**	,088	,346
Fark Grupları		**(1>3)***	**(1>3)***	-	-

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.7'de araştırmaya katılanların ekonomik gelir değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin ekonomik gelir düzeyi ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi yapılmıştır. Buna göre; 3500- 5000 TL arası gelire sahip engelli bireye sahip ailelerin 400- 2500 TL arası gelire sahip olanlara göre problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde ekonomik gelir düzeyi ile Problem Çözme Envanteri'nin Problem Çözme Güveni alt boyutu ile arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası fark incelendiğinde ölçeğin toplam puanında olduğu gibi 3500- 5000 TL arası ekonomik gelire sahip engelli bireye sahip ailelerin 400- 2500 TL arası ekonomik gelire sahip olanlara göre problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak ölçeğin 'Yaklaşma- Kaçınma' ve 'Kişisel Kontrol' alt boyutları ile ekonomik gelir düzeyi arasında herhangi anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 3. 8. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Eğitim Durumu**	**N**	**PÇE (Ort±Ss)**	**PÇE**		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
İlkokul mezunu ve altı	73	103,25 ±23,86	29,86 ±10,63	47,58 ±11,65	14,78 ±5,31
Ortaokul mezunu ve üstü	55	103,11 ±23,06	29,63 ±9367	47,66 ±11,42	15,18 ±5,54
t		,033	,131	-,042	-,415
p		,974	,895	,967	,681

Tablo 3.8'de araştırmaya katılanların eğitim durumu değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; eğitim durumu değişkeni ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı ve alt boyutları arasında

anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan farklı eğitim düzeyine sahip bireylerin problem çözme becerilerinin benzer olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 9. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Çalışma Durumuna Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken / Çalışma Durumu	N	PÇE (Ort±Ss)	PÇE: Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	PÇE: Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)	PÇE: Kişisel Kontrol (Ort±Ss)
Çalışan	54	101,70 ±21,90	27,89 ±9,21	47,50 ±10,82	15,17 ±5,17
Çalışmayan	75	104,27 ±24,57	31,11 ±10,69	47,69 ±12,05	14,80 ±5,58
F		-,611	-1,786	-,094	,381
p		,535	,070	,924	,700

Tablo 3.9'da araştırmaya katılanların çalışma durumu değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; çalışma durumu değişkeni ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan çalışan ve çalışmayan bireylerin problem çözme becerilerinin benzer olduğu görülmüştür

Tablo 3. 10. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Aile Yapısı Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken / Aile Yapısı	N	PÇE (Ort±Ss)	PÇE: Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	PÇE: Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)	PÇE: Kişisel Kontrol (Ort±Ss)
Geniş aile	26	101,16 ±23,74	29,58 ±10,37	47,35 ±10,94	13,84 ±4,73
Çekirdek aile	103	103,68	29,81 ±10,19	47,68 ±11,69	15,22 ±5,53
t		-,481	-,102	-,132	-1,152
p		,636	,920	,892	,212

Tablo 3.10'da araştırmaya katılanların aile yapısı değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; aile yapısı değişkeni ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılan geniş aile ve çekirdek aile yapısına sahip bireylerin problem çözme becerilerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 11. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Hizmet Alma Süresi**	**N**	**PÇE (Ort±Ss)**	**PÇE**		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
0-12 ay	50	103,63 ±26,29	30,42 ±10,20	47,84 ±13,43	14,84 ±5,56
12 ay ve üzeri	79	102,91 ±21,64	29,34 ±10,21	47,47 ±10,19	15,03 ±5,33
F		,169	,584	,178	-,192
p		,872	,560	,867	,850

Tablo 3.11'de araştırmaya katılanların Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi Değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi Değişkeni ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Engelli Eğitim Merkezi'nden 0-12 ay süre eğitim alan ve 12 ay ve üzeri eğitim alan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerilerinin benzer olduğu görülmüştür.

Tablo 3. 12. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Yaşandığında Sergilenen Tutum Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / Sergilenen Tutum	N	PÇE (Ort±Ss)	PÇE: Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	PÇE: Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)	PÇE: Kişisel Kontrol (Ort±Ss)
Sakinleştirici[1]	51	101,75 ±23,52	28,84 ±10,12	47,45 ±11,24	15,00 ±5,34
Akılcı[2]	25	95,04 ±16,25	27,60 ±7,60	42,20 ±8,46	14,46 ±4,68
Uyumlu[3]	45	103,93 ±23,04	29,44 ±9,96	48,58 ±11,13	14,93 ±5,53
Diğer[4]	8	132,63 ±23,86	44,13 ±9,09	60,13 ±14,31	16,25 ±7,57
F		5,859	6,601	5,666	,219
p		**,001**	**,000**	**,001**	,883
Fark Grupları		**(4>1,2,3)****	**(4>1,2,3)****	**(4>1,2,3)****	-

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.12'de araştırmaya katılanların problem yaşadığında *sergilenen tutum* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem yaşadığında sergiledikleri tutum ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi uygulanmıştır. Buna göre; problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *sakinleştirici*, *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyenlere göre problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan *diğer* seçeneği *suçlayıcı* ve *ilgisiz* tutumu temsil etmektedir.

Ayrıca benzer şekilde problem yaşandığında *sergilenen tutum* değişkeni ile ölçeğin *Problem Çözme Güveni* ve *Yaklaşma- Kaçınma* alt boyutları arasında da anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Gruplar arası fark incelendiğinde; ölçeğin toplam puanında olduğu gibi problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *sakinleştirici*, *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyenlere göre

problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ancak ölçeğin *kişisel kontrol* alt boyutu ile problem yaşandığında *sergilenen tutum* arasında herhangi anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (p>0,05).

Tablo 3. 13. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözmede Kullanılan Duygusal Başa Çıkma Stratejisi Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Duygusal Başa Çıkma Stratejisi**	**N**	**PÇE (Ort±Ss)**	**PÇE**		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
İyimserlik[1]	60	101,75 ±20,81	29,05 ±9,02	47,42 ±10,70	14,66 ±4,56
Kararlı duygular[2]	51	97,18 ±20,63	27,06 ±8,90	44,65 ±9,87	14,69 ±5,92
Diğer[3]	18	124,94 ±27,51	39,78 ±11,62	56,67 ±14,12	16,67 ±6,31
F		11,063	12,581	8,082	1,058
p		**,000**	**,000**	**,000**	,350
Fark Grupları		**(3>1,2)****	**(3>1,2)****	**(3>1,2)****	-

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.13'te araştırmaya katılanların problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözmede kullanılan duygusal başa çıkma stratejisi ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi uygulanmıştır. Buna göre; problem çözmede *diğer* duygusal başa çıkma stratejisi kullanan engelli bireye sahip ailelerin *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananlara göre problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan *diğer* seçeneği *pasif kabulleniş, umutsuzca geri çekilme* ve *diğer* duygusal başa çıkma stratejilerini temsil etmektedir.

Ayrıca benzer şekilde problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* değişkeni ile ölçeğin *Problem Çözme Güveni* ve *Yaklaşma- Kaçınma* alt boyutları arasında da anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Gruplar arası fark incelendiğinde; ölçeğin toplam puanında olduğu gibi problem çözmede *diğer* duygusal başa çıkma stratejilerini kullanan engelli bireye sahip ailelerin *'iyimserlik'* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananlara göre problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ancak ölçeğin *Kişisel Kontrol* alt boyutu ile problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* arasında herhangi anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (p>0,05).

Tablo 3. 14. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözmede Sahip Olunan Özellik Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Sahip Olunan Özellik**	**N**	**PÇE**	**PÇE**		
		PÇE (Ort±Ss)	**Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)**	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
Problemi duyumsama (problemin farkında olma)[1]	49	99,21 ±21,72	28,80 ±9,16	45,37 ±10,64	14,13 ±5,05
Sorgulama[2]	24	106,83 ±23,89	32,33 ±10,41	47,79 ±11,07	15,17 ±5,17
Açık görüşlü olma[3]	30	97,47 ±19,17	26,53 ±9,10	45,23 ±9,79	15,00 ±6,30
Kabul etmeye açık olma[4]	26	113,77 ±27,42	32,92 ±11,96	54,42 ±13,10	16,23 ±5,12
F		3,174	2,591	4,416	,874
p		**,027**	,056	**,005**	,457
Fark Grupları		**(4>1,3)***	-	**(4>1,3)****	-

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.14'te araştırmaya katılanların problem çözmede *sahip olunan özellik* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözmede *sahip olunan özellik* ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı bir

farkın olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi yapılmıştır. Buna göre; problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin *problemi duyumsama (problemin farkında olma)* ve *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Benzer şekilde ailelerin problem çözmede *sahip olunan özellik* ile Problem Çözme Envanteri'nin *Yaklaşma- Kaçınma* alt boyutu ile arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin 'Problemi duyumsama (Problemin farkında olma)' ve *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Ancak ölçeğin *Problem Çözme Güveni* ve *Kişisel Kontrol* alt boyutları ile problem çözmede sahip olunan özellik arasında herhangi anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (p>0,05).

Tablo 3. 15. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözmede Kullanılan Yöntem Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Kullanılan Yöntem**	**N**	**PÇE (Ort±Ss)**	**PÇE**		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
Çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyerek[1]	44	92,34 ±17,08	25,57 ±7,34	41,59 ±8,90	14,45 ±5,17
Deneme- yanılma yöntemi kullanarak[2]	24	111,83 ±23,42	33,21 ±11,80	51,92 ±10,37	15,08 ±5,40
Yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışarak[3]	20	99,25 ±22,74	29,45 ±10,63	45,25 ±8,97	13,55 ±5,29
Anlık çözüm yolları bulmaya çalışarak[4]	41	111,90 ±25,03	32,39 ±10,32	52,71 ±12,57	16,13 ±5,64
F		7,178	4,696	9,762	1,216
p		**,000**	**,004**	**,000**	,307
Fark Grupları		**(1<2,4)****	**(1<2,4)****	**(1<2,4)****	**-**

****: Dunnet T **: Scheffee***

Tablo 3.15'te araştırmaya katılanların problem çözmede *kullanılan yöntem* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözmede *kullanılan yöntem* ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi yapılmıştır. Buna göre; problem çözmede yöntem olarak *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* engelli bireye sahip ailelerin, *deneme- yanılma yöntemi kullanan* ve *anlık çözüm yolları bulmaya çalışan* bireylere göre problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde ailelerin problem çözmede *kullanılan yöntem* ile Problem Çözme Envanteri'nin *Problem Çözme Güveni* ve *Yaklaşma-Kaçınma* alt boyutu ile arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede yöntem olarak *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* engelli bireye sahip ailelerin, *deneme- yanılma yöntemi kullanan* ve *anlık çözüm yolları bulmaya çalışan* bireylere göre problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak ölçeğin *Kişisel Kontrol* alt boyutu ile problem çözmede kullanılan yöntem arasında herhangi anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (p>0,05).

Tablo 3. 16. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problemin Çözümüne Yönelik His Değişkenine Göre Problem Çözme Envanteri Puanlarına t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Çözüme Yönelik His**	**N**	**PÇE (Ort±Ss)**	**PÇE**		
			Problem Çözme Güveni (Ort±Ss)	**Yaklaşma-Kaçınma (Ort±Ss)**	**Kişisel Kontrol (Ort±Ss)**
Çözebileceğime inanırım	116	99,17 ±21,00	28,11 ±9,20	45,66 ±10,16	14,66 ±5,37
Çözebileceğime inanmam	13	138,69 ±10,10	44,46 ±5,88	65,08 ±7,38	17,54 ±5,08
t		-6,681	-6,254	-6,684	-1,840
p		**,000*** **	**,000*** **	**,000*** **	,073

: p<0,05 **: p<0,01 ***: p<0,001

Tablo 3. 16'da araştırmaya katılanların *'problemin çözümüne yönelik his'* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problemin çözümüne yönelik hisleri ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım*($\bar{X}$=99,17) hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin, *çözebileceğime inanmam*($\bar{X}$=138,69) hissine sahip olanlara göre problem çözme becerisinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ayrıca benzer şekilde *problemin çözümüne yönelik his* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri *Problem Çözme Güveni* ve *Yaklaşma-Kaçınma* alt boyutları arasında da anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Veriler incelendiğinde; problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin, *çözebileceğime inanmam* hissine sahip olanlara göre problem çözme becerisinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3. 17. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Cinsiyet Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

			YPDÖ					
Bağımsız Değişken	**N**	**YPDÖ (Ort±Ss)**	**Kendilik Algısı (Ort±Ss)**	**Gelecek Algısı (Ort±Ss)**	**Yapısal Stil (Ort±Ss)**	**Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)**	**Aile Uyumu (Ort±Ss)**	**Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)**
Cinsiyet								
Kadın	86	126,62 ±22,53	23,60 ±7,54	13,76 ±4,73	14,42 ±4,38	22,35 ±5,57	23,64 ±5,22	24,77 ±4,60
Erkek	43	122,58 ±26,08	22,28 ±5,92	14,21 ±4,65	13,74 ±4,15	21,58 ±5,91	23,53 ±5,48	23,19 ±5,23
t		-,909	-1,007	,516	-,839	-,723	-,106	-1,758
p		,389	,278	,605	,395	,481	,918	,096

Tablo 3.17'de araştırmaya katılanların cinsiyet değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; cinsiyet değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Araştırmaya katılan kadın ve erkek bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 18. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Yaş Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	YPDÖ (Ort±Ss)	YPDÖ					
			Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Yaş								
21-45	43	126,56 ±23,74	23,00 ±6,03	14,63 ±4,24	14,84 ±3,86	22,60 ±5,05	23,02 ±5,05	24,58 ±4,46
46-59	57	122,65 ±26,60	22,91 ±8,82	13,49 ±4,88	13,47 ±4,56	21,51 ±6,45	23,42 ±5,80	23,72 ±5,52
60-85	29	128,52 ±17,04	23,90 ±4,02	13,66 ±4,96	14,66 ±4,32	22,48 ±4,93	24,83 ±4,49	24,76 ±4,01
F		,678	,202	,772	1,458	,541	1,071	,596
p		,509	,817	,464	,237	,583	,346	,553

Tablo 3.18'de araştırmaya katılanların yaş değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; yaş değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan farklı yaş gruplarından bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 19. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Ekonomik Gelir Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	YPDÖ (Ort±Ss)	YPDÖ					
			Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Ekonomik Gelir								
400 -2500 TL	41	122,68 ±24,12	22,56 ±6,58	13,05 ±5,16	13,76 ±4,58	21,54 ±5,89	23,49 ±5,39	24,02 ±4,55
2600-3400 TL	55	124,36 ±23,97	23,25 ±5,56	14,00 ±4,81	14,00 ±4,30	22,27 ±5,93	23,22 ±5,27	23,73 ±5,50
3500-5000 TL	33	130,00 ±22,93	23,76 ±9,57	14,82 ±3,70	15,06 ±3,93	22,48 ±5,05	24,39 ±5,27	25,36 ±3,95
F		,937	,269	1,328	,938	,300	,521	1,235
p		,395	,765	,269	,394	,741	,595	,294

Tablo 3.19'da araştırmaya katılanların ekonomik gelir değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; ekonomik gelir değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan farklı ekonomik gelire sahip bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 20. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Eğitim Durumu Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait t-Testi Analizi Sonuçları

			YPDÖ					
Bağımsız Değişken / **Eğitim Durumu**	**N**	**YPDÖ (Ort±Ss)**	**Kendilik Algısı (Ort±Ss)**	**Gelecek Algısı (Ort±Ss)**	**Yapısal Stil (Ort±Ss)**	**Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)**	**Aile Uyumu (Ort±Ss)**	**Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)**
İlkokul mezunu ve altı	73	125,21 ±24,05	22,93 ±7,93	13,62 ±4,58	14,1 ±4,43	22,05 ±5,37	24,11 ±4,97	24,42 ±4,98
Ortaokul mezunu ve üstü	56	125,36 ±23,57	23,46 ±5,74	14,29 ±4,84	14,43 ±4,16	22,14 ±6,09	22,95 ±5,65	24,00 ±4,72
t		-,036	-,424	-,803	-,542	-,087	1,241	,491
p		,971	,659	,427	,586	,932	,225	,622

Tablo 3.20'de araştırmaya katılanların eğitim durumu değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; eğitim durumu değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan farklı eğitim düzeyine sahip bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 21. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait t-Testi Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	YPDÖ	YPDÖ					
Çalışma Durumu		YPDÖ (Ort±Ss)	Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Çalışan	54	124,02 ±23,87	22,89 ±5,71	13,91 ±4,46	13,96 ±3,99	21,67 ±6,03	24,00 ±5,14	23,48 ±5,40
Çalışmayan	75	126,17 ±23,78	23,36 ±7,90	13,91 ±4,87	14,36 ±4,53	22,40 ±5,43	23,32 ±5,41	24,79 ±4,38
t		-,507	-373	,001	-,516	-,723	,719	-1,514
p		,613	,695	,999	,599	,479	,470	,147

Tablo 3.21'de araştırmaya katılanların çalışma durumu değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan bağımsız grup t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; çalışma durumu değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılım sağlayan çalışan ve çalışmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 22. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Aile Yapısı Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	YPDÖ	YPDÖ					
Aile Yapısı		YPDÖ (Ort±Ss)	Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Geniş aile	26	126,15 ±18,91	22,81 ±5,64	14,35 ±4,23	14,35 ±4,13	21,19 ±5,15	24,12 ±4,95	25,27 ±4,18
Çekirdek aile	103	125,05 ±24,90	23,25 ±7,38	13,80 ±4,81	14,16 ±4,36	22,32 ±5,80	23,48 ±5,38	23,98 ±5,00
t		,211	-,287	,533	,201	-,905	,550	1,211
p		,805	,738	,568	,836	,337	,566	,185

Tablo 3.22'de araştırmaya katılanların aile yapısı değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan bağımsız grup t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; aile yapısı değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Araştırmaya katılan geniş aile ve çekirdek aile yapısına sahip bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 23. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait t-Testi Sonuçları

			YPDÖ					
Bağımsız Değişken / **Hizmet Alma Süresi**	**N**	**YPDÖ (Ort±Ss)**	**Kendilik Algısı (Ort±Ss)**	**Gelecek Algısı (Ort±Ss)**	**Yapısal Stil (Ort±Ss)**	**Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)**	**Aile Uyumu (Ort±Ss)**	**Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)**
0-12 ay	50	123,48 ±23,17	22,46 ±6,09	14,20 ±4,23	14,30 ±4,10	21,08 ±5,22	23,32 ±4,91	24,24 ±4,62
12 ay ve üzeri	79	126,41 ±24,19	23,61 ±7,60	13,72 ±4,97	14,13 ±4,45	22,73 ±5,89	23,78 ±5,53	24,24 ±5,03
F		-,680	-,901	,563	,222	-1,624	-,485	-,001
p		,494	,346	,560	,821	,098	,619	1,00

Tablo 3.23'te araştırmaya katılanların Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi Değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan bağımsız grup t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde Engelli Eğitim Merkezi'nden Hizmet Alma Süresi Değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (p>0,05). Engelli Eğitim Merkezi'nden 0-12 ay süre eğitim alan ve 12 ay ve üzeri eğitim alan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 24. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Yaşandığında Sergilenen Tutum Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / Sergilenen Tutum	N	YPDÖ (Ort±Ss)	YPDÖ: Kendilik Algısı (Ort±Ss)	YPDÖ: Gelecek Algısı (Ort±Ss)	YPDÖ: Yapısal Stil (Ort±Ss)	YPDÖ: Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	YPDÖ: Aile Uyumu (Ort±Ss)	YPDÖ: Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Sakinleştirici[1]	51	125,24 ±21,64	22,37 ±6,42	13,16 ±5,36	13,61 ±4,47	22,47 ±5,52	24,59 ±4,46	25,06 ±4,40
Akılcı[2]	25	125,12 ±19,11	24,72 ±4,31	14,76 ±3,84	15,88 ±3,49	20,76 ±5,86	22,00 ±5,45	23,00 ±4,11
Uyumlu[3]	45	130,56 ±24,85	24,49 ±8,34	14,76 ±4,05	14,42 ±4,25	23,16 ±5,26	24,27 ±5,31	25,16 ±4,84
Diğer[4]	8	96,25 ±26,30	15,88 ±5,28	11,25 ±4,86	11,38 ±4,24	17,88 ±6,69	18,63 ±6,55	17,75 ±4,86
F		5,189	4,316	2,113	2,911	2,632	4,258	7,252
p		**,002**	**,006**	,102	,051	,053	**,007**	**,000**
Fark Grupları		**4<1,2,3****	**4<2,3****	-	-	**4<3***	**4<1,3****	**4<1,2,3****

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.24'te araştırmaya katılanların problem yaşadığında *sergilenen tutum* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem yaşadığında sergiledikleri tutum ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi uygulanmıştır. Buna göre; problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *sakinleştirici*, *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan *diğer* seçeneği *suçlayıcı* ve *ilgisiz* tutumu temsil etmektedir.

Ayrıca problem yaşandığında *sergilenen tutum* değişkeni ile ölçeğin *Kendilik Algısı*, *Sosyal Yeterlilik*, *Aile Uyumu* ve *Sosyal Kaynaklar* alt boyutları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Ölçeğin *Kendilik Algısı* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Sosyal Yeterlilik* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *uyumlu* tutum sergileyenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Aile Uyumu* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *sakinleştirici* ve *uyumlu* tutum sergileyenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *'Sosyal Kaynaklar'* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde problem yaşandığında *diğer* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin *sakinleştirici*, *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Gelecek Algısı* ve *Yapısal Stil* alt boyutları ile problem yaşandığında *sergilenen tutum* arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 3. 25. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözmede Kullanılan Duygusal Başa Çıkma Stratejisi Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / Duygusal Başa Çıkma Stratejisi	N	YPDÖ Ort±Ss	YPDÖ					
			Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
İyimserlik[1]	60	124,98 ±24,91	23,12 ±8,34	13,42 ±4,72	14,03 ±4,46	21,85 ±5,53	24,20 ±5,28	24,30 ±4,74
Kararlı duygular[2]	51	131,86 ±18,60	24,67 ±4,91	15,53 ±4,29	15,37 ±3,48	23,04 ±5,44	23,71 ±5,06	25,37 ±4,24
Diğer[3]	18	107,56 ±24,75	19,06 ±6,08	10,94 ±3,98	11,39 ±4,68	20,22 ±6,53	21,33 ±5,63	20,83 ±5,53
F		7,708	4,448	7,708	6,265	1,763	2,085	6,305
p		**,001**	**,014**	**,001**	**,003**	,176	,129	**,002**
Fark Grupları		**3<1,2****	**3<2***	**3<2***	**3<2***	**-**	**-**	**3<1,2****

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.25'te araştırmaya katılanların problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözmede kullanılan duygusal başa çıkma stratejisi ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi uygulanmıştır. Buna göre; problem çözmede *diğer* Duygusal Başa Çıkma Stratejisi' kullanan engelli bireye sahip ailelerin *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan *diğer* seçeneği *pasif kabulleniş*, *umutsuzca geri çekilme* ve *diğer* duygusal başa çıkma stratejilerini temsil etmektedir.

Ayrıca problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* değişkeni ile ölçeğin *Kendilik Algısı*, *Gelecek Algısı*, *Yapısal Stil* ve *Sosyal Kaynaklar* alt boyutları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Ölçeğin *Kendilik Algısı*, *Gelecek Algısı* ve *Yapısal Stil* alt boyutlarında gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede *diğer* duygusal başa çıkma stratejisi kullanan engelli bireye sahip ailelerin *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Sosyal Kaynaklar* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede *diğer* duygusal başa çıkma stratejisi kullanan engelli bireye sahip ailelerin *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Sosyal Yeterlilik* ve *Aile Uyumu* alt boyutları ile problem çözmede kullanılan duygusal başa çıkma stratejisi arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (p>0,05).

Tablo 3. 26. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözmede Sahip Olunan Özellik Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / **Sahip Olunan Özellik**	**N**	**YPDÖ (Ort±Ss)**	**YPDÖ**					
			Kendilik Algısı (Ort±Ss)	**Gelecek Algısı (Ort±Ss)**	**Yapısal Stil (Ort±Ss)**	**Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)**	**Aile Uyumu (Ort±Ss)**	**Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)**
Problemi duyum Sama[1]	49	128,02 ±23,53	24,31 ±8,03	14,65 ±4,20	15,06 ±4,21	22,29 ±5,92	23,30 ±4,86	24,45 ±5,16
Sorgulama[2]	24	125,04 ±21,05	23,54 ±4,78	12,29 ±4,89	14,21 ±4,61	22,46 ±5,18	23,63 ±5,81	24,63 ±4,07
Açık görüşlü olma[3]	30	132,50 ±22,06	23,90 ±6,46	15,63 ±4,67	14,97 ±3,41	23,03 ±5,57	24,83 ±5,61	25,87 ±3,91
Kabul etmeye açık olma[4]	26	111,96 ±24,31	19,81 ±6,78	12,00 ±4,52	11,65 ±4,34	20,31 ±5,69	22,73 ±5,23	21,62 ±5,09
F		4,154	2,624	4,494	4,325	1,190	,825	3,998
p		**,008**	,054	**,005**	**,006**	,316	,482	**,009**
Fark Grupları		**4<1,3***	-	**4<3****	**4<1,3****	-	-	**4<3****

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.26'da araştırmaya katılanların problem çözmede 'Sahip Olunan Özellik' değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözmede *sahip olunan özellik* ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Buna göre; problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin *problemi duyumsama (problemin farkında olma)* ve *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ayrıca problem çözmede *sahip olunan özellik* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği nin *Gelecek Algısı, Yapısal Stil* ve *Sosyal Kaynaklar* alt boyutları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Ölçeğin *Gelecek Algısı* ve *Sosyal Kaynaklar* alt boyutlarında gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ölçeğin *Yapısal Stil* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin *problemi duyumsama (problemin farkında olma)* ve *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ölçeğin *Kendilik Algısı*, *Sosyal Yeterlilik* ve *Aile Uyumu* alt boyutları ile problem çözmede *sahip olunan özellik* değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 3. 27. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözmede Kullanılan Yöntem Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Puanlarına Ait Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken / Kullanılan Yöntem	N	YPDÖ Ort±Ss	YPDÖ					
			Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyerek[1]	44	135,91 ±18,09	26,57 ±7,31	15,64 ±4,16	16,23 ±3,54	23,50 ±5,36	24,59 ±4,45	25,27 ±4,40
Deneme-yanılma yöntemi kullanarak[2]	24	112,46 ±26,38	19,79 ±6,69	12,58 ±4,89	12,75 ±4,18	19,21 ±5,97	21,67 ±6,26	22,33 ±5,51
Yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışarak[3]	20	133,15 ±19,15	24,95 ±4,05	15,30 ±3,73	15,10 ±3,54	23,55 ±4,76	24,90 ±5,38	25,35 ±3,87
Anlık çözüm yolları bulmaya çalışarak[4]	41	117,51 ±23,72	20,61 ±6,33	12,15 ±4,78	12,41 ±4,49	21,56 ±5,69	23,05 ±5,24	23,71 ±5,08
F		8,834	8,857	5,720	7,926	3,757	2,196	2,495
p		**,000**	**,000**	**,001**	**,000**	**,013**	,092	,063
Fark Grupları		**4<1,3***	**4<1,3***	**4<1****	**2,4<1****	**2<1****	-	-

: Dunnet T **: Scheffee

Tablo 3.27'de araştırmaya katılanların problem çözmede *kullanılan yöntem* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan Varyans (Anova) analizi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problem çözmede *kullanılan yöntem* ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla Post Hoc (Dunnet T ve Scheffe) testi yapılmıştır. Buna göre; problem çözmede yöntem olarak *deneme- yanılma*

yöntemi kullanan engelli bireye sahip ailelerin *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* ve *yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışan* ailelere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ayrıca ailelerin problem çözmede *kullanılan yöntem* ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin *Kendilik Algısı, Gelecek Algısı, Yapısal Stil* ve *Sosyal Yeterlilik* alt boyutları arasında da anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Ölçeğin *Kendilik Algısı* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede yöntem olarak *deneme- yanılma yöntemi kullanan* engelli bireye sahip ailelerin *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* ve *yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışan* ailelere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ölçeğin *Gelecek Algısı* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede yöntem olarak *deneme- yanılma yöntemi kullanan* engelli bireye sahip ailelerin *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* ailelere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ölçeğin *Yapısal Stil* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede yöntem olarak *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* engelli bireye sahip ailelerin *deneme- yanılma yöntemi kullanan* ve *anlık çözüm yolları bulmaya çalışan* ailelere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Sosyal Yeterlilik* alt boyutunda gruplar arası fark incelendiğinde; problem çözmede yöntem olarak *Çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* engelli bireye sahip ailelerin *Deneme- yanılma yöntemi kullanan* ailelere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin *Aile Uyumu* ve *Sosyal Kaynaklar* alt boyutları ile problem çözmede *kullanılan yöntem* değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 3. 28. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problemin Çözümüne Yönelik His Değişkenine Göre Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği t-Testi Sonuçları

Bağımsız Değişken	N	YPDÖ (Ort±Ss)	YPDÖ					
			Kendilik Algısı (Ort±Ss)	Gelecek Algısı (Ort±Ss)	Yapısal Stil (Ort±Ss)	Sosyal Yeterlilik (Ort±Ss)	Aile Uyumu (Ort±Ss)	Sosyal Kaynaklar (Ort±Ss)
Çözüme Yönelik His								
Çözebileceğime inanırım	116	128,37 ±21,20	23,90 ±6,78	14,33 ±4,49	14,81 ±3,82	22,53 ±5,34	23,99 ±4,96	24,72 ±4,46
Çözebileceğime inanmam	13	97,62 ±28,05	16,62 ±6,12	10,15 ±4,88	8,69 ±4,57	18,15 ±7,17	20,15 ±6,91	20,00 ±6,26
t		4,793	3,704	3,148	5,368	2,704	2,533	3,460
p		**,002****	**,001****	**,010****	**,000*****	,051	,073	**,020***

: p<0,05 **: p<0,01 ***: p<0,001

Tablo 3. 28'de araştırmaya katılanların *problemin çözümüne yönelik his* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve alt boyutlarının puanları arasındaki anlamlılık düzeyinin tespit edilmesi için yapılan t-testi sonuçları verilmiştir. Veriler incelendiğinde; engelli bireye sahip ailelerin problemin çözümüne yönelik hisleri ile Problem Çözme Envanteri toplam puanı arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* ($\bar{X}=128,97$) hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin, *çözebileceğime inanmam* ($\bar{X}=97,62$) hissine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılığının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ayrıca *problemin çözümüne yönelik his* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin *Kendilik Algısı*, *Gelecek Algısı*, *Yapısal Stil* ve *Sosyal Kaynaklar* alt boyutları arasında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu alt boyutlara ilişkin veriler incelendiğinde; problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin, *çözebileceğime inanmam* hissine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılığının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak *problemin çözümüne yönelik his* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin *Sosyal Yeterlilik* ve *Aile Uyumu* arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 3. 29. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Envanteri (PÇE) ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

Pearson Korelasyon (n=129)		**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**
1.PÇE	r	1										
	p											
2.Problem Çözme Güveni	r	,88	1									
	p	,00										
3.Yaklaşma-Kaçınma	r	,92	,70	1								
	p	,00	,00									
4. Kişisel Kontrol	r	,69	,44	,59	1							
	p	,00	,00	,00								
5.YPDÖ	r	**-,62**	**-,52**	**-,58**	**-,53**	1						
	p	**,00**	**,00**	**,00**	**,00**							
6.Gelecek Algısı	r	**-,45**	**-,38**	**-,42**	**-,39**	,68	1					
	p	**,00**	**,00**	**,00**	**,00**	,00						
7.Kendilik Algısı	r	**-,50**	**-,44**	**-,48**	**-,39**	,80	,50	1				
	p	**,00**	**,00**	**,00**	**,00**	,00	,00					
8.Yapısal Stil	r	**-,59**	**-,47**	**-,63**	**-,41**	,69	,57	,50	1			
	p	**,00**	**,00**	**,00**	**,00**	,00	,00	,00				
9.Sosyal Yeterlilik	r	**-,34**	**-,27**	**-,33**	**-,31**	,74	,35	,53	,34	1		
	p	**,00**	**,002**	**,00**	**,00**	,00	,00	,00	,00			
10. Aile Uyumu	r	**-,38**	**-,36**	**-,30**	**-,37**	,70	,33	,39	,34	,42	1	
	p	**,00**	**,00**	**,001**	**,00**	,00	,00	,00	,00	,00		
11. Sosyal Kaynaklar	r	**-,47**	**-,42**	**-,41**	**-,44**	,75	,33	,47	,42	,52	,57	1
	p	**,00**	**,00**	**,00**	**,00**	,00	,00	,00	,00	,00	,00	

Tablo 3.29'da problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık puanları arasındaki ilişkiye ait korelasyon analizi verileri sunulmuştur. Korelasyon katsayılarının yorumlanmasında ± (0- 0,29) arası düşük düzeyde ilişkiyi, ± (0,30- 0,70) arası orta düzeyde ilişkiyi, ± (0,71- 1,0) arası ise yüksek düzeyde ilişkiyi ifade etmektedir (Köklü ve ark 2006).

Tablo 3.29'da görüldüğü üzere; Problem Çözme Envanteri (PÇE) ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir (r=-,62, p<0,01).

Problem Çözme Envanteri ile;

- YPDÖ Gelecek Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,45 , p<0,01),
- YPDÖ Kendilik Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,50 , p<0,01),
- YPDÖ Yapısal Stil alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,59 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Yeterlilik alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,34 , p<0,01),
- YPDÖ Aile Uyumu alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,38 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Kaynaklar alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,47 , p<0,01) tespit edilmiştir.

Problem Çözme Envanterinin Problem Çözme Güveni alt boyutu ile;

- YPDÖ arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,52 , p<0,01),
- YPDÖ Gelecek Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,38 , p<0,01),
- YPDÖ Kendilik Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,44 , p<0,01),
- YPDÖ Yapısal Stil alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,47 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Yeterlilik alt boyutu arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,27 , p<0,01),
- YPDÖ Aile Uyumu alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,36 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Kaynaklar alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,42 , p<0,01) tespit edilmiştir.

Problem Çözme Envanterinin Yaklaşma- Kaçınma alt boyutu ile;

- YPDÖ arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,58 , p<0,01),
- YPDÖ Gelecek Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,42 , p<0,01),
- YPDÖ Kendilik Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,48 , p<0,01),
- YPDÖ Yapısal Stil alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,63 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Yeterlilik alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,33 , p<0,01),
- YPDÖ Aile Uyumu alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,30 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Kaynaklar alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,41 , p<0,01) tespit edilmiştir.

Problem Çözme Envanterinin Kişisel Kontrol alt boyutu ile;

- YPDÖ arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,53 , p<0,01),
- YPDÖ Gelecek Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,39 , p<0,01),
- YPDÖ Kendilik Algısı alt boyutu ile arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,39 , p<0,01),
- YPDÖ Yapısal Stil alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,41 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Yeterlilik alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,31 , p<0,01),
- YPDÖ Aile Uyumu alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,37 , p<0,01),
- YPDÖ Sosyal Kaynaklar alt boyutu arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki (r=-,44 , p<0,01) tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip 129 aileden oluşan gönüllü araştırma grubunda katılımcılardan toplanan veriler doğrultusunda analitik çalışmalar yapılarak istatistiksel analiz sonuçları literatür ışığında ele alınmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler iki başlık altında tartışılmış olup birinci bölümünde araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin sosyo- demografik verileri değerlendirilmiş, sonraki bölümde ise engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığına ilişkin veriler analiz edilmiştir.

4.1. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılım sağlayan kişilerin %66,7'sinin kadın, %33,3'ünün ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde engelli bireye sahip aileler ile ilgili yapılan araştırmalarda genel olarak katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Engelli bireye/çocuğa sahip ailelerle ilgili çalışmalar incelendiğinde; Boru (2020) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların %87,5'inin, Albayrak (2015) tarafından yapılan araştırmada 68,9'unun, Macit (2017) tarafından yapılan araştırmada 61,3'ünün, Temel (2015) tarafından yapılan araştırmada %85'inin kadınlardan oluştuğu görülmüştür. Bu tür çalışmalarda örneklem gruplarının daha çok kadınlardan oluşmasının sebebine bakıldığında; engelli bireylerin bakım ve gözetim yükünün daha çok anneleri tarafından üstlenilmesi, erkeklerin gelir getirici işlerde çalışma zorunluluğu nedeniyle kadınların engelli bireyler ile birlikte geçirdikleri zamanın daha fazla olması söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin yaş dağılımına bakıldığında %44,2'sinin 46-59 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Aytekin (2019) tarafından yapılan çalışmada örneklem grubunun % 46,5'inin 41 yaş ve üzerinde, Macit (2017) tarafından yapılan araştırmada ise %44,2'sinin 41-55 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Söz konusu araştırmaların örneklem grupları, araştırmamız ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin daha ileri yaş grubunda olmasının nedeninin, Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi tarafından eğitim çağı dışındaki engelli bireylere hizmet vermesi sebebiyle engelli bireylerin ve ailelerinin yaşlarının yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin çoğunluğunun (%42,6) 2600-3400 TL arası ekonomik gelire sahip olduğu görülmektedir. Alan yazında yer alan diğer araştırmalar incelendiğinde; Öztürk (2011) tarafından engelli çocuğa sahip ailelerle ilgili yapılan araştırmada örneklem grubunun çoğunluğunun (% 71,3) orta düzey gelire sahip olduğu, Temel (2015) tarafından yapılan araştırmada örneklem grubunun çoğunluğunun (%70) orta düzey ekonomik gelire sahip olduğu, Boru (2020) tarafından engelli çocuğa sahip ailelerle ilgili yapılan araştırmada örneklem grubunun %46,3'ünün 2021-4000 TL arası ekonomik gelire sahip olduğu görülmüş olup çalışmamız ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin %56,6'sının ilkokul mezunu ve altı eğitim durumuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Literatürde engelli bireye/çocuğa sahip ailelerle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında; Boru (2020) tarafından yapılan araştırmada örneklem grubunun %52,5'inin, Öztürk (2011) tarafından yapılan araştırmada %70,8'inin, Temel (2015) tarafından yapılan araştırmada %61,6'sının, Yaralılar (2010) tarafından yapılan araştırmada %65,7'sinin ortaokul mezunu ve altı eğitim düzeyine sahip kişilerden oluştuğu görülmektedir. Söz konusu çalışmalar eğitim düzeyi konusunda araştırmamızı destekler niteliktedir. Bu kapsamda engelli bireye sahip ailelerin genel olarak eğitim düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.

Sosyo-demografik özelliklerden çalışma durumu değişkeni ele alındığında; katılımcıların %58,1'inin çalışmadığı tespit edilmiştir. Engelli bireye sahip ailelerle ilgili Albayrak (2015) tarafından yapılan araştırmada örneklem grubunun %53'ünün ev hanımı olduğu, Boru (2020) tarafından yapılan araştırmada % 61,9'unun çalışmadığı, Macit (2017) tarafından yapılan araştırmada %53,4'ünün çalışmadığı, %27,6'sının ise ev hanımı olduğu, Öztürk (2011) tarafından yapılan araştırmada % 84,7'sinin ev hanımı olduğu görülmüştür. Engelli bireyler engel oranlarına bağlı olarak sürekli bir başkasının bakım ve gözetimine ihtiyaç duyabilmektedir. Genel olarak engelli bireylerin anneleri bakım ve gözetim yükünü üstlenmektedirler. Bu durum engelli çocuğa sahip annelere oldukça sorumluluk yüklemektedir. Bu nedenle engelli çocuğa sahip annelerin ya hiç çalışma hayatına katılamadıkları ya da engelliliğin ortaya çıkmasıyla birlikte çalışma sürecini devam ettiremedikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılan ailelerin %79,8'inin çekirdek, %20,2'sinin ise geniş aile yapısına sahip olduğu görülmüştür. Albayrak (2015) tarafından yapılan engelli bireye sahip ailelerle ilgili yapılan araştırmada da katılıcıların %87,9'unun çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışma araştırmamız ile benzerlik göstermektedir. Örneklem gruplarının çok büyük bir kısmının çekirdek aileye sahip bireylerden oluşmasının, insanların son zamanlarda çeşitli nedenlerle (evlilik, iş vb.) çekirdek aile yapısını tercih etmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

4.2. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisine İlişkin Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Heppner ve ark (1982) tarafından yapılan araştırmada problem çözme becerisinde cinsiyetin etkili olduğu, erkeklerin sürecin daha fazla farkında oldukları, stratejik yöntemlerden daha fazla yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Başgöze ve Kağan (2020) tarafından zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarında da problem çözme becerisi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediği görülmüştür. Taylan (1990), Basmacı (1998), Yiğit (2019), Nadir (2002), Dündar (2009), Pakaslahti ve arkadaşları (2002) tarafından yapılan araştırmalarda da problem çözme becerisinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

Engelli bireye/ çocuğa sahip olmak sadece anneyi veya babayı değil, kadın ve erkek tüm aile üyelerini doğrudan etkileyen bir durumdur. Karşılaşılan problemlerin çözümünde tüm aile üyelerine çeşitli görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kadın ve erkek aile üyelerinin problem çözme becerilerinin benzer şekilde değiştiği düşünülebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Demirkıran (2017), Kaya (2014) tarafından engelli çocuğa sahip aileler ile yapılan araştırmalarda da problem çözme becerisi ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmediği görülmüştür. Araştırma bulgularımız ile farklılık gösteren çalışmalar da

bulunmaktadır. D'Zurilla ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan araştırmaya göre; yaş ilerledikçe problem çözme becerisinin de arttığı, ancak 60 yaşından sonra ise azalmaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır. MacPherson (2002) tarafından yapılan araştırmada 30 yaşının altındaki bireylerin problem çözme becerisinin, 30 yaşından büyük bireylere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Gottmann (1995) tarafından yapılan araştırmada ise yaşı büyük olan bireylerin küçük olanlara göre problem çözme becerisinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında araştırmamızı destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Engelli bireylerle ilgili hayatın her döneminde farklı ihtiyaç ve problemlerle karşılaşılmaktadır. Bu durum engelli bireylerin aileleri açısından da farklı yaşam dönemlerinde üstesinden gelinmesi gereken yeni ve çeşitli problemleri de beraberinde getirmektedir. Yani engelli bireye sahip ailelerin karşılaştıkları problemler yaşam akışı içerisinde farklılaşmakta ve çeşitlenmektedir. Bu durum yaş değişkeninin problem çözme becerisi üzerinde etkili olmamasının nedeni olarak ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile ekonomik gelir değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; bireylerin ekonomik gelirlerinin fazla olmasının problem çözme becerisini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kesgin (2006), Yiğit (2019), Barut ve Genez (2000)tarafından yapılan araştırmalarda gelir düzeyinin problem çözme becerisini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bilge ve Arslan (2000) tarafından yapılan çalışmada gelir durumu arttıkça problem çözme becerisinin arttığı belirtilmiştir. Söz konusu araştırmalar sonuçları bakımından araştırmamız ile farklılık göstermektedir. Farklılığın sebebinin araştırmamızın bahsi geçen araştırmalardan farklı olarak engelli bireye sahip aileler üzerinde yapılmış olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Engelli bireyler, diğer insanlara göre günlük hayat içerisinde daha fazla özel araç ve gerece ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca sağlık ve tedavi giderleri sağlıklı bireylere nazaran daha fazladır. Bu gibi nedenlerle engelli bireye sahip aileler ekonomik zorluklarla da karşı karşıya kalabilmektedir. Problemlerin çözümü ise kısmi olarak maddi imkânlara bağlı olması nedeniyle; gelir düzeyi yüksek ailelerin düşük gelir düzeyine sahip ailelere göre daha avantajlı durumda oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle engelli bireye sahip ailelerde

ekonomik gelir düzeyinin yüksek olmasının, problem çözme becerisini olumlu etkileyeceği söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Izgar (2009), Kaya (2014) ve Başgöze ve Kağan (2020) tarafından yapılan araştırmalarda da eğitim düzeyinin problem çözme becerini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmalar araştırmamızı destek niteliktedir. Ancak Ayyıldız ve arkadaşları (2012) ve Quine ve Pahl (1991) tarafından yapılan araştırmalarda ise eğitim düzeyinin problem çözme becerisi üzerinde etkili olduğu, eğitim düzeyi arttıkça problem çözme becerisinin de arttığı görülmüştür.

Normal şartlarda insanların eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte bilgi ve beceri düzeyinin gelişmesi, ortaya çıkan durumlara uyum seviyelerinin artması, çok boyutlu düşünebilme yeteneğinin gelişmesi, dolayısıyla problem çözme becerisinin gelişmesi beklenen bir neticedir (Stein ve Book 2003). Ancak engelli bireye sahip ailelerin çoğunluğunun eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu kapsamda araştırmamızın sonucunda eğitim durumu ile problem çözme becerisi arasında anlamlı farklılık görülmemesinin sebebinin; örneklem içerisinde yer alan grupların eşit dağılmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Özdemir (2018) tarafından engelli ailelerinin problem çözme becerisi üzerine yapmış olduğu araştırma sonuçlarında da çalışıp çalışmama durumunun problem çözme becerisi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma araştırmamız ile benzerlik göstermektedir. Literatürde söz konusu araştırma dışında problem çözme becerisi ile çalışma durumunun karşılaştırıldığı başka çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında çalışan ve çalışmayan engelli bireye sahip aile bireylerinin problem çözme becerilerinin benzer düzeyde olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla

yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yiğit (2019) tarafından yapılan araştırmada aile tipi ile problem çözme becerisi arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, araştırma sonuçlarımız ile farklılık göstermekte olup literatürde aile yapısı ile problem çözme becerisinin karşılaştırıldığı başka çalışmaya rastlanmamıştır. Farklılığın nedeninin; söz konusu çalışmada örneklem grubunun heterojen bir yapıya sahip olması ve rastgele seçilmesi, bizim çalışmamızın örneklem grubunun ise sadece engelli bireye sahip aile bireylerinden oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresi değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarını destekleyen ve farklılık gösteren çalışmalar olduğu görülmektedir. Konukbay (2005) tarafından yapılan araştırmada özel eğitim alma süresi arttıkça engelli çocuğa sahip ebeveynlerin problem çözme becerilerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Demirkıran (2017) ile Başgöze ve Kağan (2020) tarafından yapılan araştırmalar ise araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte olup özel eğitim alma süresi ile problem çözme becerisi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları arasında farklılık olmasının sebebi, özel eğitim verilen okul veya eğitim merkezlerinin eğitim kalitesinden veya engellilerin ailelerine yönelik çalışmalar yapılıp yapılmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile problem yaşadığında sergilenen tutum değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; problem yaşandığında *sakinleştirici*, *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyen engelli bireye sahip aile bireylerinin *suçlayıcı* ve *ilgisiz* tutum sergileyenlere göre problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin problemler karşısında akılcı tutum sergilemesi, problemi doğru belirlemesine ve sistematik düşünmesine katkı sağlamaktadır (Saunders ve ark 2000). Uygur (2018) tarafından yapılan araştırmada, problem çözme becerisi ve akılcı olmayan inançlar arasında yüksek düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışma araştırmamızı

destekler niteliktedir. Ayrıca problemle karşılaşıldığında sakin olmak ve diğer bireyleri sakinleştirme noktasında telkinde bulunmak, akılcı çözüm önerileri geliştirerek diğerleriyle uyum içerisinde olmak problem çözme sürecine oldukça katkı sağlayan bir durum olup sürecin sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi için büyük önem arz ettiği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile problem çözmede kullanılan duygusal başa çıkma stratejisi değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; problem çözmede *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananların *pasif kabulleniş*, *umutsuzca geri çekilme* ve *diğer* duygusal başa çıkma stratejilerini kullananlara göre problem çözme becerisinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Baumgardner ve arkadaşları (1986) tarafından araştırma sonuçlarına göre; problem çözme becerisi yüksek olan kişilerin kararlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu, bu durumu daha çok kişisel kabiliyet ve çabaya bağlı gördükleri ifade edilmiştir. Söz konusu çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir. Problem çözme sürecinde olumlu duygulara sahip olmanın, hem problemin çözümü noktasında kişileri pozitif düşünceye sevk ettiği hem de süreç içerisinde psikolojik iyi oluş haline katkı sağladığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile problem çözmede sahip olunan özellik değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde; *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin *problemi duyumsama (problemin farkında olma)* ve *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Heppner ve arkadaşları (1982) tarafından yapılan araştırmada bireysel özelliklerin problem çözme becerisi üzerindeki etkileri araştırılmış olup, problemi kavrama ve çözüm sürecinin farkında olma özelliğine sahip kişilerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Söz konusu araştırma sonucu çalışmamızı destekler niteliktedir. Bireyin açık görüşlü olma özelliğinin ise sürecin kolektif bir şekilde yürütülmesine ve bireylerin uyumlu hareket etmelerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile problem çözmede kullanılan yöntem değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; problem çözmede yöntem olarak *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* engelli bireye sahip ailelerin, *deneme- yanılma yöntemi kullanan* ve *anlık çözüm yolları bulmaya çalışan* bireylere göre problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Deneme- yanılma ve anlık çözüm yolları bulmanın otomatik düşünce tarzından kaynaklandığı söylenebilir. Bu kapsamda Tümkaya ve İflazoğlu (2000) tarafından yapılan araştırmada problem çözme becerisi ile otomatik düşünceler arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani otomatik düşüncelerin artmasının problem çözme becerisini olumsuz etkilediği görülmüştür. Söz konusu çalışmalar araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Bu nedenle problemin çözümüne ilişkin öncesinde planlama yapılmasının, sonrasında ise hem müracaatçı hem de sosyal hizmet uzmanı tarafından plana uygun hareket edilmesinin problemin çözüm sürecine ve müracaatçıların problem çözme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile problemin çözümüne yönelik his değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde; problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* ($\bar{X}$=99,17) hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin, *çözebileceğime inanmam* ($\bar{X}$=138,69) hissine sahip olanlara göre problem çözme becerisinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Nezu (1985) tarafından yapılan araştırmada problem çözme becerilerini olumlu kabul edenlerin iç kontol seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Dixon ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan araştırmada ise umutsuzluk duygusunun problem çözme becerisi algısının yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir. Kişinin *çözebileceğine inanmama* hissi olumsuz bir yönelimdir. Öğülmüş (2001) olumsuz yönelimin, problem çözmedeki en büyük engel olduğunu ifade etmektedir. Başarmanın ilk adımı başaracağına inanmaktır. İnsanların umutsuzluğa kapılmayarak problemin üstesinden geleceğine inanmalarının süreç içerisinde alternatif yollar

üretmede, güçlü yanlarını ortaya çıkarmada, direnç göstermelerinde ve motive olmalarında oldukça önemli olduğu söylenebilir.

4.3. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılığına İlişkin Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde; cinsiyetin psikolojik dayanıklılık üzerinde etkisinin olduğu (Güngörmüş ve ark 2015, Kumpfer 1999, Hunter ve Chandler 1999) ve olmadığı (Rew ve ark 2001, Ergüner 2017, Chan 2003, Crowley ve ark 2003, Karaırmak ve Güloğlu 2014, Yalçın 2013) sonucuna ulaşılan çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Araştırma sonuçları arasında farklılıklar olmasının nedeninin araştırmaların farklı örneklem grupları üzerinde yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan bu araştırmada ise örneklem grubunu engelli bireye sahip aile bireyleri oluşturmaktadır. Engelli bireye/ çocuğa sahip olmak sadece anneyi veya babayı değil, kadın ve erkek tüm aile üyelerini doğrudan etkileyen bir durumdur. Araştırma bulgularımız bu açıdan değerlendirildiğinde kadın ve erkek tüm aile üyelerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer şekilde değiştiği söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Eser- Ektaş (2017) tarafından otizm tanısı almış çocukların annelerinin psikolojik dayanıklılık, öz duyarlılık ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada; annelerin yaşı arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Shetty (2015), Sezgin (2012), Bektaş ve Özben (2016), Bildirici (2018), Ülker-Tümlü ve Recepoğlu (2013), Genç (2014), Gökmen (2014), Bayrakdaroğlu (2014) tarafından yapılan çalışmalarda ise yaş değişkeninin psikolojik dayanıklılık üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda benzer örneklem gruplarında yapılmış olmasına rağmen araştırmamızı destekleyen ve desteklemeyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Yaş değişkeninin psikolojik dayanıklılık üzerinde etkili olmamasının sebebi, engelli bireye sahip ailelerin farklı yaşam dönemlerinde çeşitli ve yeni problemlerle karşılaşmaları olarak ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile ekonomik gelir değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bonanno ve arkadaşları (2007), Tekin (2011) ve Bildirici (2018) tarafından yapılan çalışmalarda ekonomik gelir değişkeni ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı farklılık tespit edildiği, gelir durumu arttıkça bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Ancak Kocakaya (2017) ve Eser-Ektaş (2017) tarafından yapılan çalışmalarda ise gelir durumu değişkeni ile psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Söz konusu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir. Farklı ekonomik gelire sahip engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer olduğu söylenebilir.

Engelli bir çocuğa veya bireye sahip olmak kişilerin kendisi tarafından tercih edilen bir durum değildir. Bu nedenle her gelir grubundan insan engelli veya engelli yakını olabilir. Bu açıdan bakıldığında engelli bireye sahip ailelerin birçok sorunu gelir düzeyine bakılmaksızın ortaktır. Bu nedenle; ekonomik gelir düzeyi ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir farklılık bulunmamasının sebebinin, engelli bireye sahip ailelerin hangi gelir grubundan olursa olsun sadece maddi imkânlarla çözülemeyecek ortak sorunlara sahip olması olarak ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Kocakaya (2017) tarafından engelli bireye sahip ailelerle ve Açar (2018) tarafından otistik çocuk sahibi anneler ile yapılan çalışmalarda eğitim durumu ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Shetty (2015) tarafından yapılan çalışmada da eğitim durumunun psikolojik dayanıklılık üzerinde etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Söz konusu çalışmaların sonuçları araştırma sonuçlarımızı destekler niteliktedir. Ancak literatürde araştırma sonuçlarımız ile benzerlik göstermeyen çalışmalar da yer almaktadır. Bildirici (2018) tarafından özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerle ilgili yapılan çalışmada eğitim durumu ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Bektaş ve Özben (2016) tarafından yapılan çalışmada öğrenim durumu arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyinin de arttığı belirlenmiştir. Engelli bireye sahip ailelerin çoğunluğunun eğitim

seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu kapsamda araştırmamızın sonucunda eğitim durumu ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı farklılık görülmemesinin sebebinin; örneklem içerisinde yer alan grupların eşit dağılmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatür incelendiğinde; Bildirici (2018), Açar (2018), Kocakaya (2017), Bektaş ve Özben 2016) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da çalışma durumu ile psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu nedenle çalışan veya çalışmayan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin benzer seviyede olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu nedenle çekirdek aile yapısına veya geniş aile yapısına sahip engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyinin benzer olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresi değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Eser- Ektaş (2017) ve Bildirici (2018) tarafından yapılan araştırmalarda da engelli bireyin özel eğitime/ rehabilitasyona devam etme süresiyle engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmediği görülmüştür. Araştırma sonucunda Eğitim merkezinden hizmet alma süresi ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir fark bulunmamasının nedeninin, Covid-19 pandemi sürecinde eğitime zaman zaman ara verilmesinin ve engelli bireylerin ailelerine yönelik yeterli mesleki çalışma yapılamamasının olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile problem yaşadığında sergilenen tutum değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık

olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; problem yaşandığında *sakinleştirici*, *akılcı* ve *uyumlu* tutum sergileyen engelli bireye sahip aile bireylerinin *suçlayıcı* ve *ilgisiz* tutum sergileyenlere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yi ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan araştırmada psikolojik dayanıklılık düzeyi düşük kişilerin başkalarını suçlama ve kaçınma davranışları sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tınaz ve Polatcı (2021) tarafından yapılan araştırmada uyumlu bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Söz konusu çalışmalar, araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir. Suçlayıcı ve ilgisiz tutumun kişinin kendini mevcut durumdan soyutlama ve olaya dâhil olmama çabasından kaynaklandığı, sakinleştirici, akılcı ve uyumlu tutumun ise kişinin olaya dâhil olma, sürece katkı verme çabasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle problemler karşısında kişinin kendini soyutlamasının veya görmezden gelmesinin psikolojik dayanıklılığını olumsuz etkilediği söylenebilir. Sosyal hizmet mesleği açısından değerlendirildiğinde, müracaatçının problem çözme sürecine dâhil edilmesinin gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile problem çözmede kullanılan duygusal başa çıkma stratejisi değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; problem çözmede *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullananların *pasif kabulleniş*, *umutsuzca geri çekilme* ve *diğer* duygusal başa çıkma stratejilerini kullananlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Karacaoğlu ve Köktaş (2016) tarafından psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma ilişkisinde iyimserliğin aracı rolü konusunda yapılan araştırmanın neticesinde, psikolojik dayanıklılık ile iyimserlik arasında pozitif yönlü etkileşim olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir. Psikolojik dayanıklılık olumsuz durumlar karşısında kişinin direnç göstermesini ifade etmektedir. Bu nedenle içerisinde direnç ve kararlılık bulundurmayan duygusal başa çıkma stratejilerinin engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığını olumsuz etkilediği söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile problem çözmede sahip olunan özellik değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde; *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin *problemi duyumsama (problemin farkında olma)* ve *açık görüşlü olma* özelliğine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kabul etmeye açık olma tutumu psikolojik dayanıklılığın direnç gösterme özelliğiyle çelişmektedir. Bu nedenle kabullenme eğiliminin psikolojik dayanıklılığı olumsuz etkilediği söylenebilir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile problem çözmede kullanılan yöntem değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; problem çözmede yöntem olarak *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* ve *yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışan* engelli bireye sahip ailelerin, *anlık çözüm yolları bulmaya çalışan* bireylere göre psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. McCrac ve Costa (1997) kendi duygu ve düşüncelerine yönelen, yaratıcı kişilerin gelişime açık bireyler olduğunu ifade etmiştir. Çetin ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan araştırmada ise gelişime açık kişilik özelliği ile psikolojik dayanıklılık arasında aynı yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışma araştırmamızı destekler niteliktedir. Bu nedenle problemler karşısında akılcı ve bütüncül bakış açısıyla hareket edilmesinin engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığını olumlu etkilediği söylenebilir. Ayrıca psikolojik dayanıklılığı yüksek engelli bireye sahip ailelerin problemler karşısında daha sistematik ve planlı hareket ettikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile problemin çözümüne yönelik his değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde; problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* ($\bar{X}$=128,32) hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin, *çözebileceğime inanmam* ($\bar{X}$=97,62) hissine sahip olanlara göre psikolojik dayanıklılık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu nedenle psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek

engelli bireye sahip ailelerin problemler karşısında daha dirençli oldukları ve öz güven duygularının daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisi ve Psikolojik Dayanıklılığı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerileri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda; problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=-,62$, $p<0,01$). Yani engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerileri arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyleri de artmaktadır. Özdemir (2018) tarafından engelli ailelerinde problem çözme ve sabır gösterme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde; problem çözme ve sabır gösterme davranışı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Izgar (2009) tarafından engelli çocuğu olan ailelerin sosyal problem çözme becerileri ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi konulu araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, problemlere olumlu yaklaşmanın umut düzeyini yükselttiği ancak motivasyon kaybını azalttığı görülmüştür. Bayraklı (2010) rafından zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip annelerde psikolojik dayanıklılığa etki eden değişkenlerin incelenmesi amacıyla araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde problem odaklı başa çıkmanın psikolojik dayanıklılığı olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Kocakaya (2017) tarafından engelli üyeye sahip ailelerdeki bireylerin psikolojik dayanıklılığı ile algılanan aile işlevselliği arasındaki ilişki konulu araştırma yapılmıştır. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; Aile İşlevselliği Ölçeğinin iletişim ve genel işlevler alt boyutlarının psikolojik dayanıklılığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Bildirici (2014) tarafından yapılan araştırmada özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde aile yükü ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucuna göre; Aile Yükü Değerlendirme Ölçeği ile Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Karaman (2018) tarafından özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygısının incelenmesi konulu araştırma yapılmıştır. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; benlik saygısı ve psikolojik

dayanıklılık arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edildiği görülmüştür.

Literatürde engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığı konusunda faklı değişkenler ile ayrı ayrı çalışmalar yapıldığı, ancak hem problem çözme becerisi hem de psikolojik dayanıklılık konusunda çalışma yapılmadığı görülmüştür. Araştırmamız daha önce yapılmamış olması nedeniyle özgün bir niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir.

Engellilikle ilgili yaşanan sorunlar, yalnızca engelli bireyin ebeveynlerini değil abla, kardeş ve yakın akrabalar olmak üzere tüm aile bireylerini doğrudan etkileyen bir durumdur. Bu nedenle engelliliğe bağlı olarak tüm aile bireylerinin sosyal işlevsellikleri olumsuz etkilenmektedir. Engelli bireye sahip ailelerin sosyal işlevselliklerinin en az derecede zarar görmesi açısından sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bunun için de süreç içerisinde kişilerin problem çözme becerileri ve psikolojik dayanıklılıkları büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmanın, bireylerin problemlerle başa çıkma potansiyellerini geliştirmeyi ve iyilik halini artırmayı amaçlayan sosyal hizmet mesleği açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada; Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda; engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığı arasında ilişki olup olmadığı, problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığın sosyo- demografik özellikler ve bazı bağımsız değişkenler (cinsiyet, yaş, ekonomik durum, eğitim durumu, çalışma durumu, aile yapısı, Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresi, problem yaşandığında sergilenen tutum, problem çözmede kullanılan duygusal başa çıkma stratejisi, problem çözmede sahip olunan özellik, problem çözmede kullanılan yöntem, problemin çözümüne yönelik his) açısından farklılık gösterip göstermediğinin saptanması alt amaçlar olarak belirlenmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada genel olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ile cinsiyet, yaş, çalışma durumu, aile, yapısı, eğitim durumu, Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.
- Katılımcıların gelir durumu değişkeni ile Problem Çözme Envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda engelli bireye sahip ailelerin gelir durumu arttıkça problem çözme becerisinin de arttığı görülmüştür.
- Katılımcıların problem yaşandığında *sergilenen tutum* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem yaşandığında *suçlayıcı* ve *ilgisiz* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem çözmede *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullanan engelli bireye

sahip ailelerin problem çözme becerisinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Katılımcıların problem çözmede *sahip olunan özellik* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların problem çözmede *kullanılan yöntem* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem çözmede *çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyen* engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların problemin *çözümüne yönelik his* değişkeni ile Problem Çözme Envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığı ile cinsiyet, yaş, ekonomik durum, eğitim durumu, çalışma durumu, aile yapısı ve Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alma süresi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.
- Katılımcıların problem yaşandığında *sergilenen tutum* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem yaşandığında *suçlayıcı* ve *ilgisiz* tutum sergileyen engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının daha düşük olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların problem çözmede kullanılan *duygusal başa çıkma stratejisi* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem çözmede *iyimserlik* ve *kararlı duygular* duygusal başa çıkma stratejisi kullanan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Katılımcıların problem çözmede *sahip olunan özellik* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem çözmede *kabul etmeye açık olma* özelliğine sahip engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların problem çözmede *kullanılan yöntem* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problem çözmede *anlık çözüm yolları bulmaya çalışan* engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların problemin *çözümüne yönelik his* değişkeni ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda problemle karşılaştığında *çözebileceğime inanırım* hissine sahip olan engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Araştırmaya katılan engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yani engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerileri arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyleri de artmaktadır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

- Engellilik sadece engelli bireyi değil, tüm aile üyelerini doğrudan etkileyen bir durum olup özellikle anne olmak üzere diğer aile üyelerine de çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Ancak engelli bireyin bakım ve gözetimini üstlenen kişilerin de psiko-sosyal açıdan olumsuz etkilenmemeleri için kendilerine vakit ayırabilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda engelli bireylere gündüzlü hizmet veren Eğitim Merkezleri'nin engelli bireye sahip ailelerin psiko-sosyal durumlarına katkı sağladığı düşünülmektedir. Çünkü aileler engelli bireyin Eğitim Merkezi'nden hizmet aldığı zamanlarda kendilerine ve diğer özel işlerine vakit ayırabilmektedirler. Bu nedenle Aile ve Sosyal Hizmetler

İl Müdürlüklerince ve yerel yönetimler tarafından engelli bireylere gündüzlü eğitim ve bakım veren yeni Merkezlerin açılmasının veya mevcut Eğitim Merkezleri'nin sayısının artırılmasının engellilere ve engelli bireye sahip ailelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Araştırma bulgularımızda engelli bireye sahip ailelerin problem çözme sürecindeki özelliklerinin, tutumlarının, duygusal başa çıkma stratejilerinin, kullandıkları yöntemlerin ve çözüme yönelik hislerinin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılığı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle engelli bireye sahip ailelere, problem çözme sürecine ilişkin eğitim verilmesinin problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılıkları açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Araştırma bulgularımızda gelir durumu düşük engelli bireye sahip ailelerin problem çözme becerisinin de düşük olduğu görülmüştür. Bu nedenle Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireylerin ailelerinin ekonomik durumları değerlendirilerek durumu uygun olanların sosyal yardımlardan faydalandırılmaları sağlanabilir. Bu durumun engelli bireylerin problem çözme becerilerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

- Araştırmamızda problem çözme becerisi ve psikolojik dayanıklılık ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, aile yapısı ve Engelli Eğitim Merkezinden hizmet alma süresi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle daha sağlıklı sonuç elde edilebilmesi için gruplar arası dağılımın birbirine yakın olduğu, daha geniş katılımlı araştırmalar yapılabilir.
- Araştırmamız tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemi sürecine denk gelmiş olup pandemi sürecinde engelli bireyler ve aileleri eğitime ara verilmesi, sosyal izolasyon vb. bir çok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle benzer çalışmaların pandemi süreci sona erdikten sonra tekrarlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Covid-19 pandemi süreci tüm bireyler açısından birçok zorluğu ve problemi de beraberinde getirmiştir. Ancak engelli bireye sahip aileler zaten birçok zorlukla karşı karşıya iken bu durum ikincil sorunlara da

neden olmuştur. Bu nedenle engelliler ve aileleri ile ilgili olarak Covid-19 pandemi sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin araştırma yapılabilir.

- Araştırmamız Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan engelli bireylerin ailelerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Engelli Eğitim Merkezi'nden almanın aileler üzerindeki etkisinin görülebilmesi için Engelli Eğitim Merkezi'nden hizmet alan ve almayan ailelerin katılım sağladığı, sonuçlarının karşılaştırılabileceği bir çalışma yapmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

Açar F, 2018. Otistik çocuk sahibi annelerde psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ağır M, 2007. Üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtma düzeyleri ile problem çözme becerileri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akgün R, Gökçearslan-Çifci E, 2010. Engelli çocuğa sahip ailelerde güçlendirme yaklaşımı ve sosyal destek sistemi. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 10(1-2), 23-36.

Akkök F, Aşkar P, Karancı N, 1992. Özürlü bir çocuğa sahip anne babalardaki stresin yordanması. Özel Eğitim Dergisi, 2, 3-7.

Aksan N, 2006. Üniversite öğrencilerinin epistemolojik inançları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Albayrak H, 2015. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin stresle başa çıkma tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altuğ- Özsoy S, Özkahraman Ş, Çallı F, 2006. Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. Aile ve Toplum Dergisi, 3(9), 69-77.

Altundağ Y, 2013. Anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde yordayıcı değişkenler olarak yaşam doyumu ve yalnızlık. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Anasuri S, 2016. Building resilience during life stages: Current status and strategies, International Journal of Humanities and Social Science, 6(3), 1-9.

Arı RS, Şahin Z, 2006. Farklı ana baba tutumlarının çocukların psikososyal temelli problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 451-56.

Arim RG, Miller AR, Kohen DE, Guèvremont A, Lach LM, Brehaut JC, 2019. Changes in the health of mothers of children with neurodevelopmental disabilities: An administrative data study. Research in Developmental Disabilities, 86, 76–86.

Aydın A, Arslantürk- Egin CT, 2018. Zihin engelli, serebral palsili ve otizmli çocuk ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları ile ebeveynlik algılarının karşılaştırılması. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37(1), 171-88.

Aytekin İ, 2019. Engelli bireylerin ve annelerinin yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi: van örneği. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Ayyıldız T, Konuk-Şener D, Kulakçı H, Veren F, 2012. Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle baş etme yöntemlerinin değerlendirilmesi. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 11(2),1-12.

Azar A, Koray Ö, 2008. Ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme ve mantıksal düşünme becerilerinin cinsiyet ve seçilen alan açısından incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, (16)1, 125-36.

Baran G, İçöz A, 2001. Zihinsel engelli çocuğa sahip aile bireylerinin kaygı düzeylerinin incelenmesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, 1 (6), 80-90.

Barut Y, Genez YD, 2000. Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin problem çözme ve iyimserlik düzeyleri arasındaki ilişki. 10. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. Antalya: İkiz Ofset.

Basım H, Çetin F, 2011. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 22(2), 104-14.

Basmacı SK, 1998. Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerini algılamalarının bazı değişkenler açsından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Başgöze F, Kağan M, 2020. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin problem çözme becerileri ile yaşam doyumlarının incelenmesi. OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(Eğitim ve Toplum Özel Sayısı), 5651-80.

Baumgardner A, Heppner, PP, Arkin RM, 1986. Role of causal attribution in personal problem solving, Journal of Personality and Social Psychology. 50(3), 636- 43.

Baykul Y, Aşkar P, 1987. Problem ve Problem Çözme. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bayrakdaroğlu S, 2014. Tekvandocuların psikolojik sağlamlık ve öz-anlayış düzeylerinin takım sporcularıyla karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Bayraklı H, 2010. Zihinsel engelli çocuğu olan ve engelli çocuğu olmayan annelerde yılmazlığa etki eden değişkenlerin incelenmesi, yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bekci B, 2012. Fiziksel engelli kullanıcılar için en uygun ulaşım akslarının erişebilirlik açısından irdelenmesi çalışması: Bartın kenti örneği, Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 14, 26-36.

Bektaş M, Özben Ş, 2016. Evli bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 215-40.

Belzer KD, D'Zurilla TJ, Maydeu-Olivares A, 2002. Social problem solving and trait anxiety as predictors of worry in a collage student population. Personality and Individual Differences, 33, 573-85.

Benard B, 1991. Fostering resiliency in kids: Protective factors in the family, school, and community. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.

Bildirici F, 2014. Özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde aile yükü ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bilge F, Arslan A, 2000. Akılcı olmayan düşünce düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerini değerlendirmeleri. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(3), 7-18.

Bingham A, 1998. Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi. (Çeviri: Oğuzkan AF), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Bonanno GA, Galea S, Bucciarelli A, Vlahov D, 2007. What predicts psychological resiliance after disaster? The role of demographics, resources and life stress. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 75(5), 671-82.

Bonanno GA, Romero SA, Klein SI, 2015. The temporal elements of psychological resilience: An integrative framework for the study of individuals, families, and communities. Psychological Inquiry, 26(2), 139-69.

Bonner R, Rich A, 1988. Negative Life Stress, Social Problem Solving Self Appraisals and UMTZelessness: Implications for Suicide Researchs. Cognitive Therapy and Research ,12(6), 549-56.

Burcu E, 2006. Özürlülük Kimliği ve etiketlenmenin kişisel ve sosyal söylemleri. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 23(2), 61-83.

Boru GE, 2020. Engelli çocuğa sahip ailelerin tükenmişlik ve yaşam doyum düzeylerinin ölçülmesi: izmir örneği. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Buz S, Genç B, 2019. Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Psikolojik Dayanıklılığın Önemi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 623-42.

Büyüköztürk Ş, Kılıç-Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F, 2013. Bilimsel araştırma yöntemleri. 14. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 14-20.

Canatan K, Yıldırım E, 2011. Aile sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap.

Chan DW, 2003. Hardiness and its role in the stres-burnout relationship among prospective chinese teachers in hong kon. Teaching and Teacher Education, 19, 381-95.

Chang EC 1998. Cultural difference, perfectionism and suicidal risk a college population: Does social problem solving still matter. Cognitive Therapy and research, 22(3), 237-54.

Connor KM, Davidson JR, 2003. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC), Depression and Anxiety, 18(2), 76-82.

Crowley BJ, Hayslip B, Hobdy J, 2003. Psychological hardiness and adjustment to life events in adulthood. Journal of Adult Development, 10(4), 237-48.

Cüceloğlu D, 2004. Kişisel Gelişim Yürek İster. Kişisel Gelişim Dergisi, 21.

Çetin F, Yeloğlu HO, Basım N, 2015. Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi, Türk Psikoloji Dergisi, 30(75), 81-92.

Çetinkaya-Büyükbodur A, 2018. Sosyal hizmet uzmanlarında psikolojik dayanıklılık ve ikincil travmatik stresin incelenmesi. Doktora Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çulhacık GD, 2020. Engelli çocuğa sahip ailelerde sanat etkinliklerinin kullanıldığı aktivite gruplarının psikolojik dayanıklılık ve ilişkili faktörler üzerine etkileri. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

D'Zurilla TJ, 1990. Problem solving training for effective stress management and prevention. Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly, 4(4), 327-55.

D'Zurilla TJ, Chang EC, 1995. The Relations Between Social Problem Solving and Coping. Cognitive Therapy and Research, 19, 547-62.

D'Zurilla TJ, Chang EC, Sanna LJ, 2003. Self esteem and social problem solving as predictors of aggression in college students. Journal of Social and Clinical Psychology, 22 (4) 24-44.

D'Zurilla TJ, Sheedy CF, 1991. Relation between social problem – solving ability and subsequent level of psychological stress in college students. Journal of Personality and Social Psychology. 61, 841-46.

Danış MZ, Kara HZ, 2016. Sosyal hizmette problem çözme yaklaşımı. The Journal of Academic Social Science Studies (JASS), 45, 1-10.

Demirbaş N, 2010. Yaşamda anlam ve yılmazlık. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demirkıran H, 2017. Engelli çocuğa sahip olan anneler ile engelli çocuğa sahip olmayan annelerin depresyon düeyi ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, İstanbul.

Dixon AW, Heppner PP, Andersen,PW, 1991. Problem-solving appraisal, stress, hopelessness, and suicide ıdeation in a college population. Journal of Counseling Psychology, 38, 51-56.

Duyan V, 2003. Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 14(2), 1-22.

Dündar S, 2009. Üniversite öğrecilerinin kişilik özellikleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(2), 139-50.

Ercan FZ, Kırlıoğlu M, Kalaycı Kırlıoğlu Hİ, 2019. Engelli çocuğa sahip ailelerin bu durumu kabulleniş süreçleri ve bu duruma dair görüşleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 44, 597- 627.

Ergenç B, 2016. Anasınıfı öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin sosyal becerileri ve empatik eğilim düzeyleri üzerindeki rolü. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ergüner B, 2017. Hekimlerin algıladıkları stres düzeyi, psikolojik dayanıklılıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eroğlu Y, Arıcı- Özcan N, Peker A, 2015. Özel gereksinimli çocuğa sahip anneler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin psikolojik sağlamlık, iyilik hali ve mutluluk düzeylerinin incelenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5(3), 142-50.

Eser-Ektaş E, 2017. Otizm tanısı almış çocukların annelerinin psikolojik dayanıklılık, öz duyarlılık ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eyüboğlu S, 2019. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin depresif belirtilerinin yordanmasında psikolojik dayanıklılık ve kolektivist başa çıkma stillerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.

Fraser MW, Galinsky MJ, Richman JM, 1999. Risk, Protection, and Resilience: Toward a Conceptual Framework for Social Work Practice. Social Work Research, 23(3), 131-43.

Gelbal S, 1991. Problem Çözme. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 167-73.

Genç A, 2014. Psikolojik dayanıklılığın örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyetine etkisi: Görgül araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Genç B, 2019. Çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanlarının psikolojik dayanıklılıkları ve baş etme tarzları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Genç Y, 2015. Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 35(2), 65-92.

Ghosh S, and Parish S, (2013). Prevalence and economic well-being of families raising multiple children with disabilities. Children and Youth Services Review, 35(9), 1431- 39.

Giarelli E, Souders M, Pinto-Martin J, Bloch J, Levy SE, 2005. Intervention pilot for parents of children with autistic spectrum disorder. Pediatric Nursing, 1(5), 389-99.

Giulio PD, Philipov D, Jaschinski I, 2014. Families with Disabled Children in Different European Countries. Families and Societies, 23, 1- 47.

Gizir C, 2007. Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(28), 113-28.

Gottmann M, John L, Carstatesn L,(1995). Emotional behavior in long-term marriager. American Psychological Associotion İnc, 1, 140-49.

Gökmen B, 2014. Özel eğitim okulu yöneticilerinin psikolojik dayanıklılık ve iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul örneği). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gören AB, 2016. Engelli çocuğa sahip annelerde yas süreci. Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 20, 225-44.

Grant L, Kinman G, 2014. What ıs resilience?, Developing Resilience for Social Work Practice, China: Palgrave.

Gündoğdu Y, 2014. Ağır düzeyde ortopedik engelli bireylere evde bakım hizmeti sunan bakıcıların sorunları ve dini değerlerinin bakım hizmeti sunumundaki katkısı. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

Güngörmüş K, Okanlı A, Kocabeyoğlu T, 2015. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve etkileyen faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 6(1), 9-14.

Gürgan, U, 2006. Yılmazlık ölçeği (YÖ): ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39(2), 45-74.

Hamamcı Z, Çoban AE, 2009. Psikodramanın psikolojik danışmanların problem çözme becerilerini algılama düzeyleri üzerine etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 63-74.

Heppner P, 1978. A Review of the Problem Solving Literatüre and It's Relationships to the Counselling Process. Journal of Counselling Psychology, 25, 366.

Heppner P, Krauskopf, K, 1987. An Infromation Processing Approach to Personal Problem Solving. The Counselling Psyhologist, 15, 34–37.

Heppner PP, Hibel JH, Neal GW, Weinstein CL, Rabinowitz FE, 1982. Personal problem solving: A descriptive study of individual differences. Journal of Counseling Psychology, 29, 580-90.

Heppner PP, Petersen CH, 1982. The development and implications of a personal-problem solving inventory. Journal of Counseling Psychology, 29(1), 66-75

Horwitz M, 1998. Social worker trauma: Building resilience in child protection social workers. Smith College Studies in Social Work, 68(3), 363-77.

Hunter AJ, Chandler GE, 1999. Adolescent resilience, Journal of Nursing Scholarship, 31(3), 243-47.

Izgar A, 2009. Engelli çocuğu olan ailelerin sosyal problem çözme becerileri ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Jacelon SC, 1997. The trait & process of resilience. J. A. Nurs, 25(1): 123-29.

Kabadayı R, 1992. Problem Çözme Süreci, Gereği ve Eğitimdeki Boyutları. Öğretmen Dünyası Dergisi, 146, 32-33.

Kara B, 2016. Türkiye'de engelli bireylerin yasal hakları ve uygulamadaki yeri. Akademik Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi, 48(2), 249-60.

Karacaoğlu K, Köktaş G, 2016. Psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi olma ilişkisinde iyimserliğin aracı rolü: Hastane çalışanları üzerine bir araştırma. İş ve İnsan Dergisi, 3(2), 119-27.

Karal E, Gül-Biçer B, 2020. Salgın hastalık döneminde algılanan sosyal desteğin bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkisinin incelenmesi. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 129-56.

Karaırmak Ö, Güloğlu B, 2014. Deprem deneyimi yaşamış yetişkinlerde bağlanma modeline göre psikolojik sağlamlığın açıklanması. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43(2)1-18.

Karaman E, 2018. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygısının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Karasar N, 1999. Bilimsel Araştırma Yöntemi. 16. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.

Kaya F, 2014. Zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerde problem çözme ve dini başa çıkma. Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kesgin E, 2006. Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin öz-yeterlilik düzeyleri ile problem çözme yaklaşımlarını kullanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (denizli ili örneği). Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

King G, King S, Rosenbaum P, Goffin R, 1999. Family-Centered Caregiving and Well-Being of Parents of Children with Disabilities: Linking Process with Outcome, Journal of pediatric psychology, 24 (1), 41- 53.

Kobasa, S, 1979. Stressful life events, personality, and health: an inquiry into hardiness. Journal of Personality and Social Psychology, 37(1), 1-11.

Kocakaya R, 2017. Engelli üyeye sahip ailelerdeki bireylerin psikolojik dayanıklılığı ile algılanan aile işlevselliği arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Koç SÇ, 2015. Sosyal hizmet uzmanlarının sorun çözme becerileri üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Konukbay D, 2005. Engelli çocuk ebeveynlerinin umutsuzluk düzeyleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıpa Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Korkmaz H, Kaptan F, 2001. Fen eğitiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımı. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 185-92.

Köklü N, Büyüköztürk Ş, Çokluk Bökeoğlu Ö, 2006. Sosyal bilimler için istatistik.Ankara, Pegem Yayınları.

Kumpfer KL, 1999. Factors and processes contributing to resilience: the resilience framework. (Ed: M. D. Glantz ve J. L. Johnson) Resilience and development: Positive life adaptations. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Kurt N, 2011. Çevik kuvvet personelinin başa çıkma tutumları, psikolojik dayanıklılıkları ve iş doyumu düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kut S, 1988. Sosyal hizmet mesleği: nitelikleri, temel unsurları, müdahale yöntemleri. Ankara.

Küçük AA, Sarıçam H, 2015, Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ebeveynler İle Normal Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, 25. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Erişim Tarihi: 04.05.2021, https://www.researchgate.net/publication/285926266.

Lee MH, Park C, Alicia M, Hsieh K, 2017. Differences in physical health, and health behaviors between familiy caregivers of children with and without disabilities. Disability and Health Journal, 10, 565–70.

Li X, Chi P, Sherr L, Cluver L, Stanton B, 2015. Psychological resilience among children affected by parental HIV/AIDS: a conceptual framework, Health Psychology and Behavioral Medicine, 3(1), 217-35.

Lüle F, 2008. Engelli bireye sahip yoksul ailelerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla başaçıkma tarzları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Lyons A, Fletcher G, Farmer J, Kenny A, Bourke L, Carr K, Bariola E, 2016. Participation in rural community groups and links with psychological well-being and resilience: a cross-sectional community-based study. BMC Psychology, 4(1), 16.

MacCare RR, Costa PT, 2003. Personality in adulthood(Second E.). New York:The Guilford Press.

Macit Y, 2017. Evde bakım hizmeti alan engelli bireye sahip ailelerin bakım verme yükleri ile yaşam kalitelerinin belirlenmesi(Amasya örneği). Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Macpherson K, 2002. Problem-solving ability and cognitive maturity in undergraduate students. Assesment and Evaluation in Higher Education, 27(1), 5-22.

Mandleco BL, Peery JC, 2000. An organizational framework for conceptualizing resilience in children. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 13(3), 99-111.

Masten AS, 1986. Humor and competence in school-aged children. Child Development, 57, 461- 73.

Masten AS, Best KM, Garmezy N, 1990. Resilience & development: Contributions from the study of children who overcome adversity, Development ve Psychopathology, 2(4), 425-44.

Masten, AS, 1994. Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. (Ed: M.C. Wang ve E.W. Gordon) Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects. Hillsdale, NJ: Lawrance Erlbaum

Masten, AS, Reed MJ, 2002. Resilience in development. (Ed: C. R. Snyder ve S. J. Lopez) The handbook of positive psychology, Oxford University Press.

Metin B, 2017. Engellilere yönelik sosyal politikalarda yerel yönetimlerin rolü: Keçiören Belediyesi örneği. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 320-44.

Min JA, Jung YE, Kim DJ, Yim HW, Kim JJ, Kim TS, Lee CU, Lee C, Chae JH, 2013a. Characteristics associated with low resilience in patients with depression and/or anxiety disorders. Quality of Life Research, 22(2), 231-41.

Min JA, Yoon S, Lee CU, Chae JH, Lee C, Song KY, Kim TS, 2013b. Psychological resilience contributes to low emotional distress in cancer patients. Supportive Care in Cancer, 21(9), 2469-76.

Morgan T, 1993. Psikolojiye Giriş. Çev: Arıcı H, 10. Basım. Ankara.

Nadir B, 2002. Ergenlerde problem çözme becerisini yordayıcı bir değişken olarak benlik imgesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Nezu AM, 1985. Differences in psychological distress between effective and İneffective problem solvers. Journal of Counseling Psychology. 32 (1), 135- 38.

Nezu AM, Nezu CM, Perri M.G, 1989. Problem-Solving Therapy for Depression : Theory. Research, and Clinical Guidelines, Wiley Series.

O'Rourke N, 2004. Psychological resilience and the well-being of widowed women. Ageing International, 29(3), 267-80.

Oğuztürk Ö, Akça F, Şahin G, 2011. Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler üzerinden incelenmesi. Klinik Psikiyatri Dergisi, 14, 173-84.

Okanlı A, Ekinci M, Gözüağca D, Sezgin S, 2004. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları psikososyal sorunlar. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1(2), 1-8.

Öğülmüş S, 2001. Kişilerarası Sorun Çözme Beceri ve Eğitimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özdemir N, 2018. Engelli ailelerinde problem çözme ve sabır gösterme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk Y, 2011. Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Quine L, Pahl J, 1991. Stress and coping in mothers caring for a child with severe learning difficulties: A test of Lazarus transactional model of coping. Journal of Community and Applied Social Psychology, 1(1), 57-70.

Pakaslathi L, Karjalainen A, Keltikangas-Jarvinen L, 2002. Relationships between adolecent prosocial problem-solving strategies, prosocial behaviour and social acceptance. Invernational Journal of Behavioral Development, 26(2), 137-44.

Perişan N, 2018. Kaygı, psikolojik dayanıklılık ve başa çıkma yolları arasındaki ilişki: üst bilişin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Perlman HH, 1972. The problem solving model in social casework. Theories of Social Casework. Chicago: The University of Chicago Press.

Pincus A, Minahan A, 1973. Social work practice: model and method. Hasca, III., F. E. Peacock.

Rew L, Taylor-Seehafer M, Thomas NY, Yockey RD, 2001. Correlates of resilience in homeless adolescents. Journal of Nursing Scholarship, 33(1), 33-40.

Rutter M, 2007. Resilience, competence, and coping, Child Abuse & Neglect, 31(3), 205-09.

Saleebey D, 1996. The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions, Social Work, 41(3), 296-305.

Sardohan-Yıldırım AE, Akçamete G, 2014. Çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin erken çocukluk özel eğitimi hizmetleri sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE, 3(1), 74–89.

Saunders DE, Peterson GW, Sampson JP, Reardon RC, 2000. Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. Journal of Vocational Behavior, 56, 288-98.

Saygılı H, 2000. Problem çözme becerisi ile sosyal ve kişisel uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Sevinç İ, Babahanoğlu R, 2016. Engelli çocuğa sahip ailelerin aile yükü değerlendirme durumlarının tükenmişlik düzeylerine etkisi: Konya örneği. Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 19(2), 109-20.

Sezgin F, 2012. İlköğretim okulu öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. Kastamonu Dergisi, 20(2)489-502.

Sivrikaya T, Çifci-Tekinarslan İ, 2013. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerde stres, sosyal destek ve aile yükü. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 14(2), 17–29.

Shetty V, 2015. Reiliency, hope and life satisfaction in midlife. IOSR-JHSS, 20(6),29-32.

Stein JS, Book HE, 2003. EQ Duygusal zeka ve başarının sırrı. Özgür Yayınları, İstanbul.

Stevens M, 1998. Daha iyi nasıl… Sorun çözümleme (Çeviren: Çimen A). İstanbul: Timaş.

Şahin N, Şahin NH, Heppner PP, 1993. Psychometric Properties of the Problem Solving Inventory in a Group of Turkish University Students. Cognitive Therapy and Research, 17, 379-96.

Taylan S, 1990. Heppner'in problem çözme envanterinin uyarlama güvenirlik ve geçerlik çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tekin E, 2011. Askeri hastanelerde çalışan hemşirelerin psikolojik dayanıklılık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tellioğlu S, 2019. Türkiye'de engellilere yönelik sosyal hizmetlerin ve politikaların tarihçesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 88, 818-32.

Temel M,2015. Engelli çocuğa sahip aileler ile engelsiz çocuğa sahip ailelerin tükenmişlik ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Terrill AL, Molton IR, Ehde DM, Amtmann D, Bombardier CH, Smith AE, Jensen MP, 2016. Resilience, age, and perceived symptoms in persons with long-term physical disabilities, Journal of Health Psychology, 21(5), 640-49.

Terzi Ş, 2006. Kendini toparlama gücü ölçeği'nin uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(26), 77-86.

Tınaz ZD, Polatcı S, 2021. Kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi. OPUS-Uluslar arası Toplum Araştırmaları Dergisi, 17(36),2890-2917.

Timmerman P, 1981. Vulnerability, Resilience and the collapse of Society, A Review of Models and Possible Climatic Applications. Institute for Environmental Studies, University of Toronto, Canada.

Tura G, Engelli çocuğu olan ve çocuğu engelli olmayan annelerin anksiyete, depresyon ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), 30-36.

Turan N, 1999. Sosyal kişisel çalışma: birey ve aile için sosyal hizmet. Ankara: Aydınlar Matbaası.

Tümkaya S, İflazoğlu A, 2000. Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin otomatik düşünce ve problem çözme düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6, 143-58.

Uygur SS, 2018. Lise öğrencilerinde problem çözme becerilerinin akılcı olmayan inanç düzeyi ve karar verme stillerine göre yordanması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17(67), 1014-26)

Uzunoğlu E, 2019. Engelli bireye sahip ailelerin sorunları ve sosyal dışlanma üzerine nitel bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ülker-Tümlü G, Recepoğlu E, 2013. Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3(3), 205-13.

Üstün V, 2018. Engelli çocuğa sahip ailelerin sosyal sorunlarının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Wagnild GM, Young HM, 1993. Development and psychometric evaluation of the resiliency scale. Journal of Nursing Measurement, 1(2), 165-78.

Wallander-Jan L, Varni-James W, Babani L, Banis-Heatger T, Wilcox-Karen T, 1989. Family Resources as Resistance Factors for Psychological Maladjustment in Chronically Ill and Handicapped Children, Journal of Pediatric Psychology 14 (2), 157-73.

Walsh F, 2003. Family resilience: A framework for clinical practice, Family Process, 42(1), 1-18.

Webster-Stratton C, Reid J, Hammond M, 2001. Preventing conduct problems, promoting social competence a parent and teacher training partnership in head start, Journal of Clinical Child Psychology, 30(3), 283-302.

Werner EE, Smith RS, 1982. Vulnerable but invincible: A longitudinal study of resilient children and youth. New York: McGraw-Hill.

Werner EE, 1989. High-risk children in young adulthood: a longitudinal study from birth to 32 years, Am. J. Orthopsychiatry, 59(1), 72-81.

Wilks SE, 2008. Resilience amid academic stress: The moderating impact of social support among social work students. Advances in Social Work, 9(2), 106-25.

Yalçın S, 2013. İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile stres, psikolojik dayanıklılık ve akademik iyimserlik arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi.Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yavuzer H, 1989. Yaratıcılık. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Yaralılar T, 2010. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin psiko-sosyal sorunları. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yi JP, Smith RE, Vitaliano PP, 2005. Stress-resilience, illness, and coping: a person-focused investigation of young women athletes. Journal of Behavioral Medicine,28(3), 257-65.

Yiğit T, 2019. Bireyin aile değerlendirme düzeyi ile problem çözme becerisi arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yukay- Yüksel M, Bostancı- Eren S, 2007. Otistik çocuğa sahip ailelerle yapılan grupla psikolojik danışma çalışmasının ailelerin depresyon ve problem çözme becerileri üzerine etkisi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 25, 197-210.

Zastrow CH, 1999. Social Work With Families. USA: The Practice Of Social Work, Brooks, Cole Publishing Company.

7. EKLER

EK-A: Problem Çözme Envanteri

PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ

Açıklama: *Bu envanterin amacı, günlük yaşantınızdaki problemlerinize genel olarak nasıl tepki gösterdiğinizi belirlemeye çalışmaktır. Lütfen aşağıdaki maddeleri elinizden geldiğince samimiyetle ve bu tür problemlerle karşılaştığınızda tipik olarak nasıl davrandığınızı göz önünde bulundurarak cevaplandırınız. Her maddede sadece bir şıkkı işaretleyiniz ve boş madde bırakmayınız. Cevaplarınızı bu tür problemlerin nasıl çözülmesi gerektiğini düşünerek değil, böyle problemlerle karşılaştığınızda gerçekten ne yaptığınızı düşünerek vermeniz gerekmektedir. Bunu yapabilmek için kolay bir yol olarak her soru için kendinize şu soruyu sorunuz: "Burada sözü edilen davranışı ben ne sıklıkla yaparım?" Yanıtlarınızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendiriniz.*

1.Her zaman böyle davranırım.
2.Çoğunlukla böyle davranırım.
3.Sık sık böyle davranırım.
4.Arada sırada böyle davranırım.
5.Ender olarak böyle davranırım.
6.Hiçbir zaman böyle davranmam.

	SORULAR	Her zaman böyle davranırım	Çoğunlukla böyle davranırım	Sık sık böyle davranırım	Arada sırada böyle davranırım	Ender olarak böyle davranırım	Hiçbir zaman böyle davranmam
1	Bir problemimi çözmek için kullandığım çözüm yolları başarısız ise bunların neden başarısız olduğunu araştırmam.						
2	Zor bir problemle karşılaştığınızda ne olduğunu tam olarak belirleyebilmek için nasıl bilgi toplayacağımı uzun boylu düşünmem.						
3	Bir problemini çözmek için gösterdiğim ilk çabalar başarısız olursa o problem ile başa çıkabileceğimden şüphelenirim						
4	Bir problemimi çözdükten sonra bu problemi çözerken neyin işe yaradığını, neyin yaramadığını ayrıntılı olarak düşünmem.						

5	Problemlerimi çözme konusunda genellikle yaratıcı ve etkili çözümler üretebilirim.						
6	Bir problemimi çözmek için belli bir yolu denedikten sonra durur ve ortaya çıkan sonuç ile olması gerektiğini düşündüğüm sonucu karşılaştırırım.						
7	Bir problemim olduğunda onu çözebilmek için başvurabileceğim yolların hepsini düşünmeye çalışırım.						
8	Bir problemle karşılaştığımda neler hissettiğimi anlamak için duygularımı incelerim.						
9	Bir problem kafamı karıştırdığında duygu ve düşüncelerimi somut ve açık-seçik terimlerle ifade etmeye uğraşmam.						
10	Başlangıçta çözümünü fark etmesem de problemlerimin çoğunu çözme yeteneğim vardır.						
11	Karşılaştığım problemlerin çoğu, çözebileceğimden daha zor ve karmaşıktır.						
12	Genellikle kendimle ilgili kararları verebilirim ve bu kararlardan hoşnut olurum.						
13	Bir problemle karşılaştığımda onu çözmek için genellikle aklıma gelen ilk yolu izlerim.						
14	Bazen durup problemlerim üzerinde düşünmek yerine gelişi güzel sürüklenip giderim.						
15	Bir probleme ilgili olası bir çözüm yolu üzerinde karar vermeye çalışırken seçeneklerimin başarı olasılığını tek tek değerlendirmem.						
16	Bir problemle karşılaştığımda başka konuya geçmeden önce durur ve o problem üzerinde düşünürüm.						
17	Genellikle ilk aklıma gelen fikir doğrultusunda hareket ederim.						
18	Bir karar vermeye çalışırken her seçeneğin sorunlarını ölçer, tartar, birbirleriyle karşılaştırır, sonra karar veririm.						
19	Bir problemimi çözmek üzere plan yaparken o planı yürütebileceğime güvenirim.						
20	Belli bir çözüm planı uygulamaya koymadan önce, nasıl bir sonuç vereceğini tahmin etmeye çalışırım.						
21	Bir probleme yönelik olası çözüm yollarını düşünürken çok fazla seçenek üretmem.						
22	Bir problemimi çözmeye çalışırken sıklıkla uyguladığım bir yöntem; daha önce başıma gelmiş benzer problemleri düşünmektir.						
23	Yeterince zamanım olur ve çaba gösterirsem karşılaştığım problemlerin çoğunu çözebileceğime inanıyorum.						
24	Yeni bir durumla karşılaştığımda ortaya çıkabilecek problemleri çözebileceğime inancım vardır.						
25	Bazen bir problemi çözmek için çabaladığım halde, bir türlü esas konuya						

	giremediğim ve gereksiz ayrıntılarla uğraştığım duygusunu yaşarım.						
26	Ani kararlar verir ve sonra pişmanlık duyarım.						
27	Yeni ve zor problemleri çözebilme yeteneğime güveniyorum.						
28	Elimdeki seçenekleri karşılaştırırken ve karar verirken kullandığım sistematik bir yöntem vardır.						
29	Bir problemle başa çıkma yollarını düşünürken çeşitli fikirleri birleştirmeye çalışmam.						
30	Bir problemle karşılaştığımda bu problemin çıkmasında katkısı olabilecek benim dışımdaki etmenleri genellikle dikkate almam						
31	Bir konuyla karşılaştığımda, ilk yaptığım şeylerden biri, durumu gözden geçirmek ve konuyla ilgili olabilecek her türlü bilgiyi dikkate almaktır.						
32	Bazen duygusal olarak öyle etkilenirim ki, problemlerimle başa çıkma yollarından pek çoğunu dikkate bile almam.						
33	Bir karar verdikten sonra, ortaya çıkan sonuç genellikle benim beklediğim sonuca uyar.						
34	Bir problemle karşılaştığımda, o durumla başa çıkabileceğimden genellikle pek emin değilimdir.						
35	Bir problemin farkına vardığımda, ilk yaptığım şeylerden biri, problemin tam olarak ne olduğunu anlamaya çalışmaktır.						

EK-B: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

1. Beklenmedik bir olay olduğunda…						
Her zaman bir çözüm bulurum	☐	☐	☐	☐	☐	Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planların…						
Başarılması zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır…						
Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda	☐	☐	☐	☐	☐	Tam bir günlük boş bir vaktim
4. …olmaktan hoşlanıyorum						
Diğer kişilerle birlikte	☐	☐	☐	☐	☐	Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı…						
Benimkinden farklıdır	☐	☐	☐	☐	☐	Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları …						
Hiç kimseyle tartışmam	☐	☐	☐	☐	☐	Arkadaşlarımla/Aile-üyeleriyle
7. Kişisel problemlerimi…						
Çözemem	☐	☐	☐	☐	☐	Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi…						
Nasıl başaracağımı bilirim	☐	☐	☐	☐	☐	Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir işe/projeye başladığımda …						
İleriye dönük planlama yapmam, derhal ise	☐	☐	☐	☐	☐	Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak						
Önemli değildir	☐	☐	☐	☐	☐	Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi … hissederim						
Çok mutlu	☐	☐	☐	☐	☐	Çok mutsuz
12. Beni …						
Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim…						
Olduğuna çok inanırım	☐	☐	☐	☐	☐	Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin … olduğunu hissediyorum						
Ümit verici	☐	☐	☐	☐	☐	Belirsiz
15. Şu konuda iyiyimdir…						
Zamanımı planlama	☐	☐	☐	☐	☐	Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu … bir şeydir						
Kolayca yapabildiğim	☐	☐	☐	☐	☐	Yapmakta zorlandığım
17. Ailem şöyle tanımlanabilir …						
Birbirinden bağımsız	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirine sıkı biçimde kenetlenmis
18. Arkadaşlarımın arasındaki ilişkiler …						
Zayıftır	☐	☐	☐	☐	☐	Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma …						
Çok fazla güvenmem	☐	☐	☐	☐	☐	Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım …						
Belirsizdir	☐	☐	☐	☐	☐	İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar …						
Günlük yaşamımda yoktur	☐	☐	☐	☐	☐	Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak …						
Benim için zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem …						
Geleceğe pozitif bakar	☐	☐	☐	☐	☐	Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında…						
Bana hemen haber verilir	☐	☐	☐	☐	☐	Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken						
Kolayca gülerim	☐	☐	☐	☐	☐	Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır:						
Birbirlerini desteklemez biçimde	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım						
Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda … eğilimim vardır						
Her şeyi umutsuzca gören bir	☐	☐	☐	☐	☐	Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ….						
Zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda …						
Bana yardım edebilecek kimse	☐	☐	☐	☐	☐	Her zaman bana yardım edebilen birisi
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) …						
Başa çıkmaya çalışırım	☐	☐	☐	☐	☐	Sürekli bir endise/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz …						
İşleri bağımsız olarak yapmayı	☐	☐	☐	☐	☐	İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarım/aile üyeleri …						
Yeteneklerimi beğenirler	☐	☐	☐	☐	☐	Yeteneklerimi beğenmezler

EK-C: Kişisel Bilgi Formu

PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ İLE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİ

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu anket Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi kapsamında hazırlanmıştır. Bu çalışma kapsamında vereceğiniz bilgiler gizli tutulacak ve araştırma amaçları dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Çalışmaya gönüllü katılımınızdan ve yapacağınız katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

1. Cinsiyet: E(….) K(….)

2. Yaş: (……..)

3. Elinize geçen aylık toplam gelir: (…….)

4. Eğitim Durumunuz
   a) Okur-yazar değil
   b) Okur-yazar
   c) İlkokul mezunu
   d) Ortaokul mezunu
   e) Lise mezunu
   f) Üniversite mezunu

5. Mesleğiniz
   a) İşçi
   b) Esnaf
   c) Memur
   d) Emekli
   e) Diğer (……)

6. Nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?
   a) Geniş Aile
   b) Çekirdek Aile

7. Çocuğunuz Çorum Belediyesi Engelli Eğitim Merkezi'nden ne kadar süredir hizmet almaktadır ?

a) 1-3 Ay
b) 3-6 Ay
c) 6-9 Ay
d) 9-12 Ay
e) 12 Ay ve üzeri

8. Ailenizde bir problem yaşadığınızda sizin tutumunuz hangisi olmaktadır?
a) Suçlayıcı
b) Sakinleştirici
c) İlgisiz
d) Akılcı
e) Uyumlu

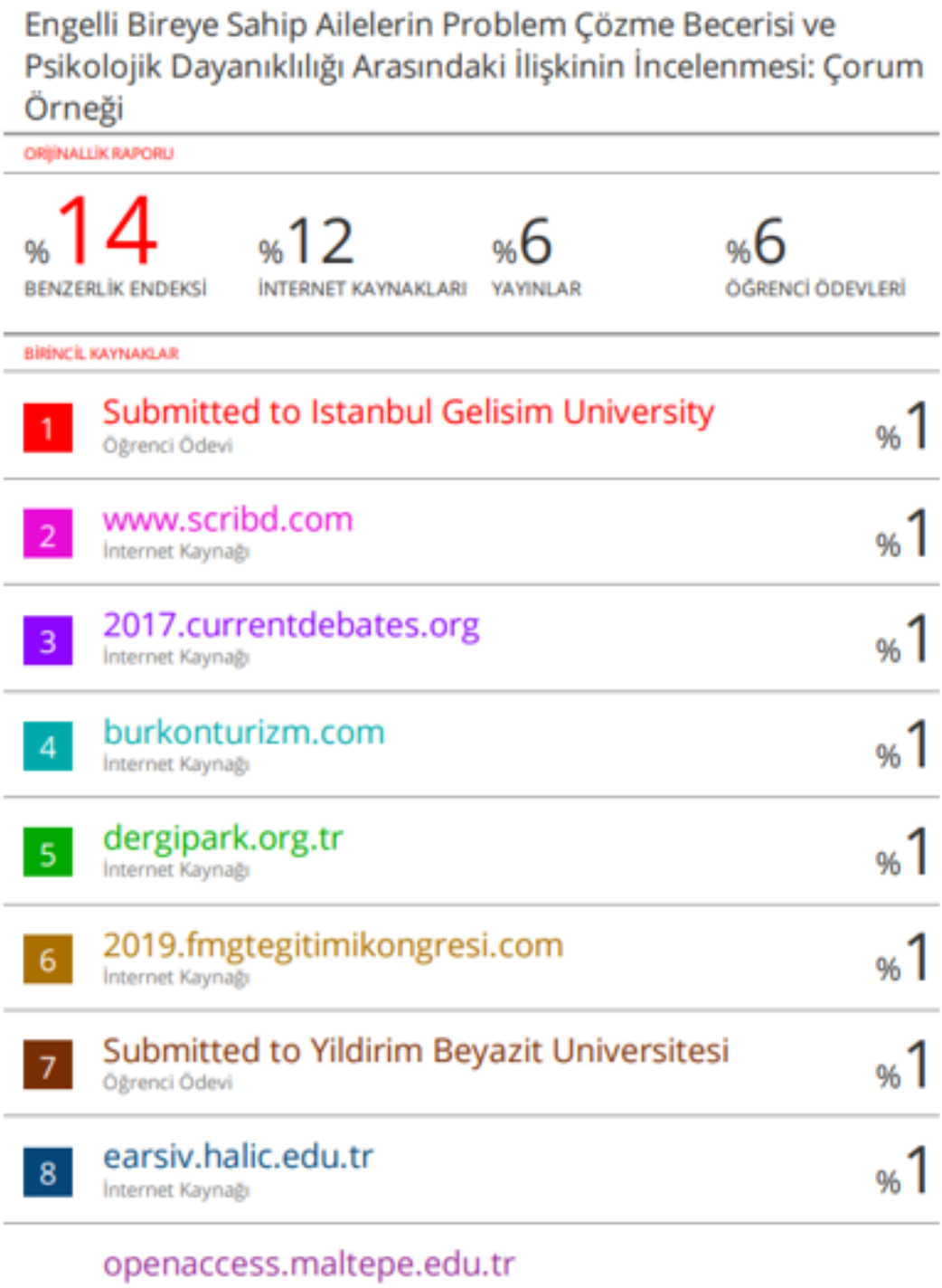
9. Problem çözme sürecinde hangi duygusal başa çıkma stratejilerini kullanırsınız?
a) Pasif kabulleniş
b) İyimserlik
c) Umutsuzca geri çekilme
d) Kararlı duygular
e) Diğer (…….)

10. Bir problemi çözme aşamasında aşağıdaki özelliklerden hangilerine sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?
a) Problemi duyumsama (problemin farkında olma)
b) Sorgulama
c) Açık görüşlü olma
d) Kabul etmeye açık olma

11. Bir problemi aşağıdaki yollardan hangisini kullanarak çözersiniz?
a) Çözüm için bir plan yapıp bu plana uygun adımlar izleyerek
b) Deneme-yanılma yöntemi kullanarak
c) Yeni ve yaratıcı bir yol bulmaya çalışarak
d) Anlık çözüm yolları bulmaya çalışarak

12. Yeni bir problemle karşılaştığınız zaman çözüme yönelik hissiniz ne olur?
a) Çözebileceğime inanırım
b) Çözebileceğime inanmam

8. TURNİTİN RAPORU

Engelli Bireye Sahip Ailelerin Problem Çözme Becerisi ve Psikolojik Dayanıklılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Çorum Örneği

ORİJİNALLİK RAPORU

%14	%12	%6	%6
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Istanbul Gelisim University Öğrenci Ödevi	%1
2	www.scribd.com İnternet Kaynağı	%1
3	2017.currentdebates.org İnternet Kaynağı	%1
4	burkonturizm.com İnternet Kaynağı	%1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
6	2019.fmgtegitimikongresi.com İnternet Kaynağı	%1
7	Submitted to Yildirim Beyazit Universitesi Öğrenci Ödevi	%1
8	earsiv.halic.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
	openaccess.maltepe.edu.tr	